

**Velallisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuus  
yksityishenkilön velkajärjestelyssä ja velvollisuuksien  
noudattamisen rikosoikeudelliset takeet**

Itä-Suomen yliopisto

Oikeustieteiden laitos

Pro gradu tutkielma

11.2.2021

Tekijä: Riina Koskinen, 272304

## *Tiivistelmä*

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tiedekunta <b>Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta</b>		Yksikkö <b>Oikeustieteiden laitos</b>	
Tekijä <b>Koskinen Riina</b>			
Työn nimi <b>Velallisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuus yksityishenkilön velkajärjestelyssä ja velvollisuuksien noudattamisen rikosoikeudelliset takeet</b>			
Pääaine <b>Rikos- ja prosessioikeus ja rikollisuuden tutkiminen</b>	Työn laji <b>Pro gradu - tutkielma</b>	Aika <b>11.2.2021</b>	Sivuja <b>VIII+79</b>
<i>Tiivistelmä</i> <p>Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (57/1993) on säädetty alun perin maksukyvyttömän yksityishenkilön taloudellisen tilanteen korjaamiseksi ja sen päätavoitteena on pidetty sitä, että velkaongelmiin joutunut yksityishenkilö kykenisi selvittämään ja korjaamaan taloudellisen tilanteensa velkajärjestelyn avulla. velkajärjestelylainsäädännössä on säädetty velallista velkajärjestelyssä vahvasti velvoittavista tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuudesta.</p> <p>Tutkielmassani systematisoin ja tulkitsen velkajärjestelylain mukaisten tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden sisältöä ja niiden laiminlyöntien aiheuttamia seurauksia lainsäädännön, lain esitöiden, oikeuskäytännön, oikeuskirjallisuuden sekä omien kokemuksieni perusteella. Tutkielmani on lainopillinen, vaikka siinä tarkastellaankin suhteellisen paljon myös oikeuskäytäntöä.</p> <p>Tutkielmassa havaitsin, että tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuus velvoittavat velallista erilaisiin toimiin tai toimimattomuuteen velkajärjestelyprosessin eri vaiheissa. Velvollisuuksien noudattamisen ja noudattamatta jättämisen kannalta tekojen ajallinen ulottuvuus on hyvin merkitsevässä osassa. Ajallinen ulottuvuus vaikuttaa paljon myös siihen, mitä velvollisuuksien noudattamatta jättämisestä voi seurata niin velkajärjestelyn kuin rikosoikeudellisen vastuunkin näkökulmasta. Tutkielmassa havaitsin lisäksi, että oikeuskäytännössä velvollisuuksien noudattamatta jättämisen seurauksista niin velkajärjestelyn kannalta kuin rikosoikeudellisen vastuun näkökulmasta käydään punnintaa tekojen ja siitä aiheutuvien seurausten kokonaistilanteesta. Päätösten perusteita tarkastellaan aina kokonaisuutena velallisen ja velkojan näkökulmasta ja ne perustuvat sellaiseen laintulkintaan, mikä edistää parhaiten lainsäätäjän ensisijaisia tavoitteita.</p>			
<i>Avainsanat</i> velkajärjestely, myötävaikutusvelvollisuus, tiedonantovelvollisuus, insolvenssioikeus, rikosoikeus, velallisen rikokset			

# SISÄLLYS

<b>SISÄLLYS .....</b>	<b>II</b>
<b>LÄHTEET .....</b>	<b>IV</b>
<b>1 JOHDANTO.....</b>	<b>1</b>
1.1 Lähtökohdat, tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset .....	1
1.2 Tutkielman rakenne .....	3
<b>2 TAUSTOITUS.....</b>	<b>5</b>
2.1 Velkajärjestelyn tausta-ajatukset, tavoitteet ja päätehtävät .....	5
2.2 Velkajärjestelyprosessi pähkinänkuoressa .....	8
2.3 Velkajärjestelylain säätämisen peruslähtökohdat ja lainsäädännön pääpiirteittäinen kehittyminen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuus huomioiden .....	14
2.3.1 Lähtökohdat ennen velkajärjestelylain säätämistä .....	14
2.3.2 Tilanne alkuperäisen lain säätämisen jälkeen .....	15
2.3.3 Velkajärjestelylain vuoden 1997 keskeisimmät lakimuutokset.....	16
2.3.4 Velkajärjestelylain vuoden 2003 keskeisimmät lakimuutokset.....	19
2.3.5 Velkajärjestelylain vuosien 2010 ja 2015 keskeisimmät lakimuutokset .....	20
<b>3 VELALLISEN TIEDONANTO- JA MYÖTÄVAIKUTUSVELVOLLISUUS YKSITYISHENKILÖN VELKAJÄRJESTELYSÄ .....</b>	<b>22</b>
3.1 Tiedonantovelvollisuus ja tarpeellinen tieto velkajärjestelyssä.....	22
3.2 Myötävaikutusvelvollisuus.....	24
3.2.1 Myötävaikutusvelvollisuus velkajärjestelyhakemuksen tultua vireille, ennen maksuohjelman vahvistamista .....	24
3.2.2 Myötävaikutusvelvollisuus maksuohjelman vahvistamisen jälkeen, maksuohjelman aikana ja päätyttyä.....	28
<b>4 TIEDONANTO- JA MYÖTÄVAIKUTUSVELVOLLISUUDEN LAIMINLYÖNTI.....</b>	<b>31</b>
4.1 Velvollisuuksien laiminlyönti voi johtaa hakemuksen hylkäämiseen tai maksuohjelman raukeamiseen .....	31
4.2 Hakemuksen hylkääminen.....	32
4.3 Maksuohjelman raukeaminen .....	34
4.3.1 Maksuohjelman olennainen noudattamatta jättäminen ilman hyväksyttävää syytä .....	36
4.3.2 Maksuohjelman aikana ilmenneet uudet seikat .....	41
4.3.3 Maksuohjelman vaarantaminen tai myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti .....	43

<b>5 TIEDONANTO- JA MYÖTÄVAIKUTUSVELVOLLISUUDEN RIKOSOIKEUDELLISET TAKEET .....</b>	<b>46</b>
5.1 Rikosoikeudellisesta tulkinnasta ja velallisen rikoksista.....	46
5.1.1 Syyteoikeudesta ja itsekriminointisuojausta velallisen rikoksissa.....	48
5.2 Velallisen epärehellisyys.....	54
5.3 Törkeä velallisen epärehellisyys.....	59
5.4 Velallisen petos .....	60
5.4.1 Velallisen petos velkajärjestelyssä- teon ajallinen ulottuvuus ja aktiivinen teko rikosvastuun syntymisen edellytyksenä.....	63
5.5 Törkeä velallisen petos .....	69
5.6 Velallisen vilpillisyys ja velallisrikkomus .....	71
5.7 Velkojansuosinta .....	72
<b>6 JOHTOPÄÄTÖKSET .....</b>	<b>76</b>

# LÄHTEET

## KIRJALLISUUS

*Aarnio, Aulis:* Oikeussäännösten tulkinnasta. Tutkimus lainopillisen perustelun rationalisuudesta ja hyväksyttävyydestä. 1982.

*Boucht, Johan – Frände, Dan:* Suomen Rikosoikeus. Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. 2. painos. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 29, 2019.

*Frände, Dan:* Yleinen rikosoikeus. Suomentanut Wahlberg Markus, Edita, 2012.

*Heinonen, Olavi:* Velallisen konkurssirikoksista. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 130. Suomen lakimiesliiton kustannus Oy, 1966.

*Jokela, Antti:* Rikosprosessioikeus. 5.uudistettu painos. Alma Talent, 2018.

*Kallio, Heikki:* Oikeustapauskommentti KKO 2019:93. Teoksessa Pekka Timonen (toim.): Korkeimman oikeuden ratkaisut kommentein II 2019, 2020.

*Kolehmainen, Antti:* Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä, s. 105–134 teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.), Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edilex Kirjat 3.2.2021. [[www.edilex.fi/kirjat/16170](http://www.edilex.fi/kirjat/16170)]

*Koskelo, Pauliine - Lehtimäki, Liisa:* Yksityishenkilön velkajärjestely. Lakimiesliiton kustannus, 1997.

*Koulu, Risto - Lindfors, Heidi:* Insolvenssioikeus. Alma Talent, 2017.

*Koulu, Risto - Lindfors, Heidi: Maksukyvyttömyys- yritys velkojana ja velallisena. Lakimiesliiton kustannus. Edita Prima, 2010.*

*Koulu, Risto - Niemi-Kiesiläinen, Johanna: Velkajärjestelyn ja saneerauksen pääpiireet. Lakimiesliiton kustannus, 1999.*

*Korkka-Knuts, Heli – Helenius, Dan – Frände, Dan: Yleinen rikosoikeus. Edita Publishing Oy, 2020.*

*Kukkonen Reima: Velallisen rikokset ja rikoskonkurrenssi Osa I. Velallisen epärehellisuuden ja velallisen petoksen soveltamisalojen erottelusta. Defensor Legis N:o 6/2014 s, 831-852, 2014.*

*Kukkonen Reima: Velallisen rikokset ja rikoskonkurrenssi Osa II. Analyysi velallisen epärehellisuuden ja velallisen petoksen tunnusmerkistöistä rikoskonkurrenssin näkökulmasta. Defensor Legis N:o 2/2015 s, 19-37, 2015a.*

*Kukkonen Reima: Itsekriminointisuoja ja velallisen petoksen tunnusmerkistön soveltaminen. Defensor Legis N:o 2/2015 s.248-263, 2015b.*

*Kukkonen Reima: Velallisen rikokset ja rikosoikeudellinen laillisuusperiaate. Akateeminen väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto. Edita Publishing Oy, 2016.*

*Kukkonen Reima: Velallisen rikokset- tunnusmerkistöt ja yleiset opit. Edita Publishing Oy, 2018.*

*Könkkölä, Mikko - Linna, Tuula: Konkurssioikeus. Alma Talent, 2020.*

*Linna Tuula: Velkajärjestelyn kesto ja rehabilitaatio. Lakimies N:o 4/2011. s. 666-689, 2011.*

*Linna, Tuula: Prosessioikeuden oppikirja. Alma Talent, 2019*

*Melander, Sakari:* Riksvastuun yleiset edellytykset. Tietosanoma Oy, 2016

*Niiranen, Marko:* Maksuohjelman vahvistamisen jälkeinen aika. Koulutusmateriaali, 2018.

*Niiranen, Marko-Jokinen, Juha:* Velkajärjestelylain muutos 2003. Velkaneuvonta ry:n julkaisu, Helsinki 2003.

*Tapani, Jussi:* Velallisen epärehellisyys, teoksessa Frände, Dan - Matikkala, Jussi-Tapani, Jussi - Tolvanen, Matti - Viljanen, Pekka -Wahlberg, Markus: Keskeiset rikokset, s.806-832, Edita publishing Oy, 2018a.

*Tapani, Jussi:* Petos, teoksessa Frände, Dan - Matikkala, Jussi-Tapani, Jussi - Tolvanen, Matti - Viljanen, Pekka -Wahlberg, Markus: Keskeiset rikokset, s.832-852, Edita publishing Oy, 2018b.

*Tapani, Jussi:* Oikeustapauskommentti KKO 1998:164. Teoksessa Pekka Timonen (toim.): Korkeimman oikeuden ratkaisut kommentein II 1998, 1999.

*Tapani, Jussi :* Oikeustapauskommentti KKO 2004:112. Teoksessa Pekka Timonen (toim.): Korkeimman oikeuden ratkaisut kommentein II 2004, s. 309-311, 2005a.

*Tapani Jussi:* Oikeustapauskommentti KKO 2009:63, Teoksessa Pekka Timonen (toim.): Korkeimman oikeuden ratkaisut kommentein II 2009, s.61-64, 2010.

*Tapani Jussi:* Omaisuuden salaaminen yksityishenkilön velkajärjestelyssä-rikosoikeuden laillisuusperiaatteen laitamilla. Defensor legis N:o 1/2005 s, 15-26, 2005b.

*Tapani, Jussi-Tolvanen, Matti:* Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. 2. uudistettu painos. BALTO print, 2013.

*Tapani, Jussi-Tolvanen, Matti-Hyttinen, Tatu:* Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. 3. uudistettu painos. BALTO print, 2019.

*Tolonen, Kari:* Talousrikossäännösten tulkinta, erityisesti velallisen rikoksissa. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 9. Licensiaatin tutkimus Helsingin yliopisto, 2000.

*Uitto, Tero:* Velkajärjestely. Kiinteistöalan kustannus Oy, 2010.

## **VIRALLISLÄHTEET**

*HE 66/1988 vp.* Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

*HE 182/1992 vp.* Hallituksen esitys Eduskunnalle yrityksen saneerausta koskevaksi lainsäädännöksi.

*HE 183/1992 vp.* Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä.

*HE 268/1993 vp.* Hallituksen esitys Eduskunnalle kätkemisrikosta, luottamusaseman väärinkäyttöä ja velallisen epärehellisyttä koskevien rikoslain säännöksiä muuttamisesta.

*HE 180/1996 vp.* Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta.

*HE 98/2002 vp.* Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain ja verotusmenettelystä annetun lain 88 §:n muuttamisesta.

*HE 178/2007 vp.* Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain ja velan vanhentumisesta annetun lain muuttamisesta.

*HE 52/2010 vp.* Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 30 §:n muuttamisesta.

*HE 83/2014 vp.* Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

## **OIKEUSTAPAUKSET**

***Korkein oikeus***

*KKO 1998:164*

*KKO 2000:88*



*KKO 2001:133*

*KKO 2001:116*

*KKO 2004:112*

*KKO 2005:68*

*KKO 2009:27*

*KKO 2009:63*

*KKO 2009:70*

*KKO 2009:80*

*KKO 2010:41*

*KKO 2012:16*

*KKO 2019:93*

### ***Hovioikeudet***

*Turun HO 25.8.1998, S 98/242*

*Kouvolan HO 2.12.1998/ 1403, S 98/1987*

*Rovaniemen HO 18.5.1995/730, S 95/153*

*Helsingin HO 17.12.1996/6559, S 96/1359*

*Helsingin HO 28.3.1996/1784, S96/202*

*Itä-Suomen HO 10.6.1997/602, S 97/156*

*Kouvolan HO 7.1.2004/32, S 03/978*

*Rovaniemen HO 30.8.2007, S 06/549*

*Kouvolan HO 27.9.2012, S 12/627*

*Helsingin HO 30.4.2013, S 13/104*

*Helsingin HO 29.5.2013, S 12/1909*

*Helsingin HO 1.10.2015, S 15/554*

# 1 JOHDANTO

## 1.1 Lähtökohdat, tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Pro gradu tutkielmani aihe valikoitui hyvin käytännönläheisesti. Työskentelen oikeusaputoimistossa talous- ja velkaneuvojana ja törmään lähes päivittäin työssäni velkajärjestelylainsäädännössä velallista vahvasti velvoittaviin tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuteen. Velvollisuuksien sisältöä olen joutunut monesti itekin pohtimaan ja jäsentämään omassa päässäni sekä avaamaan ja perustelemaan asiakkailleni. Laissa yksityishenkilön velkajärjestelystä (1993/57) on 6 ja 7§:issä säädetty velallisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuudesta. Velvollisuudet on säädetty lyhyesti ja monitulkintaisesti kuten lainsäädännössä usein on tapana. Velvollisuudet kuitenkin velvoittavat velallista monin tavoin koko pitkän velkajärjestelyprosessin ajan ja niiden tahattomatkin laiminlyönnit saattavat aiheuttaa radikaaleja seurauksia velalliselle ja hänen velkajärjestelylleen. Velallisen on ensiarvoisen tärkeää tietää, millaisia velvollisuuksia hänellä velkajärjestelyssä on ja miten hänen konkreettisesti kuuluu näiden velvollisuuksien perusteella toimia tai olla toimimatta velkajärjestelyä haettaessa sekä velkajärjestelyprosessin eri vaiheissa aivan prosessin loppuun saakka. Näin velallisella on oikeasti mahdollisuudet saada velkajärjestelynsä saatettua loppuun saakka ilman ikäviä yllätyksiä.

Tutkielmani tarkoituksena on avata ja jäsentää kyseessä olevia velallisen velvollisuuksia ja kuvata velvollisuuksien sisältöä mahdollisimman tarkasti ja yksityiskohtaisesti lainsäädännön, lain esitöiden, oikeuskirjallisuuden sekä omien kokemuksieni perusteella. Velvollisuuksien laiminlyönnin ja siitä aiheutuvien seurauksien kuvaamiseen koin hyväksi käyttää apuna oikeuskäytäntöä. Oikeuskäytäntö tuo käsiteltäviin asioihin sopivasti konkretiaa ja käytännönläheisyyttä. Oikeuskäytäntö oikeuslähteenä kuvaa voimassa olevan oikeuden tilaa ja sen avulla pystyy tekemään tulkintoja siitä, kuinka lakia tulee tulkita. Oikeuskäytännöksi valikoitui korkeimman oikeuden ja hovioikeuksien ratkaisuja tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuksien erityyppisistä laiminlyöntitilanteista ja niiden seurauksista. Oikeuskäytännön hain Edilexistä hauilla ”velkajärjestely raukeaminen” sekä ”velkajärjestely hylkääminen, tiedonantovelvollisuus, myötävaikutusvelvollisuus, velallisen petos, velallisen epärehellisyys, velallisrikkomus”. Hauilla tuli suhteellisen paljon

osumia ratkaisuista, mutta kävin tapauksia otsikkotasolla läpi ja tilasin mielestäni parhaiten omaan tarkoitukseeni sopivat ratkaisut asianomaisista tuomioistuimista. Kaikki pyytämäni aineisto toimitettiin minulle. Korkeimman oikeuden ratkaisut löytyvät suoraan Edilexistä.

Velallisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuksien jäsentämisen ja avaamisen sekä laiminlyönnin seurauksien käsittelemisen lisäksi kuvaan velvollisuuksien rikosoikeudellisia takeita. Kuvaan millaiset velallisen rikokset ovat yhteydessä velallisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuteen ja millaisissa tilanteissa, voidaan velallisen katsoa joutuvan velvollisuuksien rikkomisesta rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten ja milloin tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuus velvoittavat yksityishenkilön velkajärjestelyyn hakeutunutta velallista?

-Millaisia toimia tai toimimattomuutta velalliselta vaaditaan velkajärjestelyprosessin eri vaiheissa?

2. Mitä velalliselle voi seurata velvollisuuksien rikkomisesta?

3. Millaisia rikosoikeudellisia takeita on yksityishenkilön velkajärjestelyn tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuudella?

-Mitkä velallisen rikokset ovat kytköksissä velallisen velkajärjestelylain mukaisiin tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuksiin?

Tutkielmani on lainopillinen eli voimassa olevan oikeuden tutkimus. Voimassa olevia säännöksiä tulkitsevaan ja systematisoivaan lainoppiin kuuluu erilaisia tulkintatapoja. Erilaiset laintulkintamenetelmät muodostavat kokonaisuuden, jossa eri tulkintatapojen rajat ovat liukuvia.<sup>1</sup> Tutkielmani tekoa on ohjannut Aarnion lainopillinen tulkintamalli. Aarnion tulkintamallin mukaan lähdetään siitä, että lainopilliset tulkintaperiaatteet ja oikeuslähdeoppi määräävät, että laintulkinnan lähtöperusteena on lain sanamuodon mukainen tulkinta. Sanamuodon mukaisen tulkinnan edellytyksenä on, että lakiteksti on merkitykseltään täsmällinen ja yksiselitteinen, tosiseikasto on toteennäytetty, eikä lain soveltamisessa ole näin ollen ongelmia. Usein on kuitenkin niin, että tulkinnan perusteluketjua on jatkettava. Lain sanamuodon lisäksi on esitettävä lisäperusteluja. Aarnion mukaan lisäperustelut esitetään seuraavassa järjestyksessä:

---

<sup>1</sup> Tapani-Tolvanen 2013 s, 105-107.

- 1) lainsäätäjän tarkoitus (löytyy lain esitöistä)
- 2) lain ratio (niissä tilanteissa, joissa lainsäätäjän tarkoitusta ei ole voitu selvittää on käytetty lain ratiota, eli lainsäätäjän hypoteettista tarkoitusta)
- 3) tuomioistuinratkaisut (erityisesti rikosoikeudessa johtuen analogiakiellosta, erityisesti korkeimman oikeuden prejudikaattiratkaisut)
- 4) lainopilliset kannanotot (lainopillinen kirjallisuus)
- 5) reaaliset argumentit (tosiasialauseet ja arvoasetelmat)<sup>2</sup>

Olen koonnut tutkielmani käyttäen velkajärjestelyä ja velallisen rikoksia koskevaa lainsäädäntöä ja niiden esitöitä, tutkimustehtävääni koskevaa ammatti- ja oikeuskirjallisuutta sekä oikeuskäytäntöä. Lainopin tiedonintressinä on tuottaa voimassa olevaa oikeutta koskevia perusteltuja kannanottoja. Yleensä nämä kannanotot koskevat sitä, mikä on voimassa olevan oikeuden tietyn hetkinen sisältö vallitsevan lainopin mukaisesti.<sup>3</sup> Lainopille on ominaista yhteys oikeudelliseen käytäntöön ja sen voidaan ajatella olevan vuorovaikutusta lainvalmistelun ja oikeuskäytännön välillä. Lainopin tehtäväksi voidaan ajatella myös lainopillisten ongelmien uudelleen muotoilu, uudenlainen systemaattisten yhteyksien osoittaminen ja ongelman ratkaisun kannalta relevanttien näkökohtien jäsentäminen.<sup>4</sup> Tutkielmani tarkoituksena on nimenomaisesti jäsentää tutkimusongelmaani käsitteleviä jo olemassa olevia oikeuslähteitä niin, että niistä koostuu rationaalinen helpommin ymmärrettävä kokonaisuus velallisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden sisällöstä. Tämän lisäksi haluan osoittaa tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuutta koskevia yhteyksiä velkajärjestely- ja rikoslainsäädännön välillä.

## 1.2 Tutkielman rakenne

Tutkielmani rakentuu johdannon lisäksi viidestä pääluvusta. Johdannossa kuvaan tutkielmani lähtökohtia, tutkimusasetelmaa sekä esittelen tutkielmani tutkimuskysymykset. Lisäksi kuvaan tutkielman rakennetta.

---

<sup>2</sup> Aarnio 1982 s, 124-125.

<sup>3</sup> Kolehmainen 2015 s, 3.

<sup>4</sup> Tolvanen 2015 s, 4.

Toisessa pääluvussa taustoitan varsinaista tutkielmani aihetta kuvaamalla velkajärjestelyn yhteiskunnallisia tausta-ajatuksia, tavoitteita ja päätehtäviä. Taustoitan tutkielmaani kuvaamalla velkajärjestelyä oikeudellisena prosessina ja jäsenän velkajärjestelyprosessin vaiheet kronologiseen järjestykseen. Tämän jälkeen taustoituvissa luvuissa kuvaan velkajärjestelylain säätämisen peruslähtökohtia ja lainsäädännön pääpiirteittäistä kehittymistä pyrkien huomioimaan erityisesti velallisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuudessa tapahtuneet muutokset. Taustoituksen tarkoituksena on luoda pohja tutkimusongelmaa käsittelevien seuraavien lukujen ymmärtämiseen.

Kolmannessa pääluvussa keskitytään varsinaiseen tutkimusongelmaan ja vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Kolmannessa luvussa kuvataan tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden sisältöä ja jäsennetään sitä kronologiseksi helpommin ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi.

Neljännessä luvussa jatketaan kolmannen luvun teemaa ja vastataan toiseen tutkimuskysymykseen. Neljännessä luvussa tarkastellaan velvollisuuksia niiden laiminlyönnin näkökulmasta ja käsitellään laiminlyönneistä aiheutuvia seurauksia velkajärjestelyprosessin näkökulmasta.

Viides luku sisältää rikosoikeudellisten takeiden tarkastelun. Tässä luvussa vastaan kolmanteen tutkimuskysymykseeni. Viidennessä pääluvussa kuvaan mitkä velallisen rikokset ovat yhteydessä velallisen velkajärjestelylain mukaiseen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuteen ja kuvaan oikeuskäytännön avulla tilanteita ja olosuhteita, joissa velallisen voidaan katsoa joutuvan velvollisuuksien rikkomisesta rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Kuudennessa luvussa vastaan tutkimuskysymyksiini eli esitän tutkielmani perusteella tehdyt johtopäätökset tutkimusongelmasta.

## 2 TAUSTOITUS

### 2.1 Velkajärjestelyn tausta-ajatukset, tavoitteet ja päätehtävät

Insolvenssioikeus käsitteenä viittaa lainsäädäntöön, joka sääntelee maksukyvyttömyyttä ja sen oikeudellisia seuraamuksia.<sup>5</sup> Yksityishenkilön velkajärjestely on yksi insolvenssi- eli maksukyvyttömyysmenettely.

Velkajärjestelylain taustalla voidaan nähdä vaikuttavan erityisesti kaksi toisistaan poikkeavaa sääntelyn ideologiaa. Velkajärjestelyä ja sen olemassaolon tarpeellisuutta on perusteltu hyvinvointivaltiollisista lähtökohdista, osana sosiaalista suojaverkkoa odottamattomien kriisitilanteiden toteutuessa. Toisaalta sen taustalla vaikuttaa myös markkinaliberalismin mukainen perusajatus, jonka mukaan insolvenssimenettelyn tehtävänä on edistää markkinoiden toimintaa ja taloudellisten toimijoiden kykyä toimia markkinoilla.<sup>6</sup>

Hyvinvointivaltiollisesta tausta-ajatuksesta käsin katsottuna ylivelkaantumista voidaan pitää sosiaalisena riskitilanteena, johon hyvinvointivaltion perinteiset keinot, eli tulonsiirrot ja sosiaali- ja terveyspalvelut eivät tehoa. Hyvinvointivaltiollisen ajattelun kanssa sopii yhteen myös se, että ylivelkaantumista on myös pyritty ennaltaehkäisemään mm. säätämällä velkaantumista hillitseviä kulutusluotto- ja takauslakeja sekä kehittämällä talous- ja velkaneuvonnan palveluita. Ennalta ehkäisevät toimet eivät kuitenkaan aina ole riittäviä, vaan tarvitaan myös korjaavia toimenpiteitä, jossa ylivelkaantuneella on mahdollisuus vapautua velastaan ja ”tervehdyttää” taloudellinen tilanteensa.<sup>7</sup>

Markkinaliberalistinen tausta-ajatus tarkastelee velkajärjestelyä luottomarkkinoiden ja taloudellisen tehokkuuden näkökulmista. Tämän ajatuksen mukaan ylivelkaantunut yksityishenkilö ei voi toimia markkinoilla normaalin taloudellisen toimijan tavoin. Vastaavasti kuin kannattamattomat yhtiöt voivat poistua markkinoilta konkurssin kautta, myös yksityisvelallisen tulee voida konkurssin, siis tässä tapauksessa velkajärjestelyn, kautta palata markkinatoimijaksi. Ylivelkaantunutta kuluttajaa on tässä yhteydessä verrattu

---

<sup>5</sup> Koulu - Lindfors 2017 s, 41.

<sup>6</sup> Koulu - Lindfors 2017 s,830.

<sup>7</sup> Koulu - Lindfors 2017 s,830.

potilaaseen, joka on voitava kuluttajakonkurssin avulla tervehdyttää ja palauttaa jälleen toimintakykyiseksi markkinaosapuoleksi. Elinikäinen velkavastuu kohtuuttoman suurista veloista on taloudellisesti tehotonta. Velallisella ei ole kannustinta tulojensa ja olosuhteidensa parantamiseen, jos hänen hankkimansa lisätulo menee sellaisen velkataakan lyhentämiseen, joka ei koskaan tule edes pieneneään. Ylivelkaantumistilanteessa velallisen maksusuoritukset usein menevät kokonaisuudessaan korkojen ja perimiskulujen maksamiseen. Ei ole myöskään mielekäästä käyttää yhteiskunnan varoja tällaisen velallisen tai tämän perheen elättämiseen, jos velallisen tulot menevät velkojen maksamiseen, eikä pääoma edes pienene.

Vaikka hyvinvointivaltiollisella ja markkinaliberalistisella ajattelulla voidaan nähdä olevan toisistaan poikkeavat lähtökohdat, voidaan molemmilla ajattelutavoilla siitä huolimatta nähdä yhteinen moraalinen perusta. Lähtökohtana molemmissa ajattelutavoissa voidaan nähdä, että rehellisen mutta huonon onnen tai taitamattomuuden vuoksi velkaantuneen tulisi saada uusi mahdollisuus ja päästä aloittamaan puhtaalta pöydältä. Elinikäistä velkavastuuta ylitsepääsemättömästä velkataakasta ja elämää toimeentulominimin tasolla, ei pidetä kummanakaan ajattelutavan mukaan moraalisesti perusteltuna.<sup>8</sup>

Kaikkien maksukyvyttömyystilanteiden, myös velkajärjestelyn, sääntelyssä perimmäinen ongelma on aikaansaada järjestelmä, joka mahdollisimman optimaalisesti sovittaa yhteen maksukyvyttömyystilanteiden ratkaisemisen perustavoitteet kaikkien siihen osallisten kesken:

1. velkojat saavat mahdollisimman täysimääräisen maksun saatavistaan
2. velallisen sosiaalinen ja taloudellinen kurjistuminen ja syrjäytyminen normaalista elämästä voidaan ehkäistä sekä saada tarjottua velalliselle mahdollisuus selvittää veloistaan ja saada taloutensa kuntoon
3. maksukyvyttömyysongelmien kielteiset yhteiskunnalliset vaikutukset minimoidaan.<sup>9</sup>

Velkajärjestelyssä edellä mainittujen tavoitteiden huomioonottaminen voidaan nähdä kolmena päätehtävänä, jotka toteutuvat eri tavoin:

1. perintä
2. rehabilitaatio

---

<sup>8</sup> Koulu - Lindfors 2017 s.831.

<sup>9</sup> Koskelo - Lehtimäki 1997 s. 26.

### 3. preventio

Velkajärjestelyn perintätehtävä toteutetaan siten, että velallinen joutuu luopumaan velkojensa hyväksi maksuohjelman aikana kaikesta muusta kuin laissa määritellystä perustoimeentulostaan ja muusta kuin perusturvaan kuuluvasta varallisuudestaan. Vaikka velallisen varallisuusasemaan puututaan pitkälle menevin keinoin, velkajärjestelyn perintäteho on pääsääntöisesti heikko. Tämä selittyy sillä, että velkajärjestelyvelallisilla ei ole yleensä maksuohjelman alkaessa sellaista omaisuutta, jota voitaisiin käyttää velkojen hyväksi. Silloin velkojen maksamiseen käytetään yksinomaan velallisen maksuohjelman aikana ansaitsema tulo vähennettynä laissa säädetyillä elinkustannusmäärillä. Jos velallisella ei ole suojatun elinkustannusmäärän ylittäviä tulojakaan, perintätulos jää nolllaksi, velkojat eivät siis saa mitään suorituksia velalleen.

Rehabilitaatiossa, eli velallisen taloudellisen tilanteen tervehtyttämässä, on pyrkimyksenä saada hallintaan velallisen taloudellinen tilanne ja normalisoida tämän taloudellinen toimintakyky. Arkikielessä asiaa kuvataan sanomalla, että velallinen saa lähteä ”puhtaalta pöydältä” tai velallinen saa ”uuden alun”. Velkajärjestelyssä velkojen saamisoikeutta leikataan usein tuntuvasti, eli velallinen maksaa usein vain pienen osan velkamäärästään takaisin.<sup>10</sup>

Rehabilitaation ja perinnän lisäksi velkajärjestelyllä voidaan nähdä myös kolmas eräänlainen preventiivinen, eli ennaltaehkäisevä tehtävä. Velkajärjestelyn voidaan nähdä estävän velkaongelmien syntymistä ja ylläpitävän maksumoraalia. Kuluttajille ja kotitalouksille tarjotaan ja markkinoidaan nyky-yhteiskunnassa aggressiivisesti luottoja ja myydään tuotteita velaksi. Tämän vuoksi tulee olla jonkinlainen rehabilitaatiojärjestelmä. Se, kuinka vaikeaa tällaiseen rehabilitaatiojärjestelmään pääseminen on (kynnys) ja minkälaiseen suoritusvelvollisuuteen velallinen siinä joutuu (takaisin maksettavan velan määrä ja maksuvelvollisuuden kesto), vaikuttaa velallisten käyttäytymiseen ja odotuksiin. Tältä kannalta maksuohjelmallinen velkajärjestely on maksumoraalin kannalta turvallisempi vaihtoehto kuin velat kertaheitolla poispyyhkäisevä ”kuluttajakonkurssi” tai ”henkilökohtainen konkurssi”. Jos velkajärjestelyyn pääsemisen kynnys on kovin matala ja itse maksuohjelma kevyt, yleinen maksumoraali saattaa rapautua. Velkajärjestelyn

---

<sup>10</sup> Linna 2011 s, 666.



maksuohjelma voidaan nähdä velallisen kannalta velkajärjestelyn hintana. Maksuohjelma ja sen pituus ovat keskeisiä seikkoja pyrittäessä taiten käyttämään velkajärjestelyä niin, että maksukyvyttömiä velallisten talous saadaan hallintaan horjuttamatta kansalaisten halua hoitaa maksunsa.<sup>11</sup> Velkajärjestelylain tavoitteiden ja päätehtävien eri näkökulmat näkyvät velkajärjestelylaissa eri tavoin. Velkajärjestelyn myöntämisen edellytyksissä tulee esiin se, että velkajärjestely on tarkoitettu olosuhteiden muutosten vuoksi velkaongelmiin joutuneille. Lain yksityiskohtaisilla esteperusteilla kuitenkin pyritään ehkäisemään sellaisia velkajärjestelyjä, jotka olisivat omiaan heikentämään yleistä maksumoraalia.<sup>12</sup>

## 2.2 Velkajärjestelyprosessi pähkinänkuoressa

Velkajärjestely on hakemusmenettelyä. Hakemusmenettely on siviiliprosessin erityislaji ja siitä säädetään oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa (4/1734). Velkajärjestely pannaan vireille käräjäoikeudelle toimitettavalla hakemuksella. Siviilioikeudellisissa riita-asioissa (kanneasia) on kyse erimielisyyksien ratkaisemisesta, mutta hakemusasiassa (velkajärjestelyasia) on kyse laissa säädettyjen hakemuksen hyväksymisen edellytysten tutkimisesta. Itse hakemuksen perusteena olevista seikoista säädetään asianomaisissa aineellisissa laeissa, tässä tapauksessa velkajärjestelylaissa. Siitä miten velkajärjestelyhakemus käsitellään käräjäoikeudessa, säädetään oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa, joskin lukuisia menettelysäännöksiä on myös velkajärjestelylaissa, asetuksessa yksityishenkilön velkajärjestelystä (58/1993) sekä laissa talous- ja velkaneuvonnasta (713/2000). Oikeudenkäymiskaaren 8 luku on toissijainen suhteessa erityislakeihin.<sup>13</sup>

Hakemusasia pannaan vireille siten, että käräjäoikeuteen toimitetaan kirjallinen hakemus, jossa muun muassa ilmoitetaan hakijan vaatimus samoin kuin oikeustositteet (seikat joihin vaatimus perustuu) ja esitettävät todisteet ja todistusteemat (se, mitä hakija kullakin todisteella aikoo näyttää toteen). Velkajärjestelyhakemuksen sisällöstä ja hakemukseen tarvittavista liitteistä säädetään yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa asetuksessa.

Hakemusasian käsittelyssä on kolme tapaa:

-kirjallinen käsittely kansliassa

---

<sup>11</sup> Linna 2011 s, 666-667.

<sup>12</sup> Koulu - Lindfors 2017 s,832.

<sup>13</sup> Linna 2019 s, 117.

-suullinen hakemusasian istunto

-käsittely riita-asian järjestyksessä (suullinen valmistelu ja pääkäsittely).

Lähtökohtana hakemusasiassa ja näin ollen myös velkajärjestelyasiassa on kirjallinen käsittely. Hakemusasiassa noudatetaan kontradiktorista menettelyä ja kuulemisperiaatetta. Asiaan osallista (velkajärjestelyasiassa velkojia) kehoitetaan antamaan lausuma ja ilmoittamaan siinä kantansa hakemukseen ja esittämään perusteet mahdolliselle vastustamiselle. Lausumaan tulee liittää mahdolliset kirjalliset todisteet. Hakemusasiassa ei anneta yksipuolista tuomiota. Jos hakijan vastapuoli ei anna kirjallista lausumaa tai jää pois istunnosta, asia ratkaistaan siitä huolimatta. Siinä tapauksessa, että hakija itse jää sanotulla tavalla passiiviseksi, asia jätetään sillensä.<sup>14</sup>

Velkajärjestelyn voidaan sanoa olevan viimesijainen keino yksityishenkilön ylivelkaongelmien ratkaisemiseen. Ennen virallisen velkajärjestelyn hakua velallisen tulee käydä neuvotteluja velkojiansa kanssa sovintoratkaisun löytämiseksi. Jos sovintoneuvottelut eivät tuota tulosta, velallinen voi hakea velkajärjestelyä käräjäoikeudelta. Jotta velkaongelmien ratkaiseminen velkajärjestelyllä on mahdollista, edellytetään, että samalla kertaa järjestellään kaikki velallisen velat. Velkajärjestelystä ei voi jättää mitään velkajärjestelyn piiriin kuuluvia velkoja ulkopuolelle. Velkajärjestelyn piiriin kuuluvat kaikki velallisen velat, joiden peruste on syntynyt ennen velkajärjestelyn alkua. Myös vakuudelliset velat kuuluvat velkajärjestelyn piiriin.<sup>15</sup>

Velkajärjestelyä haetaan toimittamalla velkajärjestelyhakemus tuomioistuimen kansliaan. Hakemuksen on oltava määrämuotoinen ja perustuttava oikeusministeriön antamaan kaavaan. Velkajärjestelyn myöntäminen edellyttää, että velkajärjestelyn myöntämisen edellytykset täyttyvät eikä velkajärjestelylle ole estettä.

Velkajärjestelyn oikeusvaikutukset alkavat, kun tuomioistuin on tehnyt päätöksen velkajärjestelyn aloittamisesta. Velkajärjestelyn aloittamisen jälkeen tulevat voimaan maksu-, vakuudenasettamis-, perintä-, ulosmittaus- ja täytäntöönpanokielto. Lisäksi viivästyskoron kertyminen veloista lakkaa. Näillä oikeusvaikutuksilla on haluttu rauhoittaa

---

<sup>14</sup> Linna 2019 s, 118-120.

<sup>15</sup> Uitto 2010 s, 17.

velallisen tilanne siksi aikaa, kun velalliselle on saatu laadittua ja vahvistettua velkajärjestelyn maksuohjelma.<sup>16</sup>

Maksuohjelmassa määrätään, kuinka kauan ja kuinka paljon velallisen on maksettava velkajärjestelyn piiriin kuuluvia velkoja. Maksuohjelman normaalikestoksi on tämänhetkisessä laissa määrätty kolme vuotta. Maksuohjelma laaditaan sille periaatteelle, että velallisen on käytettävä velkojensa maksamiseen kaikki ne tulonsa, jotka ylittävät hänen välttämättömät elinkustannuksensa. Tätä tulojen ja kustannusten välistä erotusta kutsutaan maksuvaraksi. Maksuvaran laskemisesta säädetään laissa ja sen nojalla annetussa oikeusministeriön asetuksessa. Maksuvarassa otetaan huomioon kaikki velallisen tulot (ansiotulo, sosiaaliavustukset, sosiaaliset tulonsiirrot, mutta ei toimeentulotukea). Elinkustannukset arvioidaan toimeentulotuen perusteita käyttäen.<sup>17</sup>

Kun ehdotus maksuohjelmaksi saadaan laadittua, lähetetään se tiedoksi velkojille. Velkojilla on tilaisuus antaa määräpäivään mennessä lausumansa sekä velallisen velkajärjestelyhakemuksesta, että maksuohjelmaehdotuksesta. Lausumat maksuohjelmasta annetaan selvittäjälle, mikäli selvittäjä on sen laatinut. Velkojien kuuleminen ei ole tuomioistuimen harkinnassa, vaan velkojia on tässä vaiheessa pakko kuulla. Lausumissaan velkojat voivat ottaa kantaa niin velallisen maksuvelvollisuuteen kuin muiden velkojien saataviin. Velkojat saavat lausumissaan vedota myös siihen, että velkajärjestelyä ei olisi saanut ollenkaan aloittaa. Tässä tarkoituksessa velkojilla on oikeus kiistää velkajärjestelyn aloittamisen edellytykset sekä tuoda esiin esteperusteita. Myös velallisella on mahdollisuus antaa kirjallinen lausuma.<sup>18</sup>

Kun lopullinen ehdotus velkajärjestelystä on saatu laadittua, tuomioistuin joko vahvistaa tai hylkää sen. Vahvistettu maksuohjelma korvaa velkojen aikaisemmat sopimusehdot. Kun maksuohjelma on vahvistettu, velallisen tulee noudattaa sitä ja siinä määrättyjä ehtoja. Velallisen tärkein velvollisuus on huolehtia siitä, että hän huolehtii velkojille maksuohjelman suoritukset maksuohjelman mukaisesti ajallaan. Kun maksuohjelmassa määrätty maksuohjelman kesto aika on kulunut umpeen ja velallinen suorittanut kaikki

---

<sup>16</sup> Uitto 2010 s, 18.

<sup>17</sup> Koulu - Lindfors 2010 s, 147-148.

<sup>18</sup> Koulu - Lindfors 2010 s, 151.

maksuohjelmassa määrätyt maksusuoritukset, hän saa anteeksi ne velkajärjestelyn piiriin kuuluvat velat, joille ei maksuohjelman mukaan kertynyt suorituksia.<sup>19</sup>

Vielä velkajärjestelyn maksuohjelman päättyttyä on huomattava, että lähes kaikissa maksuohjelmissa on määräykset lisäsuoritusvelvollisuudesta. Monesti velkajärjestelyssä määrätyt velvollisuudet eivät pääty maksuohjelman päättymiseen. Maksuohjelma vahvistetaan niiden tietojen perusteella, jotka ovat tiedossa maksuohjelman vahvistamishetkellä. Koska maksuohjelma vahvistetaan moneksi vuodeksi kerrallaan vahvistamishetkellä olevien velallisen taloudellista tilannetta koskevien tietojen perusteella, velallisen maksukyky voi maksuohjelman aikana parantua huomattavasti esimerkiksi työllistymisen, palkankorotuksen seurauksena tai perinnön seurauksena. Vaikka velallisen maksukyky maksuohjelman aikana paranee, ei maksuohjelmaa muuteta alkuperäisestä, vaan se pysyy ennallaan. Velallisen tulee sen sijaan maksaa osa parantuneesta maksukyvystään velkojille velkajärjestelylain 35 a§:n mukaisesti. Lisäsuoritusvelvollisuus perustuu vain velallisen maksuohjelman aikana saamiin tuloihin tai varoihin.<sup>20</sup>

Kertaluontoisen suorituksen kuten perinnön perusteella syntynyt lisäsuoritusvelvollisuus on täytettävä kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun velallinen saa varat haltuunsa. Kertaluontoiseen suoritukseen perustuvasta lisäsuoritusvelvollisuudesta säädetään velkajärjestelylain 35 a§:n 2 momentissa. Kertaluontoisen lisäsuoritusvelvollisuuden kannalta ei ole merkitystä sillä saako velallinen varat haltuunsa maksuohjelman aikana vai vasta maksuohjelman päättymisen jälkeen. Ratkaiseva merkitys on sillä, milloin kertaluontoisen lisäsuoritusvelvollisuuden oikeusperuste on syntynyt. Näin ollen velallisella on esimerkiksi saamansa perinnön perusteella lisäsuoritusvelvollisuus siinä tapauksessa, että perinnönjättäjä on kuollut maksuohjelman keston aikana. Sillä, milloin perinnönjako toimitetaan ei ole merkitystä lisäsuoritusvelvollisuuden kannalta.<sup>21</sup>

Tulojen kasvuun perustuvasta lisäsuoritusvelvollisuudesta säädetään velkajärjestelylain 35 a§:n 3 momentissa. Tulojen kasvuun perustuvassa lisäsuoritusvelvollisuudessa velallisen maksuohjelmaan merkittävät nettotulot verrataan kunkin kalenterivuoden nettotuloihin. Jos nettotulot ovat kasvaneet yli 2000 euroa (kalenterivuosi 2020), velalliselle syntyy

---

<sup>19</sup> Uitto 2010 s, 19.

<sup>20</sup> Uitto 2010 s, 226-227.

<sup>21</sup> Uitto 2010 s, 228-229.

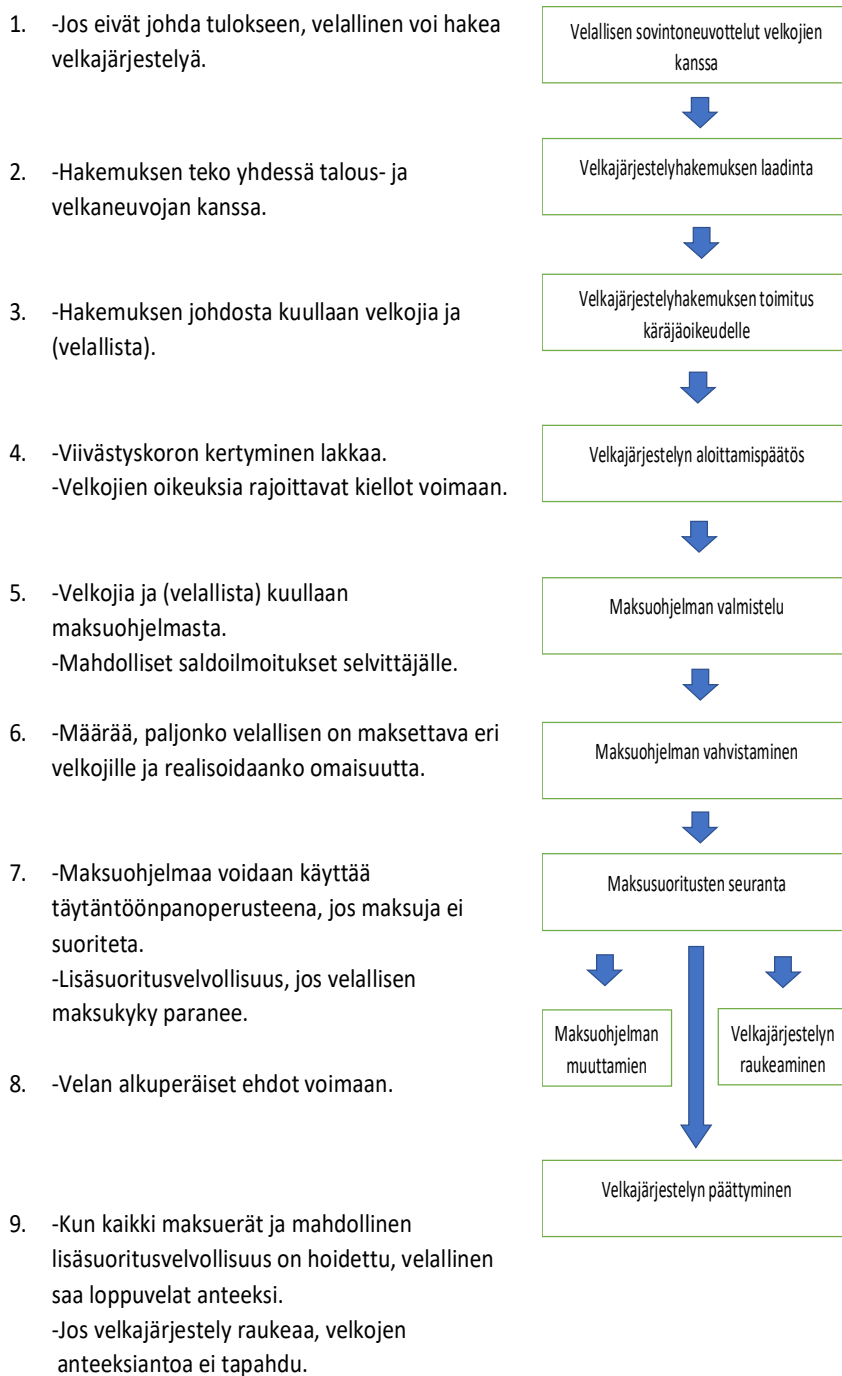
lisäsuoritusvelvollisuus. Mikäli nettotulojen kasvu jää alle 2000 euron, ei lisäsuoritusvelvollisuutta synny. Kalenterivuodessa saatava tulo lasketaan lähtökohtaisesti sen mukaan koska tulo on maksettu velalliselle. Näin ollen palkat ja eläkkeet ovat niiden maksuajankohdan tuloa. Tuloihin perustuvan lisäsuoritusvelvollisuuden osalta maksuajankohta määrittää lisäsuoritusvelvollisuuden silloinkin, kun kyseessä on velallisella takautuvasti suoritettu tulo esimerkiksi eläke, työttömyyskorvaus tai veronpalautus.<sup>22</sup>

Lisäsuoritusvelvollisuuden maksuhetkestä säädetään VJL 35 a§:n 5 momentissa. Kuten aiemmin jo on mainittu, kertaluontoiseen suoritukseen perustuva lisäsuoritusvelvollisuus on täytettävä kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun velallinen saa varat haltuunsa. Muilta osin lisäsuoritusvelvollisuus on täytettävä seuraavan kalenterivuoden ensimmäisten kolmen kuukauden aikana. Maksuajankohdasta voidaan määrätä toisin, jos se on tarkoituksenmukaista lisäsuorituksen vähäisyyden tai muun erityisen syyn vuoksi. Näin voi olla tilanne esimerkiksi silloin, jos velkojien suuren lukumäärän vuoksi voidaan arvioida lisäsuoritusten olevan suhteellisen pieniä. Tällöin lisäsuoritukset voidaan määrätä maksettavaksi yhdellä kertaa esimerkiksi maksuohjelman päättymisen yhteydessä. Maksuohjelman päättymisvuodelta lisäsuoritukset on kuitenkin maksettava ohjelman päättymistä seuraavien kolmen kuukauden aikana.<sup>23</sup> Oman kokemukseni mukaan on kuitenkin hyvin tavallista, että velkojat suostuvat tekemään velallisten kanssa hyvinkin pitkiä maksuohjelmia lisäsuoritusten maksamiseen. Käytännössä läheskään aina lisäsuoritukset eivät tule maksettua lain mukaisesti. Velkajärjestelylain lähtökohtana on, että velallisen tulee maksaa lisäsuoritukset ajallaan aina kalenterivuosittain. Velallisen oma aktiivisuus on lisäsuoritusten selvittämisessä tarpeen, sillä mitä paremmin maksuohjelmaa lisäsuoritusvelvollisuuden osalta noudatetaan, sitä vähemmän jää selvitettävää maksuohjelman päätyttyä.

---

<sup>22</sup> Uitto 2010 s, 230.

<sup>23</sup> Uitto 2010 s, 232.



Kuvio 1: Yksityishenkilön velkajärjestelyn vaiheet pähkinänkuoressa.

Lähde: Rikalainen-Uitto s, 279 (mukaillen).

## 2.3 Velkajärjestelylain säätämisen peruslähtökohdat ja lainsäädännön pääpiirteittäinen kehittyminen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuus huomioiden

### 2.3.1 Lähtökohdat ennen velkajärjestelylain säätämistä

Kotitalouksien velkaantuminen kasvoi Suomessa huomattavasti 1980-luvulla. Kasvu liittyi oleellisesti rahamarkkinoiden vapautumiseen ja luottosäätelyn purkamiseen.<sup>24</sup> Tuolloin yksityishenkilön vakavien velkaongelmien korjaamiseen ei kuitenkaan ollut tehokkaita keinoja. Siksi velallisten auttamiseksi ja velkaongelmista aiheutuneiden haittojen torjumiseksi oli etsittävä uusia yhteiskuntapoliittisia ratkaisuja. Velkajärjestelylakia edeltänyt tilanne oli tästä näkökulmasta katsottuna selvästi epätyytyttävä. Maksukykyyn nähden ylivoimaisen velkataakan seuraukset yksityishenkilölle ja hänen perheelleen saattoivat olla raskaat ja usein koko loppuelämää rasittavat. Ylivelkaantuneen ja hänen perheensä mahdollisuudet palata ”normaaliin” taloudelliseen ja sosiaaliseen elämään olivat heikot.<sup>25</sup> Tätä epätyytyttävää tilannetta parantamaan säädettiin 8.2.1993 voimaan tullut laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (57/1993). Velkajärjestelylain säätämistä perusteltiin tutkimus- ja tilastotiedoilla sekä viranomaisten ja järjestöjen kokemuksilla siitä, että velkaongelmien määrä oli kasvanut.

Kun velkajärjestelylakia säädettiin, oli Suomi joutunut vuosisadan pahimpaan lamaan, joka oli johtanut lyhyessä ajassa lukemattomiin konkursseihin ja massatyöttömyyteen. Valmisteltaessa velkajärjestelylakia pidettiin silmällä yllättäviin velkaongelmiin joutuneiden ihmisten ylitsepääsemätöntä tilannetta. Säädettävän lain tavoitteissa korostui laman aiheuttamien velkaongelmien korjaaminen.<sup>26</sup> Samaan aikaan pidettiin kuitenkin tarpeellisena korostaa myös sitä, että lailla ei saisi olla vaikutusta yleiseen velanmaksumoraaliin ja näin ollen arveluttavasti velkaantuneet henkilöt rajattaisiin velkajärjestelylain ulkopuolelle.<sup>27</sup> Lama-aikana maksuvaikeuksien yleinen syy oli työttömyys, sairaus, avioero tai yritystoiminnasta jäänyt velkarasitus. Konkurssiin ajautunut yritystoiminta johti monessa tapauksessa myös henkilökohtaiseen velkavastuuseen. Etenkin pienissä ja keskisuurissa yrityksissä jäi keskeisessä asemassa oleva omistaja-yrittäjä tai pääosakas usein takausten tai muiden henkilökohtaisten vastuiden takia konkurssin jälkeen

<sup>24</sup> HE 183/1992.

<sup>25</sup> Koskelo - Lehtimäki 1997 s, 26.

<sup>26</sup> Koulu - Niemi-Kiesiläinen 1999 s, 6.

<sup>27</sup> HE183/1992 vp. s, 22.

vastaamaan elinkeinotoimintaa varten otetuista veloista.<sup>28</sup> Velkajärjestelylaki oli tervetullut yhteiskuntapoliittinen ratkaisu tahattomasti ylivelkaantuneiden taloudellisen ja sosiaalisen tilanteen tervehdyttämiseen. Voitiin myös ajatella yksityishenkilön velkajärjestelyn toimivan konkurssin ”jatkeena” omistaja-yrittäjille, joiden päättyneestä konkurssista jäi henkilökohtainen velkavastuu.

Velkajärjestelylakia on muutettu sen säätämisen jälkeen useita kertoja välillä tiukentaen ja välillä väljentäen menettelyyn pääsyä ja sen sisältöä. Lain valmistumisen jälkeen vuonna 1993 velkajärjestelyyn pääsemistä väitettiin niin helpoksi, että se heikentää yleistä maksumoraalia. Lainsäädäntöä ja velkajärjestelyyn pääsemisen edellytyksiä tiukennettiin vuonna 1997 (ei työttömille ja opiskelijoille). Vuoden 1997 lain muutos johtui ainakin osittain suurista hakijamääristä lain toimeenpanon alkuvaiheissa. Vuonna 2003 lain estesäännöksiä puolestaan väljennettiin, jotta lamavuoden velalliset pääsisivät järjestelyn piiriin.<sup>29</sup> Vuoden 2003 lakimuutoksilla aikaansatiin huomattavia lievennyksiä velallisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuteen erityisesti lisäsuoritusvelvollisuuteen liittyvien määräysten osalta. Vuonna 2010 tavallisten velkojen maksuohjelman kesto lyhennettiin kolmeen vuoteen. Vuonna 2015 kevennettiin taas velallisten maksuvelvoitteita tilanteissa, joissa maksukyky muuttuu velkajärjestelyn aikana.

### *2.3.2 Tilanne alkuperäisen lain säätämisen jälkeen*

Velkajärjestelylain säätämisen jälkeen 1990-luvun puolivälissä käytiin vilkasta oikeuspoliittista keskustelua velkajärjestelylain tavoitteiden ja pätehtävien toteutumisesta. Keskustelussa korostuivat hakemusten yllättävän suuri määrä, velallisten heikko maksukyky ja takaajan asema velkajärjestelyssä. Laman jatkuminen ja työttömyyden laajeneminen, joka johti velkajärjestelyyn päässeiden velallisten heikkoon maksukykyyn, vaikuttivat siihen, että velkajärjestelyt tuottivat velkojille vähemmän maksusuorituksia kuin mitä lakia säätäessä arvioitiin. Erityisesti pitkäaikaistyöttömyys lisääntyi velkajärjestelylain säätämisen jälkeen.

Velkajärjestelyjen myötä kävi myös ilmi, että kotitalouksien luotonotto olikin 1980-luvun lopulla laajempaa kuin lakia valmisteltaessa oli tiedossa. Asuntojen ja yleensäkin

---

<sup>28</sup> HE 183/1992.

<sup>29</sup> Koulu - Lindfors 2010 s,120.



reaalivakuuksien arvojen aleneminen oli myös osaltaan vaikuttamassa velkajärjestelyn tarpeeseen, kun asunnon myynnin jälkeen velallisen vastattavaksi jääneet velat olivat epäsuhteessa hänen maksukykyynsä nähden, varsinkin tapauksissa, joissa asunto on hankittu kalleimpaan aikaan ja kokonaan velaksi. Vakuuksien rahaksimuutto omaisuuden hankinta-arvoa selvästi alhaisempaan hintaan aiheutti myös monelle takaajalle maksukykyyn nähden ylivoimaisen velkatilanteen.

Kokonaisuutena katsottiin, että yksityishenkilöiden tarve hakea velkajärjestelyä siinä laajuudessa kuin velkajärjestelyn säätämisen jälkeen tapahtui, kertoi kansantalouden yleisistä ongelmista.<sup>30</sup> Edellä kuvatut lain säätämisen jälkeen heränneet keskustelut aiheuttivat muutospainetta velkajärjestelylainasäädäntöön. Tämän seurauksena lakia muutettiin monessa suhteessa vuonna 1997. Velkajärjestelyyn pääsemisen edellytyksiin tuli muutospaineita ja niitä tiukennettiin uudessa lainsäädännössä monelta osin. Tämän lisäksi velallisen velvollisuuksia velkajärjestelyn aikana tiukennettiin erityisesti myötävaikutusvelvollisuuden ja tähän sidoksissa olevan lisäsuoritusvelvollisuuden osalta.

### *2.3.3 Velkajärjestelylain vuoden 1997 keskeisimmät lakimuutokset*

Vuoden 1997 lakimuutoksessa velkajärjestelyn edellytyksiä tiukennettiin siten, että väliaikaisesti (esim. lyhyen työttömyyden tai opiskelun vuoksi) maksukykyä vailla oleva henkilö ei voinut saada velkajärjestelyä. Tämän lakimuutoksen tavoitteena oli, että velkajärjestelyyn pääsisi vain velallisia, joiden ansaintamahdollisuudet eivät parane seuraavan kahden vuoden aikana.<sup>31</sup>

Vuoden 1997 lakimuutoksella parannettiin yksityisten velkojien asemaa. Yksityisten velkojien hyväksi maksuohjelma oli mahdollista määrätä jatkumaan enintään kahden vuoden ajan sen jälkeen, kun ohjelma on muiden velkojien osalta päättynyt.<sup>32</sup> Uudistuksen jälkeen oli siis mahdollista, että velallinen maksoi varsinaisen maksuohjelman päättymisen jälkeen vielä enintään kaksi vuotta maksuvaransa mukaisia maksuja ainoastaan yksityiselle

---

<sup>30</sup> HE 180/1996 vp. s. 15-16.

<sup>31</sup> Muttilainen - Tala 1998 s. 1.

<sup>32</sup> HE 180/1996 vp. s. 1.

velkojalle. Tällä uudistuksella oli pyrkimyksenä parantaa erityisesti takausvastuuseen joutuneiden takaajien asemaa.

Muita uudistuksia olivat velkajärjestelyn esteiden tiukentaminen mm. rikosperusteisen velkaantumisen osalta sekä velkojien vahingoittamiseksi tehtyjen erilaisten taloudellisten järjestelyjen osalta.<sup>33</sup> Lisäksi velalliselle vahvistetun maksuohjelman muuttamista rajoitettiin.<sup>34</sup> Rajoittamisten myötä maksuohjelman muuttamiseen oli lain mukaan peruste, jos velallisen maksukyky parani olennaisesti. Tällaisesta paranemisesta velallisella oli velvollisuus ilmoittaa velkojalle.

Vuoden 1997 lakimuutoksen jälkeen velallisen myötävaikutus- ja tiedonantovelvollisuus velkajärjestelyssä oli huomattavan tiukka erityisesti kohentuneen tulotason ja tästä aiheutuneen lisäsuoritusvelvollisuuden osalta. Velallisen tuli jo maksuohjelman aikana ilmoittaa maksukykynsä paranemisesta ja hakea vahvistetun maksuohjelman muuttamista parantunutta maksukykyään vastaavaksi. Lisäsuoritusvelvollisuuden osalta laskutoimitus perustui ainoastaan velallisen tulojen kasvuun, eikä vähennyksiä nousseiden menojen osalta tehty.

Alla olevassa oikeustapauksessa velallisen maksuohjelma määrättiin raukeamaan myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönnin seurauksena. Ratkaisua annettaessa on sovellettu vuoden 1997 tiukkana pidettyä lainsäädäntöä.

KKO 2000:88

*Velallinen A:n maksuvara oli hänen lisääntyneistä menoistaan esitetystä selvityksestä huolimatta kasvanut siten, että hänen olisi tullut ilmoittaa siitä velkojilleen tai hakea hänelle vahvistetun maksuohjelman muuttamista. Jättäessään velkojilleen ilmoittamatta ja tilittämättä todellisen maksuvaransa A oli laiminlyönyt velkajärjestelylain mukaisen myötävaikutusvelvollisuutensa. Laiminlyönti oli sen kesto huomioon ottaen olennainen.*

---

<sup>33</sup> HE 180/1996 vp. s.1.

<sup>34</sup> HE 180 /1996 vp. s.1.

*Velkajärjestelylain 42§:n 4 momentin 3 kohdan (63/1997) nojalla A:n maksuohjelma määrättiin raukeamaan.*

Alla oleva Rovaniemen hovioikeuden ratkaisu kuvaa myös hyvin vuoden 1997 velkajärjestelylain muutosta myötävaikutusvelvollisuuden osalta. Ratkaisussa velkajärjestelyä ei määrätty raukeamaan, koska velalliselle oli myönnetty velkajärjestely ennen vuoden 1997 lakimuutosta. Velallisen maksuohjelmaa ei voitu määrätä raukeamaan vuoden 1997 lakimuutoksessa tiukentuneen myötävaikutusvelvollisuuden perusteella. Ratkaisussa oli merkitsevää myös se, että velallisen menot olivat tulojen nousun ohella lisääntyneet ja tämä seikka huomioonotettuna velallisen maksukyky ei ollut niin olennaisesti parantunut, että hänen maksuohjelmansa olisi, kokonaisuus huomioonotettuna, määrätty raukeamaan. Oikeustapauksessa velallinen oli jättänyt ilmoittamatta maksuohjelman aikana nousseet tulonsa.

Rovaniemen HO 30.8.2007, S 06/549

*Velkoja X on vaatinut velallisen Y maksuohjelman määräämistä raukeamaan myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönnin vuoksi, koska hän ei ollut ilmoittanut tulojensa olennaisesta paranemisesta ja näin ollen laiminlyönyt myötävaikutusvelvollisuutensa velkajärjestelyssä.*

*Y:n maksuohjelma on vahvistettu 27.8.1996. Maksuohjelma on alkanut 1.8.1999 ja päättynyt 31.7.2004. Y:lle ei ole ohjelmassa määrätty maksuvelvollisuutta puuttuvan maksuvaran vuoksi. Y:n tulot ovat kiistatta nousseet olennaisesti, mutta Y on esittänyt selvitystä siitä, että tulojen lisääntymisestä huolimatta myös hänen menonsa ovat maksuohjelman keston aikana merkittävästi lisääntyneet.*

*Y on itse vaatinut, että hänelle määrätään maksuohjelman raukeamisen sijasta lisäsuoritusvelvollisuus. Y:n maksuohjelma on vahvistettu ennen 1.2.1997 voimaan tulleita lisäsuoritusvelvollisuutta koskevia säännöksiä.*

*Hovioikeus toteaa, että tarkoituksenmukaisuussyyt kaikkien osapuolten näkökulmasta puoltavat sitä, että velalliselle voidaan tällaisessa tilanteessa määrätä lisäsuoritusvelvollisuus maksuohjelman raukeamisen sijasta.*

Vuoden 1997 lakimuutoksen myötä velalliselle itselleen tuli vastuu selvittäjän palkkion maksamisesta ja kustannuksista tiettyyn määrään asti. Kustannukset lakimuutoksen jälkeen määrättiin maksettavaksi valtion varoista vain siltä osin kuin niitä ei esityksen mukaan voi kertyä velalliselta.<sup>35</sup>

Vuoden 1997 lakimuutokseen sisältyi monista tiukennuksista huolimatta myös velallista kannustava periaate, jonka mukaan hän voisi saada maksuohjelman aikana osan lisääntyneistä tuloistaan itselleen. Kaikkia lisääntyneitä tuloja ei enää tarvitsisi tilittää velkojille.<sup>36</sup> Tällä muutoksella pyrittiin kannustamaan velallista parantamaan maksukykyään myös velkajärjestelyn maksuohjelman aikana.

#### *2.3.4 Velkajärjestelylain vuoden 2003 keskeisimmät lakimuutokset*

Laajat yhteiskunnalliset keskustelut siitä, että monet lama-aikana velkaantuneet velalliset olivat edelleenkin taloudellisessa ahdingossa, myötävaikuttivat siihen, että vuonna 2003 voimaan astuneen lakimuutoksen myötä, velkajärjestelyyn pääsemistä taas helpotettiin. Helputuksia tehtiin niiden velallisten osalta, joiden velkaantumisesta oli kulunut erityisen pitkä aika.<sup>37</sup> Uuteen lakiin otettiin aikaisempaa yksityiskohtaisemmat säännökset niistä syistä, joiden vuoksi velkajärjestely voidaan tuomioistuimen harkinnan mukaan myöntää silloinkin, kun sille on velkaantumisen perusteeseen liittyvä tai muu laissa tarkoitettu este.<sup>38</sup> Tämäkin muutos laskee kynnyksen velkajärjestelyyn pääsemiselle. Helputuksia lainsäädäntöön tehtiin myös velkajärjestelyyn päässeen velallisen näkökulmasta.

Vuoden 2003 lakimuutoksessa maksuohjelman muuttamista koskevia säännöksiä muutettiin jonkin verran. Lakiin otettiin säännökset, joiden nojalla velallinen on oikeutettu lykkäämään maksujaan velkojille, jos hänen maksukykynsä tilapäisesti maksuohjelman aikana heikkeni. Tämän lisäksi maksuohjelmassa vahvistetun maksuvelvollisuuden alentaminen oli mahdollista aikaisempaa vähäisemmin perustein. Myös mahdollisuutta määrätä maksuohjelma raukeamaan rajoitettiin.

---

<sup>35</sup> Koulu - Lindfors 2017 s, 832.

<sup>36</sup> HE 180/1996 vp. s, 1.

<sup>37</sup> Koulu - Lindfors 2017 s, 832.

<sup>38</sup> HE 98/2002 vp. s,1.

Vuoden 2003 lakimuutoksessa säännöksiä velallisen velvollisuudesta maksaa velkojaan maksuohjelman aikana lisää (lisäsuoritusvelvollisuus) selkeytettiin. Samalla korotettiin niitä rahamääräisiä rajoja, joiden ylittyessä velalliselle syntyy tällainen lisäsuoritusvelvollisuus.<sup>39</sup> Lakimuutoksen jälkeen lisäsuoritusvelvollisuutta ei enää syntynyt lainkaan menojen alentumisen perusteella, toisin kuin ennen vuotta 2003, nyt velallisen saaman tulon oli noustava. Maksuvelvollisuus ei enää lisääntynyt sillä perusteella, että velallinen esimerkiksi muutti maksuohjelman aikana avo- tai avioliittoon ja hänen todelliset elinkustannuksensa pienenivät, kun puoliso vastaisi osasta asumismenoista. Uuden lain myötä lisäsuoritusvelvollisuuden määrä ei myöskään kasvanut sillä perusteella, että velallisen puolison tulot nousivat, niin että velallisen maksuvara nousi elatusvelvollisuuden pientymisen johdosta tai elatusvelvollisuuden määrä lapselle pieneni.<sup>40</sup> Velallisen näkökulmasta voidaan sanoa vuoden 2003 lisäsuoritusvelvollisuutta koskevien muutosten lieventäneen ennen verrattain tiukkaa linjaa tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden osalta.

### 2.3.5 *Velkajärjestelylain vuosien 2010 ja 2015 keskeisimmät lakimuutokset*

Vuonna 2009 aloitettiin velkajärjestelylain laajemman uudistamisen valmistelu. Oikeusministeriö asetti uudistamiseen työryhmän. Vuonna 2010 toteutettiin työryhmän mietinnön pohjalta merkittävä uudistus, kun velkajärjestelyn maksuohjelman kesto lyhennettiin viidestä vuodesta kolmeen vuoteen.<sup>41</sup> Mikäli velallisen maksuvelvollisuus velkajärjestelyssä on kokonaan poistettu tai velkajärjestely on myönnetty velkajärjestelyn esteestä huolimatta, maksuohjelman kesto säilyi tällöin viiden vuoden mittaisena. Lievennyksiä viiden vuoden mittaiseen maksuohjelmaan annettiin niille velallisille, joiden maksukyvyttömyys johtui sairaudesta, iästä tai jostain muusta vastaavasta syystä, tällöin maksuohjelman kestoksi voitiin määrätä alle viisi vuotta. Edellä mainitut muutokset eivät kuitenkaan koskeneet ennen lain muutosta tehtyjä ohjelmia.<sup>42</sup>

---

<sup>39</sup> HE 98/2002 vp, s.1.

<sup>40</sup> Niiranen - Jokinen 2003 s, 40.

<sup>41</sup> Koulu - Lindfors 2017 s, 833.

<sup>42</sup> HE 52/2010 vp, s.1.

Viimeisin muutos lain saattamiseksi nykyiseen muotoonsa tehtiin hallituksen esityksellä HE 83/2014 ja laki tuli voimaan vuonna 2015. Tämän lainmuutoksen keskeinen uudistus oli mahdollistaa yksityisten elinkeinon- ja ammatinharjoittajien taloudellisen kokonaistilanteen korjaaminen velkajärjestelyssä. Uudistuksen tavoitteena oli myös helpottaa nuorten velallisten ja työttömien pääsyä velkajärjestelyyn. Lisäksi lainmuutoksella yksinkertaistettiin menettelysäännöksiä sekä muutettiin lisäsuoritusvelvollisuutta ja velkajärjestelyn esteitä koskevia säännöksiä.<sup>43</sup> Lisäsuoritusvelvollisuutta koskevat säännökset säilyivät peruseriaatteiltaan samanlaisina kuin ennen, mutta säännöksiin tehtiin joitakin tarkennuksia, joiden tarkoituksena oli vähentää lisäsuoritusvelvollisuuden aiheuttamaa työmäärää ja kannustaa velallisia tulonhankintaan maksuohjelman aikana.<sup>44</sup>

---

<sup>43</sup> Koulu - Lindfors 2017 s, 833.

<sup>44</sup> HE 83/2014 vp. s, 29

### 3 VELALLISEN TIEDONANTO- JA MYÖTÄVAIKUTUSVELVOLLISUUS YKSITYISHENKILÖN VELKAJÄRJESTELYSÄ

#### 3.1 Tiedonantovelvollisuus ja tarpeellinen tieto velkajärjestelyssä

Velkajärjestelylain 6§:ssä säädetään velallisen tiedonantovelvollisuudesta ja sen mukaan: ”velallinen on velvollinen antamaan tuomioistuimelle ja velkojille sekä selvittäjälle, jos sellainen on määrätty, kaikki tarpeelliset tiedot velkajärjestelyn kannalta merkityksellisistä seikoista.”

Tuomioistuin voi myös pyytää, hakemuksen tultua vireille, tällaista tarpeellista tietoa ja velallisella on velvollisuus tietojen antamiseen.<sup>45</sup> Mikäli tuomioistuin, velkajärjestelyn myöntämisen jälkeen määrää selvittäjän maksuohjelman tekoa varten on hyvin tyypillistä, että selvittäjä pyytää lisätietoa tai tarkennuksia velallisen hakemuksessa antamiin tietoihin. Tiedonantovelvollisuus koskee velallista myös selvittäjän osalta. tiedonantovelvollisuus velvoittaa velallista koko velkajärjestelyprosessin ajan ja lisäsuoritusvelvollisuuden osalta vielä kaksi vuotta maksuohjelman päättymisen jälkeen.<sup>46</sup>

Tiedonantovelvollisuus velvoittaa velallista myös niin, ettei tämä saa antaa vääriä tai harhaanjohtavia tietoja taloudellisesta asemastaan. Omaisuuden salaaminen taikka väärin ja harhaanjohtavien tietojen antaminen voi täyttää jopa rikoslain 39 luvussa säädettyjen velallisen rikosten tunnusmerkistön. Näin ollen tiedonantovelvollisuuden laiminlyönti voi johtaa velkajärjestelyn epäämiseen tai rikosoikeudelliseen vastuuseen.<sup>47</sup> Velallisen velvollisuuksien laiminlyönnin seurauksia velkajärjestelyn kannalta käsitellään tarkemmin omassa luvussa 4 tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti.

Velkajärjestelyn kannalta ”kaikki tarpeellinen tieto” on tietoa, joka vaikuttaa velkajärjestelyn myöntämiseen. Tarpeellisen tiedon sisältöä määritellään tarkemmin

---

<sup>45</sup> Koskelo - Lehtimäki 1997 s,122.

<sup>46</sup> Uitto 2010 s,101.

<sup>47</sup> Koskelo - Lehtimäki 1997 s, 90.

esimerkiksi oikeusministeriön 16.6.2015 vahvistaman kaavan mukaisessa velkajärjestelyn täyttöohjeessa.

Alla listaus velkajärjestelyn kannalta tarpeellisesta tiedosta pääpiirteittäin velkajärjestelyn täyttöohjeen perusteella:

- perhesuhteet
- tiedot hakijan asunnosta
- hakijan nykyinen ansio- tai muu toiminta
- elinkeinonharjoittajilla selvitys yritystoiminnasta ja sen veloista
- selvitys päättyneestä elinkeinotoiminnasta ja siihen liittyvistä veloista
- koulutus ja työkokemus
- hakijan maksuvaralaskelma: maksuvara lasketaan vähentämällä hakijan nettotuloista hakijan välttämättömät menot
- kuukausittaiset tulot
- kuukausittaiset menot
- varallisuus
- hakijan aikaisemmin omistama varallisuus
- velkajärjestelyn edellytykset: maksukyvyttömyys, maksukyvyn heikentyminen, velkojen määrän ja maksukyvyn suhde
- tieto, onko aikaisempaa velkajärjestelyä myönnetty
- tiedot (yhteystietoineen) kaikista velkojista
- velkojen kokonaismäärä: tietylle saldopäivälle
- selvitys velkaantumisesta (velallisen oma selvitys velkaantumiseen johtaneista syistä ja siitä miten veloista on pyrkinyt suoriutumaan)<sup>48</sup>

Kuten jo aiemmin on mainittu, yllä mainitun velkajärjestelyhakemukseen tarvittavan tiedon lisäksi tiedonantovelvollisuus velvoittaa velallista koko velkajärjestelyprosessin ajan ja lisäsuoritusvelvollisuuden osalta vielä kaksi vuotta maksuohjelman päättymisen jälkeen.<sup>49</sup>

---

<sup>48</sup> Velkajärjestelyhakemuksen täyttöohjeet, luettu: 14.4.2020

<sup>49</sup> Uitto 2010 s,101.



### 3.2 Myötävaikutusvelvollisuus

Velallisen myötävaikutusvelvollisuudesta säädetään velkajärjestelylain 7§:ssä seuraavasti: ”Velkajärjestelyä haettuaan ennen maksuohjelman vahvistamista velallinen saa käyttää varojaan vain välttämättömiin elinkustannuksiin ja niihin menoihin, jotka hän on oikeutettu suorittamaan 12 §:n 2 momentin nojalla. Velallinen ei myöskään saa tehdä uutta velkaa, ellei se ole hänen toimeentulonsa turvaamiseksi välttämätöntä tai 25 §:n 2 momentista johdu muuta. Ennen velkajärjestelyn alkamista velallinen voi tämän pykälän estämättä käyttää varojaan myös niihin menoihin, jotka hän on velvollinen suorittamaan.

Velallinen on velvollinen myötävaikuttamaan siihen, että velkajärjestely voidaan asianmukaisesti toteuttaa ja että selvittäjä voi asianmukaisesti hoitaa tehtävänsä. Velkajärjestelyä haettuaan velallisen tulee pyrkiä ylläpitämään maksukykyään ja ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin maksukykyänsä parantamiseksi, joita häneltä kohtuudella voidaan edellyttää.

Maksuohjelman aikana velallisen on velkojan pyynnöstä esitettävä selvitys 35 a §:ssä tarkoitetun lisäsuoritusvelvollisuuden perusteena olevista seikoista. Maksuohjelman keston päätyttyä selvitys on esitettävä vielä pyynnöstä, joka on tehty ennen kuin ohjelman keston päättymisestä on kulunut kolme kuukautta. Velallisen on esitettävä selvityksensä ilman aiheetonta viivytystä”

#### *3.2.1 Myötävaikutusvelvollisuus velkajärjestelyhakemuksen tultua vireille, ennen maksuohjelman vahvistamista*

Velkajärjestelyä haettuaan, ennen aloittamis päätöstä ja maksuohjelman vahvistamista, velallisen varojen käyttäminen rajoittuu, vaikka vielä hakemuksen jättämisestä käräjäoikeudelle ei aiheudukaan maksukieltoa. Hakemuksen tultua vireille velallinen saa käyttää varojaan vain välttämättömiin elinkustannuksiin ja niihin menoihin, jotka hän on oikeutettu suorittamaan 12 §:n 2 momentin nojalla. Velkajärjestelyhakemuksen vireille tulosta seuraa siis velalliselle nimenomainen myötävaikutusvelvollisuus. Velallisen varojen

käyttäminen rajoittuu siitä hetkestä, kun hänen velkajärjestelyhakemuksensa toimitetaan tuomioistuimelle.<sup>50</sup>

Velkajärjestelylain 12.2§:n nojalla velallinen on oikeutettu välttämättömien elinkustannusten lisäksi maksamaan elatusapuvelkaa sekä uusia erääntyneitä, maksamatta olevia velkoja ja ennen velkajärjestelyn alkamista erääntyviä velkoja. Velallinen on myös oikeutettu suorittamaan vakuusvelkojalle maksun velan ehtojen mukaisista, velkajärjestelyn alkamisen jälkeen erääntyvistä koroista ja muista luottokustannuksista. Yleisimpiä vakuusvelkoja ovat asuntolaina ja autolaina. Velkoja maksaessaan on velallisen huomioitava kuitenkin se, ettei hän sopimattomasti suosi jotakuta velkojaa.<sup>51</sup>

Jätettyään velkajärjestelyhakemuksen käräjäoikeudelle velallinen ei saa velkaantua lisää, eli tehdä uutta velkaa tai laiminlyödä uusia velvoitteita, ellei se ole hänen toimeentulonsa turvaamiseksi välttämätöntä. Velallisen on siis maksettava esimerkiksi uudet sähkö-, puhelin- ja vesilaskut sekä vuokrat sitä mukaa kun tällaiset maksut erääntyvät. Ainoastaan siinä tapauksessa, että velallisen tulot eivät riitä välttämättömään elämiseen, hän voi tehdä uutta velkaa.<sup>52</sup> Esimerkiksi velkaantuminen välttämättömien reseptilääkkeiden oston vuoksi tai vuokran maksamatta jättäminen sen vuoksi, että velallisen tulot eivät riitä näihin menoihin, on velkaantumista välttämättömien elinkustannusten kattamiseksi. Jos velallisen tulojen tulisi riittää edellä mainittuihin menoihin, ei niiden maksun laiminlyöntiä voida pitää sallittavana ja näin ollen se katsotaan myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönniksi.

Velkajärjestelyhakemuksen jättämisen jälkeen velallinen ei myöskään saa heikentää taloudellista tilannettaan käyttämällä varojaan muihin tarkoituksiin kuin välttämättömiin menoihin, joita ovat asumiskustannukset ja välttämättömät elinkustannukset.<sup>53</sup> Velallinen ei siis voi käyttää varojaan esimerkiksi matkustamiseen tai muuten ylellisen elämäntyylin ylläpitämiseen.

Velkajärjestelyä haettuaan velallisen tulee pyrkiä ylläpitämään maksukykyään ja ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin maksukykynsä parantamiseksi, joita häneltä voidaan kohtuudella

---

<sup>50</sup> Uitto 2010 s, 42.

<sup>51</sup> Koskelo - Lehtimäki 1997 s, 123.

<sup>52</sup> Uitto 2010 s, 80.

<sup>53</sup> Koskelo - Lehtimäki 1997 s, 122.

edellyttää. Velallinen ei siis voi oma-aloitteisesti huonontaa taloudellista asemaansa esimerkiksi luopumalla olemassa olevasta työpaikastaan tai vaihtamalla huonommin palkattuun työhön. Hän ei myöskään voi ylläpitää korkeita menoja tai alhaista tulotasoa, jos hän kohtuudella pystyy parantamaan tilannettaan. Velallinen on myös velvollinen vastaanottamaan työn, jos sitä hänelle tarjotaan.<sup>54</sup>

Myöskään menojaan velallinen ei voi, velkajärjestelyä haettuaan, lisätä ilman hyväksyttävää syytä. Esimerkiksi kalliimman asunnon hankkiminen ei ole hyväksyttyä ilman perusteltua syytä. Hyväksyttävä syy kalliimman asunnon hankkimiseen voisi olla joissakin tilanteissa esimerkiksi perheenlisäys.<sup>55</sup>

Velkajärjestelyn alkamisesta eli siitä, kun tuomioistuin on antanut päätöksensä velkajärjestelyn myöntämisestä, seuraa velkajärjestelyn piiriin kuuluvia velkoja koskeva maksukiello. Maksukiellosta aiheutuu, että velallinen ei saa maksaa velkajärjestelyn piiriin kuuluvia velkojaan, eikä asettaa sellaisesta velasta vakuutta. Kiellon tarkoituksena on estää velallista asettamasta tiettyä velkojaa muita velkojia parempaan asemaan.<sup>56</sup> Maksukiello jatkuu siihen saakka, kunnes velkajärjestelyn maksuohjelma on vahvistettu, tätä velkajärjestelyn aloittamisen ja maksuohjelman vahvistamisen välistä aikaa kutsutaan rauhoitusajaksi tai menettelyajaksi.

Velkajärjestelyn aloittamista seuraavan maksukiellon ulkopuolelle jäävät:

Menot velkajärjestelyn alkamisen jälkeiseltä ajalta, lapselle suoritettava etuoikeutettu elatusapuvelka, vakuusvelan korko velkajärjestelyn alkamisen jälkeiseltä ajalta, omaisuuden rahaksimuuttokustannukset ja vakuusvelat, tuomioistuimen tai selvittäjän määräämät velat, velallisen osuus selvittäjän määräämästä palkkiosta ja kustannuksista.<sup>57</sup>

Oikeusministeriön asetuksessa velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä (322/2001) tarkennetaan välttämättömiä asumis- ja

---

<sup>54</sup> Uitto 2010 s.81.

<sup>55</sup> Koskelo - Lehtimäki 1997 s, 122.

<sup>56</sup> Koskelo - Lehtimäki 1997 s, 141.

<sup>57</sup> Koskelo - Lehtimäki 1997 s, 141-144.

elinkustannuksia, joita velallinen on oikeutettu suorittamaan velkajärjestelyhakemuksen tultua vireille.

Asetuksen 3§:ssä säädetään asumiskustannuksista seuraavasti: ”Asumiskustannuksiin luetaan vuokra, asunto-osakeyhtiössä hoito- ja rahoitusvastike, ja asumisoikeusasunnossa huoneistosta perittävä käyttövastike. Asumismenoina otetaan lisäksi huomioon asumiseen liittyvät välttämättömät menot, kuten vesi-, sähkö-, kaasu-, lämmitys-, sauna- ja jätehuoltomaksut, maan- tai tontinvuokra, kiinteistövero samoin kuin muut kiinteistöstä mahdollisesti perittävät maksut sekä tavanomaisen koti- tai kiinteistövakuutuksen vakuutusmaksut. Velallisen asumiskustannukset otetaan huomioon sen suuruusina kuin velallinen niitä maksaa. Jos kuitenkin velallisen maksamat kustannukset ylittävät selvästi paikkakunnalla kohtuullisina pidettävien asumiskustannusten määrän, velallisen asumiskustannuksina otetaan huomioon kohtuullisina pidettävät menot.”

Välttämättömiin elinkustannuksiin velallinen ei voi käyttää varojaan enempää kuin velkajärjestelyssä voidaan pitää hyväksyttävänä ja siitä on säädetty oikeusministeriön asetuksen 4§:ssä. Asetuksen 4§:n mukaan: ”muihin välttämättömiin elinkustannuksiin luetaan velallisen ja hänen perheensä ravintomenot, vaatemenot, tavanomaisen suuruiset terveydenhoitomenot sekä henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta, kodin ylläpidosta, paikallisliikenteen käytöstä, sanomalehden tilauksesta, televisiomaksusta, puhelimen käytöstä ja harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä muut vastaavat menot.

Välttämättömät elinkustannukset otetaan huomioon kuukautta kohden seuraavan suuruusina:

- 1) yksin asuva velallinen tai velallinen, joka on yksinhuoltaja, 538 euroa;
- 2) avioliitossa tai avioliitonomaisessa suhteessa asuva velallinen taikka velallinen, joka asuu yhteistaloudessa toisen täysi-ikäisen kanssa, 453 euroa;
- 3) kaksi vanhinta velallisen kanssa samassa taloudessa asuvaa alle 17-vuotiasta lasta 345 euroa kumpikin, kolmanneksi vanhin ja häntä nuoremmat lapset 322 euroa kukin;
- 4) velallisen kanssa samassa taloudessa asuva 17 vuotta täyttänyt lapsi 381 euroa.

Yllä olevista euromääristä voidaan poiketa, jos siihen on erityisiä perusteita. Tällaisia perusteita voivat olla erityisesti paikallisliikenteen maksun ylittävät työmatkakustannukset

ja velallisen itse maksettavat, tavanomaista suuremmat säännölliset terveydenhoitomenot tai poikkeuksellisen suuri kertaluonteinen sairaudesta aiheutuva meno. Jos velallinen käyttää työmatkaansa omaa autoa, työmatkakustannukset voidaan ottaa huomioon samoin perustein kuin ne voidaan hyväksyä vähennykseksi verotuksessa. Kuukausittaiset elinkustannukset voidaan ottaa huomioon myös alhaisempina, kun velallinen itse arvioi tulevansa toimeen vähemmillä kustannuksilla.”

### *3.2.2 Myötävaikutusvelvollisuus maksuohjelman vahvistamisen jälkeen, maksuohjelman aikana ja päätyttyä*

Myötävaikutusvelvollisuutensa perusteella velallisen tulee velkajärjestelyn aikana hoitaa talouttaan niin, että menot maksetaan ajallaan eikä maksuohjelman toteuttamista hankaloittavia maksurästejä enää synny. Luonnollisesti myös vahvistetun maksuohjelman mukaiset maksuerät tulee hoitaa, niin kuin maksuohjelmassa on määrätty. Haettuaan velkajärjestelyä, mutta myös maksuohjelman keston aikana velallinen ei saa enää tehdä uutta velkaa, jollei se hänen toimeentulonsa turvaamiseksi ole välttämätöntä. Esimerkiksi välttämättömien elintarvikkeiden ostaminen velaksi tai vuokran maksamatta jättäminen sen vuoksi, että velallisen tulot eivät riitä näihin menoihin, on velkaantumista toimeentulon turvaamiseksi. Jos taas tulojen tulisi riittää menoihin, niiden maksun laiminlyöntiä voidaan pitää velallisen myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyöntinä.<sup>58</sup>

Ennen vuoden 1997 velkajärjestelylain muutosta velallisen maksuohjelman aikainen tulojen parantuminen sidottiin maksuohjelman muuttamiseen. Maksuohjelmaa voitiin tarkistaa ja muuttaa jo sen voimassaoloaikana velkojien vaatimuksesta, mikäli velallisen maksukyky oli esimerkiksi työnsaannin johdosta parantunut.<sup>59</sup> Velallisen velvollisuus oli kuitenkin itse ilmoittaa olennaisesti parantuneesta maksukyvystään. Vuoden 1997 lakiin otettiin uudet säännökset maksukyvyn parantumisesta. Velallisen tuli ilmoittaa maksukykynsä olennaisesta paranemisesta kuukauden kuluessa velkojilleen. Oikeusministeriön ohjeissa katsottiin, että velallisen tuli suoraan tilittää lisääntyneet varat velkojilleen maksuohjelmassa olevien lisäsuorituksia koskevien määräysten perusteella.<sup>60</sup> Enää tulojen nousua ei huomioitu maksuohjelmaa muuttamalla. Näiltä peruseriaatteiltaan

<sup>58</sup> Koskelo - Lehtimäki 1997 s, 123.

<sup>59</sup> HE 183/1992 vp. s, 31.

<sup>60</sup> Niiranen - Jokinen 2003 s,45.

lisäsuoritusvelvollisuutta koskeva lainsäädäntö vastaa vuoden 1997 säädöksiä maksukyvyyn parantumisesta, mutta muutoin maksukykyyn liittyvään lainsäädäntöön on tämän jälkeen tehty mittava määrä muutoksia, joiden voidaan katsoa velallisen näkökulmasta keventävän tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuutta.

Nykyisin velkajärjestelylain 7§:n mukaisen myötävaikutusvelvollisuutensa perusteella velallisen on maksuohjelman aikana velkojan pyynnöstä esitettävä selvitys 35 a §:ssä tarkoitetun lisäsuoritusvelvollisuuden perusteena olevista seikoista. Maksuohjelman keston päätyttyä selvitys on esitettävä vielä pyynnöstä, joka on tehty ennen kuin ohjelman keston päättymisestä on kulunut kolme kuukautta. Velallisen on esitettävä selvityksensä ilman aiheetonta viivytystä. Edellä mainitulla lainkohdalla ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että vastuu lisäsuoritusten vaatimisesta olisi siirtynyt velkojille, vaan ainoastaan, ettei velallisella ole nykyisin oma-aloitteista ilmoitus- tai selontekovelvollisuutta lisäsuoritusvelvollisuudestaan. Velallisella on kuitenkin edelleen velvollisuus oma-aloitteisesti täyttää maksuohjelmassa määrätty lisäsuoritus – eli normaali maksuvelvollisuus.<sup>61</sup> Käytännössä kuitenkin lisäsuoritusvelvollisuuden täyttäminen tai ilmoittaminen voi jäädä ja usein jääkin, velalliselta syystä tai toisesta hoitamatta. Tästä huolimatta velalliselle ei useinkaan pelkästä ilmoittamatta jättämisestä tai omaehtoisesta velvollisuuden täyttämättä jättämisestä seuraa mitään muuta kuin lisäsuoritusten vahvistaminen tuomioistuimessa ja lisäsuoritusten maksaminen viimekädessä ulosottoteitse. Luvuissa 4. *Tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti* sekä 5. *Tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden rikosoikeudelliset takeet* käsittelen tarkemmin lisäsuoritusvelvollisuuden (myötävaikutusvelvollisuus) täyttämättä jättämisen seurauksia oikeustapausten avulla.

Kuten jo aiemmin on mainittu, voidaan katsoa, että velallisella on velvollisuus täyttää lisäsuoritusvelvollisuutensa oma-aloitteisesti, mutta oma-aloitteista tiedonanto- ja ilmoitusvelvollisuutta lisäsuoritustensa perusteesta velallisella ei enää ole. Jotta mahdollinen lisäsuoritusvelvollisuus ei jäisi täyttämättä, ovat velkojat itse ottaneet lisäsuoritusvelvollisuuden valvonnassa aktiivisen roolin. Velkojat lähettävät usein maksuohjelman päätyttyä velallisille selvityspyyntöjä ja muistutuskirjeitä lisäsuoritusvelvollisuuden täyttämistä ja velallisen on näihin pyyntöihin tiedonanto- ja

---

<sup>61</sup> Niiranen - Jokinen 2003 s.45.

myötävaikutusvelvollisuutensa velvoittamana vastattava. Mikäli velallinen pysyttelee pyynnöistä huolimatta asiassa passiivisena, on velkojilla tässä tapauksessa mahdollisuus lähteä vaatimaan oikeuksiaan tuomioistuinteitse. Vaikka lain tarkoituksena ei ole ollut lisäsuoritusten vaatimisen vastuun siirtäminen velkojille, näin on monilta osin käytännössä tapahtunut.

## 4 TIEDONANTO- JA MYÖTÄVAIKUTUSVELVOLLISUUDEN LAIMINLYÖNTI

### 4.1 Velvollisuuksien laiminlyönti voi johtaa hakemuksen hylkäämiseen tai maksuohjelman raukeamiseen

Kuten jo aiemmin on todettu, hakiessaan velkajärjestelyä velalliselle syntyy velvollisuus antaa tarvittavat tiedot velkajärjestelyä varten (VJL 6§:n tiedonantovelvollisuus) sekä velvollisuus myötävaikuttaa velkajärjestelyn tarkoituksenmukaiseen toteutumiseen (VJL 7§:n myötävaikutusvelvollisuus).

Tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuksien laiminlyönti, voi johtaa velkajärjestelyn epäämiseen velkajärjestelylain 10§:n 8 kohdan perusteella: ”velallinen on velkajärjestelyä varten antanut taloudellisesta asemastaan vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, laiminlyönyt 6 §:ssä säädetyn tietojenantovelvollisuutensa tai 7 §:ssä säädetyn myötävaikutusvelvollisuutensa, rikkonut 12 §:ssä säädetyn maksu- ja vakuudenasettamiskiellon tai muutoin menettelyllään tai laiminlyönnillään vaikeuttanut velkajärjestelyä.”<sup>62</sup>

Velalliselle määrätty velvollisuudet alkavat velkajärjestelyhakemuksen jättämisestä ja jatkuvat maksuohjelman aikana ja lisäsuoritusvelvollisuuden osalta osittain myös maksuohjelman jälkeen. Tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti maksuohjelman aikana ja osin sen jälkeen voi johtaa velkajärjestelyn raukeamiseen. Jo myönnetty ja aloitettu velkajärjestely voidaan määrätä raukeamaan, jos laiminlyönti johtuu siitä, että velallinen on itse tahallisesti heikentänyt maksukykyään tai tahallisesti laiminlyönyt tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuutensa.<sup>63</sup>

Tässä luvussa kuvaan tarkemmin millaisia käytännön toimia ovat olleet tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden rikkomiseksi luokitellut velallisen toimet, joiden perusteella velkajärjestelyhakemus on hylätty tai jo alkanut velkajärjestely on määrätty raukeamaan.

---

<sup>62</sup> Uitto 2010 s,101.

<sup>63</sup> Koskelo - Lehtimäki 1997 s, 123.



Tätä havainnollistamaan olen käyttänyt hovioikeuksien ja korkeimman oikeuden ratkaisuja, joissa velallisen velkajärjestelyhakemus on hylätty tai velkajärjestely rauennut tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönnin perusteella.

## 4.2 Hakemuksen hylkääminen

Väärien tai harhaanjohtavien tietojen antaminen velkajärjestelyhakemuksessa ja velkajärjestelyhakemuksen vireille tulon jälkeen tehdyt järjestelyt, jotka heikentävät velallisen taloudellista asemaa, vahingoittavat velkojien etua tai suosivat jotakuta velkojaa voivat johtaa hakemuksen hylkäämiseen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden rikkomisen seurauksena. Tyypillisesti edellä mainitut järjestelyt ja toimet ovat sellaisia, jossa velallinen on jättänyt velkojien etua loukaten ilmoittamatta kaikesta omaisuudestaan tai tehnyt omaisuudensiirtoja tai järjestelyjä, joilla on pyritty minimoimaan velkojille tulevat maksusuoritukset ja mahdollisesti samalla turvaamaan velallisen elintason säilyminen mahdollisimman korkeana.<sup>64</sup> Velkajärjestelyhakemuksen vireille tultua tehtävistä tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuutta rikkovia järjestelyjä voivat olla esimerkiksi omaisuuden ilmoittamatta jättäminen, perinnöstä luopuminen, omaisuuden lahjottaminen tai jonkin velkojan suosiminen sekä maksu- ja vakuudenasettamiskiellon rikkominen. Tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden rikkominen velkajärjestelyn hakuprosessin alettua, johtaa velkajärjestelyhakemuksen hylkäämiseen velkajärjestelylain 10§:n 8 kohdan perusteella. Seuraavaksi esittelen muutaman kyseistä hylkäämisperustetta kuvaavan ratkaisun Rovaniemen HO 18.5.1995/730, S 95/153, Itä-Suomen HO 10.6.1997/602, S 97/156, Helsingin HO 17.12.1996/6559, S 96/1359 sekä Helsingin HO 28.3.1996/1784, S96/202. Tapauksissa velkajärjestely on hylätty velallisen tiedonanto- ja/tai myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönnin vuoksi velkajärjestelylain 10§:n 8 kohdan perusteella.

Rovaniemen hovioikeuden antamassa ratkaisussa Rovaniemen HO 18.5.1995/730, S 95/153 velallinen on rikkonut tiedonantovelvollisuutensa jättämällä ilmoittamatta omaisuuttaan velkajärjestelyhakemuksessa sekä myötävaikutusvelvollisuutensa käyttämällä varojaan muuhun kuin välttämättömiin elinkustannuksiin velkajärjestelyn aloittamispäätöksen jälkeen. Velallinen on velkajärjestelyhakemuksessaan jättänyt ilmoittamatta omistamansa

---

<sup>64</sup> Koskelo - Lehtimäki 1997 s, 74-75.

asuntovaunun, moottoripyörän, kaksi kappaletta metsäkoneiden runkoja ja jalasmökin, koska hakija ei katsonut niillä olevan taloudellista merkitystä. Hakija oli velkajärjestelyn aikana sen alkamisen jälkeen ostanut mönkijän ja moottorikelkan ja maksanut niistä yhteensä 28 000 markkaa. Hakija oli siis hakemuksessaan jättänyt ilmoittamatta kaiken omaisuutensa ja rikkonut VJL 6§:n mukaisen tietojenantovelvollisuutensa ja käyttämällä velkajärjestelyn alkamisen jälkeen varoja muuhun kuin välttämättömiin elinkustannuksiin rikkonut VJL 7§:n mukaisen myötävaikutusvelvollisuutensa. Seurauksena tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönnistä velallisen velkajärjestely evätiin, koska velkajärjestelylle katsottiin olevan 10 §:n 8 kohdan mukainen este. Kyseisessä tapauksessa velvollisuuksien rikkominen on ajallisesti tapahtunut osittain ennen velkajärjestelyn alkamista ja osittain velkajärjestelyn aloittamispäätöksen jälkeen.

Itä-Suomen Hovioikeuden ratkaisussa Itä-Suomen HO 10.6.1997/602, S 97/156 velkajärjestelyä ei myönnetty, koska hakija oli velkajärjestelyä haettuaan rikkonut velkajärjestelylain mukaisen myötävaikutusvelvollisuutensa, käyttämällä varojaan sellaiseen tarkoitukseen mitä ei voida pitää pakollisiin asumis- ja elinkustannuksiin sisältyvänä. A oli velkajärjestelyä haettuaan käyttänyt varojaan noin 5000 markkaa 16 päivän Thaimaan matkaan. Varat oli käytetty näin ollen muuhun kuin hänen omiin ja perheensä välttämättömiin elinkustannuksiin tai sellaisiin, joita hän oli VJL 12,2 §:n perusteella oikeutettu suorittamaan. Samaan aikaan hänellä oli erääntyneitä ja maksamattomia velkoja yli 4,5 miljoonaa markkaa. Velkajärjestelyhakemuksen jättämisen jälkeen velalliselle syntyy velvollisuus olla käyttämättä varojaan muuhun, kuin pakollisiin asumis- ja elinkustannuksiin. Tapauksessa velallinen, ennen velkajärjestelyn aloittamispäätöstä, käytti varojaan muuhun tarkoitukseen. A oli menettelyllään vaikeuttanut velkajärjestelyä ja täten laiminlyönyt myötävaikutusvelvollisuutensa. Velkajärjestelylle oli näin ollen VJL 10 §:n 8 kohdassa mainittu este.

Helsingin hovioikeuden ratkaisussa Helsingin HO 17.12.1996/6559, S 96/1359 velallinen luopui hänelle kuuluvasta perinnöstä velkajärjestelyn aloittamisen jälkeen. Tapauksessa Käräjäoikeus oli tehnyt päätöksen velkajärjestelyn aloittamisesta. A:lle oli velkajärjestelyn aloittamisen yhteydessä lähetetty ilmoitus velkajärjestelyn aloittamisen merkityksestä, josta oli ilmennyt mitä hän sai tehdä ja mitä ei. A oli velkajärjestelyn aloittamisen jälkeen 1.6.1995 allekirjoittanut asiakirjan, jossa hän luopui ehdoitta perinnöstä isänsä jälkeen ja näin ollen

laiminlöi velkajärjestelylain 7§:n mukaisen myötävaikutusvelvollisuutensa. Hänen velkajärjestelylleen oli laiminlyönnin perusteella 10§:n 8 kohdan mukainen este.

Helsingin hovioikeuden ratkaisussa Helsingin HO 28.3.1996/1784, S96/202 velallinen on rikkonut velkajärjestelyn aloittamisesta seuraavan maksukiellon maksamalla velkajärjestelyn piiriin kuuluvia velkoja ja näin ollen maksukiellon rikkomisen lisäksi suosinut jotakin velkojaa ja loukannut muiden velkojien etua. Hakija oli myynyt kampaamonsa kaluston ja asiakaspiirin 35 000 markan kauppahinnalla ja käyttänyt kauppahinnan sellaisten velkojen maksuun, jotka olivat suurimmaksi osaksi syntyneet ennen velkajärjestelyn alkamista ja kuuluivat näin ollen velkajärjestelyn piiriin. Tällä perusteella velkajärjestelyn myöntämiselle katsottiin olevan velkajärjestelylain 10 §:n 8 kohdan mukainen este. Velkajärjestelyn aloittamispäätös aiheuttaa velalliselle maksukiellon velkajärjestelyn piiriin kuuluvalle velalle. Tapauksessa myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti (maksukiellon rikkominen) tapahtuu ajallisesti velkajärjestelypäätöksen antamisen jälkeen.

Lainsäädännön ja edellä kuvattujen oikeustapausten perusteella voisi sanoa, että hylkäävään velkajärjestelypäätökseen johtavat tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyöntitapaukset ovat olleet sellaisia missä velkojien etua on loukattu velallisen toimesta tahallisesti. Velallisen aktiiviset teot, jotka hän on tehnyt velkajärjestelyä haettuaan ovat loukanneet velkojien etua ja velkajärjestelyn tarkoituksenmukaista toteutumista. Hakemuksen hylkäämiseen johtaneet velvollisuuksien laiminlyöntitilanteet ajoittuvat velkajärjestelyhakemuksen jättämisen jälkeiseen aikaan. Hakemuksen hylkäämiseen johtaneet laiminlyönnit voivat tapahtua myös velkajärjestelyn aloittamispäätöksen jälkeen, kuitenkin ennen maksuohjelman vahvistamista.

### **4.3 Maksuohjelman raukeaminen**

Velallisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti velkajärjestelyn alettua, maksuohjelman vahvistamisen jälkeen ja joiltain osin myös velkajärjestelyn maksuohjelman päättymisen jälkeen, voivat johtaa maksuohjelman raukeamiseen velkajärjestelylain 42§:n 4 momentin 1, 2 ja 3 kohdan perusteella. Käytännössä raukeamiseen johtavat laiminlyönnit liittyvät pääosin lisäsuoritusvelvollisuuden laiminlyöntiin tai tiedonantovelvollisuuden

laiminlyöntiin. Velkojat voivat hakea maksuohjelman raukeamista, mikäli velkajärjestelylain 42§:n 4 momentin mukaiset edellytykset täyttyvät. Vaikka velallinen olisi esimerkiksi riidattomasti laiminlyönyt maksuohjelman noudattamisen, eivät kaikki laiminlyönnit kuitenkaan aiheuta maksuohjelman raukeamista. Tällaisessa tapauksessa velkoja joutuu tyytymään maksuohjelman toimittamiseen ulosottoon tai lisäsuorituksen vahvistamiseen tuomioistuimessa.<sup>65</sup> Mikäli maksuohjelman laiminlyönti johtuu seikasta, johon ei ole hyväksyttävää syytä, velkoja voi hakea maksuohjelman raukeamista. Velkoja voi näissä tilanteissa päättää tyytyä myös ulosmittaukseen tai hakea sekä ulosmittausta että raukeamista. Kuten jo aiemmin on todettu, raukeamista ei ole syytä hakea, jos laiminlyöntiin on velallisella olemassa hyväksyttävä syy. Esimerkiksi maksuohjelman mukaisia suorituksia voidaan ulosmitata työttömyydestä johtuneen laiminlyönnin vuoksi, mutta työttömyydestä johtuvat laiminlyönnit eivät ole peruste raukeamiselle. Lain esitöissä maksuohjelman raukeamisen perusteet on tavallaan tiivistetty ilmaisuun "velallinen on suhtautunut erityisen piittaamattomasti maksuohjelman noudattamiseen". Lisäksi on haluttu korostaa, että vaikka raukeamishakemuksien käsittelyssä eritelläänkin yksittäisiä vaikuttavia tekijöitä, päätöksen tulisi perustua kokonaisuutena. Tämä tarkoittaa, että velallinen on kokonaisuutena tarkastellen suhtautunut erityisen piittaamattomasti maksuohjelman noudattamiseen huomioiden "velallisen olosuhteet kokonaisuutena, laiminlyötyjen suoritusten määrä ja laiminlyönnin kesto ja syy".<sup>66</sup>

Raukeamishakemus on tehtävä ilman aiheutonta viivytystä sen jälkeen, kun peruste on tullut velkojan tietoon. Velallisen maksuohjelman laiminlyönti tulee velkojan tietoon, kun velallisen maksuohjelman mukainen suoritus on jäänyt hänelle tulematta. Hakemus ohjelman raukeamisesta on tehtävä viimeistään kahden vuoden kuluessa siitä, kun velallinen on täyttänyt ohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuutensa. Jos raukeamisperusteena on ollut rikoslain 39 luvun 2 tai 3§:ssä tarkoitettu velallisen menettely, hakemus voidaan tehdä ennen kuin syyteoikeus rikoksesta on vanhentunut. Velalliselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi velkojan raukeamishakemuksen johdosta.<sup>67</sup>

Velkajärjestelylain 42§:n 4 momentissa säädetään maksuohjelman raukeamisesta. Lainkohdan mukaan "tuomioistuin voi määrätä maksuohjelman raukeamaan, jos:

---

<sup>65</sup> Uitto 2010 s, 246.

<sup>66</sup> Niiranen, 2018 s, 9.

<sup>67</sup> Koskelo - Lehtimäki 1997 s, 442.

- 1) Velallinen on olennaisesti laiminlyönyt maksuohjelman noudattamisen ilman hyväksyttävää syytä.
- 2) Maksuohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee seikkoja, jotka olisivat estäneet velkajärjestelyn, jos ne olisivat olleet tiedossa velkajärjestelystä päätettäessä.
- 3) Velallinen on vaarantanut maksuohjelman toteutumisen velkaantumalla ilman välttämättömään toimeentuloonsa liittyvää tai siihen rinnastettavaa perustetta tai laiminlyönnillä muulla tavoin myötävaikutusvelvollisuutensa.

Maksuohjelman raukeamisen sijasta tuomioistuin voi vahvistaa velallisen vaatimuksen esittäneelle velkojalle maksettavan lisäsuorituksen ja määrätä sen maksettavaksi viivästyskorkoineen, jos ohjelman raukeamista olisi pidettävä kohtuuttomana seuraamuksena ottaen huomioon velkojalle maksuohjelman nojalla maksettava kertymä, lisäsuorituksen määrä, maksuohjelman laiminlyönnin syy ja muut olosuhteet.”

Jos maksuohjelma raukeaa, velkojilla on oikeus vaatia maksua saatavastaan niiden alkuperäisten ehtojen mukaisesti. Tämä merkitsee velkojan kannalta sitä, että velan määrä palautuu sen suuruiseksi, mitä se oli ennen velkajärjestelyä. Myös muut velan ehdot palautuvat alkuperäisen sopimuksen mukaisiksi.<sup>68</sup>

#### *4.3.1 Maksuohjelman olennainen noudattamatta jättäminen ilman hyväksyttävää syytä*

Velkajärjestelylain 42 §:n 4 momentin 1 kohdan raukeamissäädos koskee yleisesti maksuohjelman noudattamista. Maksuohjelmassa voi olla erilaisia maksuohjelman suorittamiseen liittyviä määräyksiä. Tällaisia ovat esimerkiksi määräykset, joiden mukaan velallisen tulee ryhtyä joihinkin tiettyihin toimenpiteisiin esimerkiksi maksukykynsä parantamiseksi.<sup>69</sup> Lainkohdan säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan maksuohjelman noudattamatta jättäminen on peruste maksuohjelman raukeamiselle. Kyseinen peruste olisi kuitenkin käsillä vain, jos velallisen maksuohjelmaa koskevat laiminlyönnit ovat jatkuneet yhtäjaksoisesti pidemmän ajan tai laiminlyönnit ovat olleet

---

<sup>68</sup> Uitto 2010 s, 252.

<sup>69</sup> Uitto 2010 s, 247.

usein toistuvia eikä velallisen maksukyky ole samanaikaisesti heikentynyt. Jos laiminlyönti on johtunut velallisen maksukyvyn heikentymisestä, raukeamisseuraamusta ei voitaisi määrätä. Jos velallinen on maksanut velat ohjelman mukaan suureksi osaksi, hänen laiminlyöntiään ei yleensä voitaisi pitää olennaisena, joten ohjelmaa ei voitaisi määrätä raukeamaan.<sup>70</sup>

Kuten jo aiemmin on todettu, voidaan sanoa, että maksuohjelma voidaan määrätä raukeamaan, mikäli kaikki seuraavat ehdot täyttyvät samanaikaisesti:

- 1) Maksuohjelman noudattaminen on laiminlyöty – joko maksusuoritusten tai määräysten noudattaminen. Määräysten osalta voisi olla tilanne, että velallinen on esimerkiksi velvoitettu ryhtymään joihinkin toimiin maksukykynsä parantamiseksi, mutta hän ei ole sitä tehnyt.
- 2) Laiminlyönti on ollut olennainen eli laiminlyönnit ovat jatkuneet yhtäjaksoisesti pidemmän ajan tai laiminlyönnit ovat olleet usein toistuvia. Toisaalta jos velallinen on maksanut suurelta osin maksuohjelman mukaiset suoritukset, laiminlyöntiä ei voitane pitää olennaisena.
- 3) Laiminlyöntiin ei ole hyväksyttävää syytä eli maksuohjelman noudattamisen olisi pitänyt olla mahdollista. Maksukyky ei siis tällöin ole heikentynyt.<sup>71</sup>

Velkajärjestelylain 42§:n 4 momentin 1 kohdan mukainen laiminlyönti koskee tavallisesti maksuohjelman mukaisten maksuvelvoitteiden laiminlyöntiä.<sup>72</sup> Myös lisäsuoritusvelvollisuuden laiminlyönnissä voi olla kyse samasta raukeamisperusteesta (kuitenkin myös VJL 42§:n 4 momentin 3 kohdan soveltaminen on lisäsuoritusvelvollisuuden laiminlyöntitilanteissa mahdollista), mikäli velallisen katsotaan olennaisesti laiminlyöneen maksuohjelman noudattamisen ilman hyväksyttävää perustetta. Tällöin yleensä edellytetään, että lisäsuoritusvelvollisuus olisi ollut suhteellisen suuri.<sup>73</sup>

Seuraavista kahdesta korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2001:133, KKO 2001:116 sekä kolmesta hovioikeuden ratkaisusta Helsingin HO 1.10.2015, S 15/554, Helsingin HO 29.5.2013, S 12/1909 ja Kouvolan HO 7.1.2004/32, S 03/978 ilmenee hyvin, miten

---

<sup>70</sup> HE 180/1996 vp.

<sup>71</sup> Niiranen 2018 s, 10.

<sup>72</sup> Uitto 2010 s, 246.

<sup>73</sup> Uitto 2010 s, 247.

velkajärjestelyn raukeamisperuste on tarkoitettu sovellettavaksi. Ratkaisussa on käyty punnintaa edellä kuvattujen kolmen raukeamisedellytyksen toteutumisesta. Velkajärjestelyä ei ole määrätty raukeamaan, mikäli edellytykset eivät yhtäaikaaisesti toteudu.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2001:133 kysymys oli siitä, tulisiko A:n maksuohjelma määrätä raukeamaan velkojayhtiön vaatimuksesta. Perusteena raukeamishakemukselle oli, että A ei ollut suorittanut maksuohjelman mukaisia maksuja yhtiön perittävänä oleville saataville. A ei ole myöskään ilmoittanut syytä laiminlyönneille eikä ottanut yhteyttä maksuista sopimiseksi. A ei ole antamassaan lausumassa sinänsä kiistänyt näitä laiminlyönnejä, mutta on katsonut, että hänellä on ollut niihin hyväksyttävä syy.

Tapauksessa korkein oikeus katsoo, että laiminlyötyjen maksuerien yhteismäärää voidaan pitää vähäisenä. Näiden maksuerien osuus A:n maksuohjelman mukaisesta lähes 32 000 markan suuruudesta maksuvarakertymästä on ollut vain runsaan prosentin luokkaa noin 400 markkaa. A:n ei tällä perusteella voida katsoa *olennaisesti laiminlyöneen* maksuohjelman noudattamista eikä A:n maksuohjelmaa voida näiden laiminlyöntien perusteella määrätä raukeamaan. Tähän nähden ei ole ollut tarpeen lausua siitä, onko A:lla ollut laiminlyöntiin laissa tarkoitettu hyväksyttävä syy. Se, että A ei ole ilmoittanut näistä maksujen laiminlyönneistä velkojalle tai ottanut tähän muuten yhteyttä, ei ole myöskään sellainen myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti, jonka vuoksi maksuohjelma voitaisiin määrätä raukeamaan.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2001:116 on kyse siitä, tuleeko velallisen A maksuohjelma määrätä raukeamaan laiminlyönnin perusteella. Tapauksessa A on myöntänyt laiminlyöneensä maksuohjelman noudattamisen, mutta katsonut sen johtuneen hyväksyttävistä syistä. A:n maksuohjelmaa on muutettu A:n maksukyvyssä tai olosuhteissa tapahtuneiden muutosten perusteella. A:n maksuohjelman laiminlyönnit ovat olleet riidattomia, mutta laiminlyöntien syynä velkoja on pitänyt sitä, ettei A:n aikomuksenakaan ole ollut maksuohjelman noudattaminen, eikä laiminlyöntiin ole hyväksyttävää syytä. A taas on väittänyt, ettei hän ole hyväksyttävistä syistä (puoliso ei ole osallistunut perheen menoihin, lasten taloudellinen auttaminen) kyennyt noudattamaan maksuohjelmaa.

Korkein oikeus katsoo, että laiminlyönnejä maksuohjelman noudattamisessa voidaan sallia inhimillisistä syistä ja velallisen elämäntilanne huomioon ottaen. A:n esittämiä syitä ei

kuitenkaan voida tapauksessa pitää hyväksyttävänä. Lisäksi A:n menettely kokonaisuutena arvioiden osoittaa *pitkäaikaisuudessaan* hänessä sellaista piittaamattomuutta velkojien oikeuksista, että näitä laiminlyönneille esitettyjä syitä ei voida pitää hyväksyttävänä.

Korkeimman oikeuden mukaan kokonaisarvioinnissa on merkitystä sillä, että laiminlyönnit ovat jatkuneet pitkään, mutta myös sillä, että A, jonka velkajärjestelyn raukeamista on vaadittu aikaisemminkin ja jonka maksuohjelmaa on aikaisemmin hänen omasta hakemuksestaan muutettu kahdesti, on ollut tietoinen velkajärjestelylain mukaisesta järjestelmästä ja lain antamista mahdollisuuksista. A:n velkajärjestely määrätään raukeamaan, koska A on olennaisesti laiminlyönyt maksuohjelman noudattamisen ja siihen ei ole ollut hyväksyttävää syytä.

Helsingin hovioikeuden ratkaisussa Helsingin HO 1.10.2015, S 15/554 oli kyse siitä, että velallinen A oli jättänyt maksamatta maksuohjelman mukaiset suoritukset velkojalle X joulukuussa 2012, tammi-lokakuussa 2013 sekä tammikuussa ja helmikuussa 2014. A oli huhtikuusta 2014 lukien maksanut suoritukset ulosoton kautta. A oli noudattanut maksuohjelmaa muiden velkojien kohdalla. A on ollut 12.11.2012 ja 24.8.2014 välisenä aikana eri syistä työkyvytön neljä kertaa. Työkyvyttömyysjaksot ovat olleet usean kuukauden pituisia. A ei ole kohtuudella voinut varautua työkyvyttömyysajoista johtuviin tulojen pienentymisiin. A on maksanut X:lle jo ennen maksuohjelman raukeamishakemuksen vireille tuloa ulosoton kautta merkittävänä pidettävän kertasuorituksen. A on lisäksi maksanut X:lle yhteensä enemmän kuin hänen maksuohjelman mukainen suoritusvelvollisuutensa oli ollut, hovioikeus katsoo, että hän ei ole rikkonut velkajärjestelylakiin perustuvaa myötävaikutusvelvollisuuttaan siten, että maksuohjelma tulisi määrätä raukeamaan.

Ratkaisussa Helsingin HO 29.5.2013, S 12/1909 velallinen oli salannut kertaluotoiseen suoritukseen (perintö) perustuvan lisäsuoritusvelvollisuutensa velkojilta ja näin ollen laiminlyönyt myös tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuutensa. Lisäsuoritusvelvollisuuden omaehtoisen laiminlyönnin seurauksena velkajärjestely voidaan määrätä raukeamaan vain silloin kun laiminlyönti on erityisen törkeä esimerkiksi silloin, jos velallinen on salannut saamansa huomattavan kertaluontoisen suorituksen, jolla hän olisi voinut maksaa velkansa kokonaan tai ainakin suureksi osaksi.<sup>74</sup>

---

<sup>74</sup> Uitto 2010 s, 248.



Kyseessä olevassa tapauksessa velallinen A oli maksuohjelman keston aikana saanut kertaluonteisia suorituksia yhteensä 19 223,71 euroa, joista hänen olisi pitänyt velkajärjestelylain 35a§:n 2 ja 5 momentin mukaan tilittää velkojille 18 233,71€ kolmen kuukauden kuluessa siitä kun hän on saanut varat haltuunsa. Kertaluontoisten suoritusten määrä oli niin suuri, että A olisi kattanut suorituksilla maksuohjelman mukaiset velkansa kokonaisuudessaan. A oli laiminlyönyt maksuohjelman mukaisen velvollisuutensa ja saatuaan varat haltuunsa siirtänyt ne välittömästi velkojien ulottumattomiin ex puolisonsa pankkitilille. X:n menettely oli ollut tietoista ja vaikuttimena oli ollut velkojen maksamisen välttäminen ja näin ollen A:n velkajärjestelylle olisi ollut velkajärjestelylain mukainen este, ottaen huomioon, että A:n menettely saattaisi jopa täyttää velallisen epärehellisyyden tai törkeän velallisen epärehellisyyden tunnusmerkistön. Velkajärjestelylain 42§:n 4 momentin 1 kohdan ja 3 kohdan säännökset huomioon ottaen X:n maksuohjelma määrättiin raukeamaan.

Kouvolan hovioikeuden ratkaisussa Kouvolan HO 7.1.2004/32, S 03/978 oli kyse siitä, tuleeko velallisen maksuohjelma määrätä raukeamaan vai tuleeko hänelle vahvistaa lisäsuoritusvelvollisuus. Tuomioistuin voi velkajärjestelylain 42.5§:n nojalla maksuohjelman raukeamisen sijasta vahvistaa maksettavan lisäsuorituksen ja määrätä sen maksettavaksi viivästyskorkoineen, mikäli maksuohjelman raukeaminen olisi kokonaisuutena tarkastellen kohtuuttoman ankara seuraamus velalliselle. Kohtuuttomuusedellytys voi täytyä esimerkiksi silloin kun velallinen on muutoin noudattanut vahvistettua maksuohjelmaa, eikä lisäsuorituksen määrä ole kovinkaan suuri. Myös lisätilityksen määrän suuruudella suhteessa maksuohjelman perusteella maksettavaan määrään on merkitystä kohtuuttomuusharkintaa tehtäessä. Mitä suurempi osuus kertymästä olisi pitänyt tulla lisäsuorituksesta, sitä merkittävämpänä velallisen laiminlyöntiä on pidettävä.<sup>75</sup> Kyseessä olevassa tapauksessa velallisen A tulot olivat kasvaneet vuosina 1999-2001 siten, että hänen olisi tullut tehdä velkojille yhteensä 9703,77 €:n lisäsuoritus. Velallisen tulot olivat nousseet maksuohjelmassa vahvistetusta 52 000 markasta siten, että ne olivat vuonna 2001 noin 90 000 markkaa. Hovioikeuden mukaan kyse ei ollut erityisen poikkeuksellisesta tulojen noususta.

Mikäli velkajärjestely olisi määrätty raukeamaan, olisi velallinen joutunut vastuuseen noin 1,5 miljoonan markan velasta, joiden suorittaminen oli hänen tuloihinsa ja varallisuuteensa

---

<sup>75</sup> Uitto 2010 s, 248-249.

nähdessä käytännössä mahdotonta. Velkojien etua arvioitaessa hovioikeus totesi, että nämä eivät maksuohjelman rauetessa saisi merkittävästi suurempaa osaa saatavistaan siihen verrattuna, mitä lisäsuoritusvelvollisuuden raukeaminen aiheuttaa. Velkojien asema tulee siten kohtuullisesti huomioon otetuksi, vaikka velalliselle velkajärjestelyn raukeamisen sijasta vahvistettaisiin lisäsuoritusvelvollisuus. Velalliselle vahvistettiin lisäsuoritusvelvollisuus.

#### *4.3.2 Maksuohjelman aikana ilmenneet uudet seikat*

Velkajärjestelylain 42§:n 4 momentin 2 kohdan perusteella tuomioistuin voi määrätä maksuohjelman raukeamaan, jos maksuohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee seikkoja, jotka olisivat estäneet velkajärjestelyn, mikäli ne olisivat olleet tiedossa velkajärjestelystä päätettäessä. Jotta raukeaminen olisi tällä perusteella mahdollista, esteperusteen tulee olla sellainen, josta velkojalla ei ole aikaisemmin ollut tietoa.<sup>76</sup> Voidaan ajatella, että tällä perusteella raukeamaan määrätty maksuohjelma on seurausta velallisen tiedonantovelvollisuuden laiminlyönnistä, koska velallinen ei ole velkajärjestelyhakemuksessa antanut kaikkea velkajärjestelyn kannalta tarpeellista tietoa.

Lain esitöissä<sup>77</sup> on kyseistä raukeamisperustetta selvennetty seuraavasti:

- 1) Kyseessä on sellainen VJL 10 §:n mukainen esteseikka, jota velkoja ei ole aikaisemmin tiennyt, eikä ole siis voinut siihen aikaisemmin vedota. Esimerkiksi omaisuuden salaaminen tai taloudellisen aseman heikentäminen velkojien vahingoksi, kuten perinnöstä luopuminen voi olla tällainen, mikä se paljastuu vasta myöhemmin.
- 2) Kyseessä voi olla esimerkiksi uusi velka, jonka perusteeseen liittyy esteseikka tai kyseessä on velan salaaminen (Velkajärjestelylain 10§:n 8 kohta).
- 3) Kyseessä voi olla ilmoittamatta jätetyn omaisuuden tai omaisuuden siirron paljastuminen.

---

<sup>76</sup> Uitto 2010 s, 249.

<sup>77</sup> HE 180/1996 vp.

- 4) Myös velallinen itse voi lain esitöiden mukaan tämän kohdan perusteella hakea maksuohjelman raukeamista esimerkiksi sen takia, että on saanut sovintoratkaisun aikaiseksi.
- 5) Esiin tulee sellainen seikka, että velkajärjestelyn edellytykset eivät olisi täyttyneetkään, kuten maksukyvyn heikentyminen omasta syystä.

Mahdollista on, että 42 §:n 4 momentin 2 kohdan tapauksissa velkajärjestely pysytetään voimassa myös painavilla syillä, vaikka sellaista mahdollisuutta ei laissa tai sen esitöissä mainita. Tällöin jäisi tuomioistuimen ratkaistavaksi, voidaanko maksuohjelman kesto samalla muuttaa kolmesta vuodesta viiteen vuoteen.<sup>78</sup>

Esittelen muutaman kyseessä olevaa raukeamisperustetta havainnollistavan hovioikeuden ratkaisun: Kouvolan HO 27.9.2012, S 12/627, Helsingin HO 30.4.2013, S 13/104.

Kouvolan hovioikeuden ratkaisussa velallisen maksuohjelma määrättiin raukeamaan VJL 42§:n 4 momentin 2 kohdan perusteella. Tapauksessa velallinen A tuomittiin velkajärjestelyn aloittamisen ja maksuohjelman vahvistamisen jälkeen hovioikeudessa avunannosta törkeään veropetokseen. A tuomittiin ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja velvoitettiin maksamaan rikosperusteista vahingonkorvausta. Velalliselle tuomittiin velkajärjestelyn piiriin kuuluva 53 024,53 euron suuruinen rikosperusteinen saatava. Velallisen rikollinen toiminta vahingonkorvausvelvollisuuksineen olisi muodostanut esteen velkajärjestelyn myöntämiselle, jos se olisi ollut velkajärjestelystä päätettäessä tiedossa. Erityisesti tapauksessa otettiin huomioon vahingonkorvauksen suuri määrä ja rikoksen laatu. Tapauksessa velkajärjestelyn aloittamisen ja maksuohjelman vahvistamisen jälkeen ilmeni sellaisia seikkoja, jotka olisivat muodostaneet esteen velkajärjestelyn myöntämiselle, mikäli ne olisivat olleet tiedossa velkajärjestelystä päätettäessä.

Helsingin hovioikeuden ratkaisussa velallisen maksuohjelmaa ei määrätty raukeamaan, vaikka velallinen A olikin laiminlyönyt tiedonantovelvollisuutensa, eikä ollut ilmoittanut velkajärjestelyhakemuksessaan kaikkia velkojaan. Tapauksessa velkoja X syytti velallisen A laiminlyöneen tiedonantovelvollisuutensa ja salanneen velkajärjestelyssä tietoja. Velallinen A ei ollut tiennyt, että velkojan X rikosvahinkoon perustuvaa saatavaa oli vielä ulosotossa. Velkoja X oli vaatinut, että A:n maksuohjelma määrätään raukeamaan, koska A oli velkajärjestelyhakemuksessaan jättänyt ilmoittamatta tiedossaan olleen rikosperusteisen

---

<sup>78</sup> Niiranen 2018 s, 12.

velan X:lle. Ilmoittamatta jääneen rikosvahinkoon perustuvan korvauksen määrä oli kuitenkin vähäinen suhteessa kokonaisvelkamäärään, lisäksi X oli saanut suurimmalta osin korvauksen vahingosta muuta kautta. A:lla ei myöskään ollut ollut syytä tahallisesti laiminlyödä tiedonantovelvollisuuttaan ja jättää X:n velkaa ilmoittamatta velkajärjestelyhakemuksessa. Hovioikeuden mukaan ei ollut perustetta määrätä maksuohjelmaa raukeamaan, vaan maksuohjelmaa tuli muuttaa lisäämällä X:n velka maksuohjelmaan ja maksuohjelman kestoa jatkaa yksityisvelkojan hyväksi.

#### *4.3.3 Maksuohjelman vaarantaminen tai myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti*

VJL 42§:n 4 momentin 3 kohdan mukaan tuomioistuin voi määrätä maksuohjelman raukeamaan, jos velallinen on vaarantanut maksuohjelman toteuttamisen velkaantumalla ilman välttämättömään toimeentuloonsa liittyvää tai siihen rinnastettavaa perustetta, taikka laiminlyömällä muulla tavoin myötävaikutusvelvollisuutensa.

Lähtökohtaisesti velallisella ei ole oikeutta tehdä uutta velkaa velkajärjestelyn aikana. Hyväksyttävä syy velkaantumiselle voi olla lähinnä silloin kun velka on otettu velallisen välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi. Erityisesti raukeamisperusteen osalta on huomattava, että raukeaminen voi tulla kysymykseen sellaisessa tilanteessa, jossa velallinen vaarantaa maksuohjelmansa toteutumisen ottamalla uutta velkaa. Riittävää siis on, että uusi velka vaarantaa maksuohjelman toteutumisen, sen ei tosiasiallisesti ole tarvinnut vaikuttaa maksuohjelmassa määrättyjen maksujen maksamiseen.

Voidaan sanoa, että uuden velan ottaminen maksuohjelman aikana lähes aina sisältää riskin maksuohjelman noudattamiselle. Mikäli velkaantuminen on hyvin vähäistä, ei maksuohjelman noudattaminen vaarannu.<sup>79</sup>

Seuraavat hovioikeuksien tapaukset Kouvolan HO 2.12.1998/ 1403, S 98/1987 sekä Turun HO 25.8.1998, S 98/242 havainnollistavat kyseessä olevaa raukeamisperustetta.

Kouvolan hovioikeuden ratkaisussa maksuohjelma määrättiin raukeamaan velkajärjestelylain 42§:n 4 momentin 3 kohdan perusteella. Tapauksessa velkajärjestelyssä olevat velalliset olivat ottaneet vaimon työttömäksi jäämisen jälkeen asuntolainaa. Maksukyky oli tosiasiallisesti heikennyt vasta myöhemmin, mutta siitä huolimatta oli jo

---

<sup>79</sup> Uitto 2010 s, 250.

otettu lisävelka itsessään vaarantanut maksuohjelman toteutumisen. Maksuohjelma määrättiin raukeamaan 42.4§:n 3 kohdan perusteella. Tapauksessa arvioitiin uuden velan ottamisen velkajärjestelyn aikana vaarantavan maksuohjelman, tosiasiallisista vaikutuksista maksuohjelman maksuihin ei edellytetty. Kuten jo aiemmin on mainittu, voidaan sanoa, että uuden velan ottaminen maksuohjelman aikana lähes aina sisältää riskin maksuohjelman noudattamiselle. Katson kuitenkin, että maksuohjelman aikana voi olla hyväksyttäviäkin syitä, joiden perusteella uutta velkaa voi syntyä ilman, että maksuohjelma vaarantuisi. Hyväksyttävä syy velkaantumiselle voisi olla lähinnä sellainen, missä velallinen pyrkii turvaamaan toimeentulonsa, esimerkiksi ostamalla kohtuuhintaisen auton velaksi työssäkäynnin turvaamiseksi. Tällöin velan voidaan katsoa olevan otettu velallisen välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja näin ollen myös velkojien saatavien turvaamiseksi.

Turun hovioikeuden ratkaisussa velkoja oli VJL 42§:n 4 momentin 3 kohdan perusteella vaatinut velallisen maksuohjelmaa raukeamaan tulojen nousun ilmoittamatta jättämisen (myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti) perusteella. Tapauksessa velallinen oli ns. 0-maksuohjelman vahvistamisen jälkeen laiminlyönyt ilmoittaa kuukausitulojensa muuttuneen maksuohjelmaan merkitystä 6 970 markasta noin 14 000 markaksi. Tulojen lisääntymisestä huolimatta velalliselle ei olisi kertynyt maksuvaraa velkojen maksamiseen, kun otettiin huomioon hänen perheensä elantomenot ja hänen lisääntynyt vastuunsa niistä. Kun ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti näin ollen ei ollut vaarantanut maksuohjelman toteutumista, hylättiin velkojan hakemus maksuohjelman määräämisestä raukeamaan.

Velkajärjestelylain 42§: n 4 momentissa säädettyt raukeamisperusteet muodostavat kolme edellä esitettyä kokonaisuutta, joiden perusteella maksuohjelma voidaan määrätä raukeamaan ja järjesteltyjen velkojen aiemmat ehdot astuvat voimaan: 1) Maksuohjelman olennainen noudattamatta jättäminen ilman hyväksyttävää syytä, 2) Maksuohjelman aikana ilmenneet uudet seikat, 3) Maksuohjelman vaarantaminen tai myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti.

Raukeamisperusteiden voidaan katsoa suojaavan velkojan oikeuksia velallisen ”väärinkäytöksiä” kohtaan. Lainkohta mahdollistaa kuitenkin myös sen, että velallinen itse voi hakea maksuohjelman raukeamista esimerkiksi sen takia, että on saanut sovintoratkaisun velkojien kanssa aikaiseksi. Kuten velkajärjestelylainsäädäntöä sovellettaessa yleensä, voidaan raukeamisperusteidenkin soveltamisen osalta sanoa, että

raukeamisperusteet eivät ole täysin ehdottomia, vaan niiden soveltamisessa käytetään kokonaisharkintaa. Esimerkkinä tästä mainittakoon se, että vaikka velallinen olisi riidattomasti laiminlyönyt maksuohjelman noudattamisen, eivät kaikki laiminlyönnit kuitenkaan aiheuta maksuohjelman raukeamista, vaan niiden syitä ja moitittavuutta sekä raukeamisen seurauksia velallisen ja velkojan näkökulmasta tarkastellaan kokonaisuutena ennen raukeamispäätöksen tekemistä.

## 5 TIEDONANTO- JA MYÖTÄVAIKUTUSVELVOLLISUUDEN RIKOSOIKEUDELLISET TAKEET

### 5.1 Rikosoikeudellisesta tulkinnasta ja velallisen rikoksista

Kuten muutakin lainsäädäntöä, rikostunnusmerkistöjä tulkitaan, koska ne kuvaavat yleisesti muotoiltuja abstrakteja tekotyyppejä.<sup>80</sup> Tunnusmerkistöt ovat aina enemmän tai vähemmän sisällöltään avoimia ja antavat vain tietyn näkökulman arvioida käsiteltävää todellista tapahtumaa. Rikostunnusmerkistöjä säädettyäessä ei ole ollut mahdollista ennustaa kaikkia tulevaisuudessa tapahtuvia tunnusmerkistöjen soveltamisalueeseen sopivia tapauksia. Rikostunnusmerkistöjen tulkinta lainkäytössä on rikosvastuun rajojen arviointia yksittäisissä tapauksissa.<sup>81</sup> Rikosoikeudellisessa oikeuslähde- ja laintulkintaopissa on omia erityispiirteitä, jotka johtuvat rikosoikeudellisesta legaliteetti-, eli laillisuusperiaatteesta. Laillisuusperiaate erottaa rikosoikeudellisen lainopin perustavanlaatuisella tavalla muiden oikeudenalojen lainopillisista sisällöistä.<sup>82</sup> Laillisuusperiaate rajoittaa rikosoikeudellista vallankäyttöä. Laillisuusperiaatteen ydinsisältönä pidetään sitä, että rankaiseminen voi perustua vain kirjoitettuun lakiin, eli rangaistukseen voidaan tuomita vain teosta, joka laissa on säädetty rangaistavaksi.<sup>83</sup> Laillisuusperiaatteesta säädetään perustuslain 8§:ssä. Lainkohdan mukaan ”Ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen, eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty.” Laillisuusperiaatteesta säädetään tämän lisäksi erikseen myös rikoslain 3 luvun 1§:ssä seuraavasti: ”Rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi. Rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen seuraamuksen on perustuttava lakiin”. Rikosoikeudellisen tulkinnan peruskysymys on, täyttääkö konkreettinen teko rikoksen tunnusmerkistön ja täytyvätkö muut rikosvastuun edellytykset. Laillisuusperiaate ja sen myötä kirjoitetun lain vaatimus edellyttävät, että rikosoikeudellisen tulkintaopin on otettava laki lähtökohdakseen. Laillisuusperiaatteesta seuraa, ettei tulkitsija voi ylittää lain sanamuotoa. Laillisuusperiaatteella on tulkintaa rajoittava tehtävä, minkä seurauksena tietyt sinänsä

---

<sup>80</sup> Frände 2012 s, 49.

<sup>81</sup> Kukkonen 2018 s, 17.

<sup>82</sup> Melander 2016 s, 41.

<sup>83</sup> Korkka-Knuts ym.2020 s, 39.

hyväksytyjen oikeuslähteiden perusteella perusteltavissa olevat tulkintavaihtoehdot ovat kiellettyjä.<sup>84</sup>

Velallisen rikokset poikkeavat muista perinteisistä rikoksista (esim. liikenne- väkivalta- ja omaisuusrikokset) siinä, että yksittäisten tekojen sijasta arvioidaan tekosarjoja, niiden ilmentämää kokonaisjärjestelyä ja sen tarkoitusta.<sup>85</sup> Velallisen rikoksista säädetään rikoslain 39 luvussa ja niiden tarkoituksena on ensisijaisesti suojata velkojien taloudellisia etuja.<sup>86</sup> Velallisen rikossäännöksillä on esitetty suojattavan myös talouden tervettä toimintaa ja kansantaloutta, koska valtio verottajana on pääsääntöisesti suurin konkurssivelkoja ja verotuloilla on suuri kansantaloudellinen merkitys. Terveen talouden toiminnan ja kansantalouden suojaaminen on lähellä sitä, että velallisen rikossäännöksillä suojattaisiin luottamusta vaihdantaa sääntelevien normien noudattamiseen.<sup>87</sup>

Vuonna 1966 tarkastetussa väitöskirjassaan Heinonen jaotteli velallisen rikosten tunnusmerkistöt velallisen varallisuusasemaa reaalisesti ja näennäisesti huonontaviin tekoihin. Heinosen mukaan edellä mainittu jako muodostaa sellaisen rajan, jonka eri puolille jääviä tekoja ei voida pitää samaa perustunnusmerkistöä täyttävinä. Esimerkiksi velallisen epärehellisyysrikoksessa velallinen huononsi varallisuusasemaansa todellisesti (reaalisesti) luovuttamalla omaisuuttaan varallisuuspiiristään ja velallisen petosrikoksessa velallisen huononsi varallisuusasemaansa näennäisesti salaamalla varallisuuspiiriinsä kuuluvaa omaisuutta velkojiltaan.<sup>88</sup> Väitöskirjassaan Heinonen irrottautui konkurssisidonnaisuudesta ja maksukyvyttömyysmenettelyn vireilläolon merkityksestä. Tämän tilalle hän esitti omaisuuden luovuttamista reaalilla velallisen varallisuusasemaa huonontavilla toimilla tämän ollessa maksukyvytön. Toisena tyyppitilanteena oli se, että luovutustoimet aiheuttavat maksukyvyttömyyden.<sup>89</sup> Nämä maksukyvyttömyyteen liittyvät teot hän jakoi tahallisiin ja tuottamuksellisiin tekemuotoihin. Tuottamukselliset teot voivat johtua velallisen ymmärtämättömyydestä, taitamattomuudesta tai huolimattomuudesta.<sup>90</sup> Nykyisin velallisen rikokset voidaan jaotella myös toisella tapaa; jakamalla ne kolmeen ryhmään, joita ovat: 1) velallisen epärehellisyys rikokset, 2) velallisen petosrikokset ja 3) velkojan suosinta

---

<sup>84</sup> Korkka-Knuts ym. 2020 s, 73.

<sup>85</sup> Kukkonen 2014 s, 839.

<sup>86</sup> Tolonen 2000 s, 113.

<sup>87</sup> Kukkonen 2015a s, 34-35.

<sup>88</sup> Heinonen 1966 s, 280 ja Kukkonen 2014 s, 833.

<sup>89</sup> Heinonen 1966 s, 65-92 ja Kukkonen 2018 s, 7.

<sup>90</sup> Heinonen 1966 s, 34.



rikokset. Velallisen epärehellisyys rikoksissa velallinen huonontaa omaa varallisuusasemaansa velkojiensa vahingoksi. Velallisen petosrikoksissa on kysymys velallisen omaan varallisuusasemaan liittyvien tietojen antamisvelvollisuuden rikkomisesta. Velkojan suosinnassa velallinen suosii jotakin todellista velkojaansa muiden velkojiensa kustannuksella. Rikoslain 39 luvun velallisen rikosten varsinaisena tekijänä voi olla vain velallinen itse. Velallisella tarkoitetaan henkilöä tai yhteisöä, jolla on jokin saaminen suoritettavana.<sup>91</sup> Tulkintani mukaan velallisen rikosten kolme pääryhmää ovat sisällöltään samanlaisia, kuin velallisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuus yksityishenkilön velkajärjestelyssä. Tällä tarkoitan sitä, että rikkomalla velkajärjestelyssä velalliselle asetetun tiedonanto- ja/tai myötävaikutusvelvollisuutensa, voidaan velallisen toiminnallaan katsoa täyttävän myös jonkin velallisen rikoksen tunnusmerkistön.

Tässä luvussa kuvaan tarkemmin rikoslain 39 luvun velallisen rikoksia ja velkajärjestelylain mukaisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden yhteyttä niihin ja kuvaan millaisten edellytysten täytyessä, voidaan velallisen katsoa joutuvan velvollisuuksien rikkomisesta rikosoikeudelliseen vastuuseen. Velallisen rikoksista eniten huomiota tutkielmassani saa rikoslain 39 luvun 2§:n velallisen petos, koska rikoksen tunnusmerkistön täytyminen edellyttää, että tunnusmerkistön mukaiset teot ovat tapahtuneet maksukyvyttömyysmenettelyssä ja näin ollen tällä rikoksella on kaikkein selkein yhteys tutkielmani aiheeseen. Lyhyemmin käsitelen myös muita velallisen rikoksia ja niiden tunnusmerkistöjen täyttymistä.

### *5.1.1 Syyteoikeudesta ja itsekriminointisuojaista velallisen rikoksissa*

Käsiteltäessä rikoksia, joihin velallinen voi syyllistyä velkajärjestelymenettelyssä jättäessään noudattamatta hänelle asetettuja tiedonanto- ja/tai myötävaikutusvelvollisuuden, ei voi olla käsittelemättä itsekriminointisuojan merkitystä sekä sitä kenellä on syyteoikeus velallisen rikoksissa.

Syyteoikeudesta velallisen rikoksissa säädetään velallisen rikoksia käsittelevän 39 luvun 9§:ssä. Lainkohdan mukaan:

---

<sup>91</sup> Kukkonen 2018 s, 29-31.

”Syyttäjä ei saa nostaa syytettä velallisrikkomuksesta eikä velkojansuosinnasta, ellei asianomistaja ilmoita sitä syytteeseen pantavaksi.

Velallisen epärehellisuuden, törkeän velallisen epärehellisuuden ja velkojansuosinnan asianomistajia ovat velallisen teon aikaiset tunnetut velkojat. Velallisen petoksen, törkeän velallisen petoksen, velallisen vilpillisyyden ja velallisrikkomuksen asianomistajia ovat 2 §:n 1 momentin 1–3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa kysymyksessä olevaan selvitys- tai täytäntöönpanomenettelyyn osallistuvat velkojat ja mainitun momentin 4 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa mainitussa kohdassa tarkoitettun velan velkoja.

Jos velallisen konkurssipesällä on konkurssisäännön perusteella määrätty hallinto, se käyttää asianomistajien puhevaltaa velallisen rikosta koskevassa jutussa. Yksittäisellä velkojalla on kuitenkin oikeus itsenäisesti käyttää puhevaltaa omasta puolestaan.”

Velallisen rikoksissa osa rikoksista on virallisen syytteen alaisia ja osa asianomistajarikoksia. Asianomistajalla oikeudenkäynnissä tarkoitetaan rikoksella loukattua henkilöä. Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa aineellisoikeudellisena asianomistajana on yleensä pidetty rikoksen kautta välittömästi loukatun tai vaarannetun oikeushyvän eli oikeudellisesti suojatun edun haltijaa.<sup>92</sup> Velallisen rikoksissa asianomistajat on kuitenkin määritelty erikseen rikoslain 39 luvun 9§:n 2 momentissa. Velallisen epärehellisuuden, törkeän velallisen epärehellisuuden ja velkojansuosinnan asianomistajia ovat velallisen teon aikaiset tunnetut velkojat. Näitä tunnusmerkistöjä ei ole sidottu mihinkään maksukyvyttömyysmenettelyyn. Petosrikoksissa (velallisen petos, törkeä velallisen petos, velallisen vilpillisyys ja velallisrikkomus) asianomistajuus on ollut yhteydessä maksukyvyttömyysmenettelyyn osallistumiseen.<sup>93</sup>

Velallisen epärehellisyys on alkujaan ollut asianomistajarikos. Lailla 317/1994 rikoslain muuttamisesta velallisen epärehellisyys kuitenkin muutettiin virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Muutos liittyy siihen, että samassa yhteydessä säädettiin uutena kvalifioituna tekemuotona törkeästä velallisen epärehellisydestä ja lisäksi velallisen petos, törkeä velallisen petos ja velallisen vilpillisyys lisättiin kätkemisrikosten esirikoksiksi. Kätkemisrikokset ovat virallisen syytteen alaisia rikoksia ja jos kyseisen rikoksen esirikos

---

<sup>92</sup> Jokela 2018 s,73-74.

<sup>93</sup> Kukkonen 2018 s, 253.

olisi ollut asianomistajarikos, olisi kätkemisrikosten tulkinta ja rikosvastuuseen saattaminen vaikeutunut.<sup>94</sup>

Velallisen rikoksista velallisrikkomus ja velkojansuosinta ovat siis asianomistajarikoksia, joiden syytteeseen saattaminen edellyttää asianomistajan vaatimusta. Näiden rikosten osalta on asianomistajien asia päättää, saatetaanko asia rikosprosessissa käsiteltäväksi. Velallisen epärehellisyysrikoksissa ja velallisen petosrikoksissa, mukaan lukien velallisen vilpillisyys asianomistajan rangaistusvaatimusta ei tarvita. Esitutkintaviranomaiset harkitsevat virkavastuulla, milloin esitutkinnan aloittamiskynnys ylittyy.<sup>95</sup>

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön perusteella itsekriminointisuoja antavat säännökset voivat vaikuttaa erityisesti velallisen petoksen tunnusmerkistön soveltamiseen.<sup>96</sup> Itsekriminointisuojan periaate sisältyy perustuslain (731/1999) 21 §:ssä taattuun oikeusturvaan. Itsekriminointisuoja tarkoittaa tiivistetysti sitä, että rikoksesta epäiltyä tai syytettyä ei saa pakottaa tai panostaa tunnustamaan omaa syyllisyyttään tai muutoin myötävaikuttamaan oman syyllisyytensä selvittämiseen. Rikoksesta epäillyllä tai syytetyllä on oikeus vaieta ja olla vastaamatta kysymyksiin, eikä hänellä ole totuusvelvollisuutta esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä.<sup>97</sup> Tämä koskee rikosprosessin ohella tietyin edellytyksin muitakin menettelyjä, kuten esimerkiksi maksukyvyttömyys- ja verotusmenettelyjä.<sup>98</sup> Velallisen oikeus vaieta ja olla vastaamatta kysymyksiin on voimassa vain silloin kun rikosprosessuaalinen menettely on vireillä, toisin sanoen alkaen aina ensimmäisestä kutsusta kuulusteluun aina lainvoimaiseen rikostuomioon saakka. Jos velallinen ei ole epäiltynä tai syytteessä rikoksesta, hän ei voi vedota itsekriminointisuoja koskevaan säännökseen. Velallinen ei vapaudu maksukyvyttömyysmenettelyiden tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuudesta, silloin kun rikosprosessi ei ole vireillä, vaikka velallisen antamat tiedot voisivat velallisen näkemyksen mukaan johtaa esitutkintaan ja syytteeseen.<sup>99</sup> Itsekriminointisuoja koskee sekä rikosprosessia, että maksukyvyttömyysmenettelyjen kaltaisia hallinnollisia menettelyjä silloin, kun tietojenantovelvollinen on rikoksesta epäillyn asemassa tai esitutkintatoimenpiteet ovat

---

<sup>94</sup> HE 268/ 1993 vp. s, 5 ja 11.

<sup>95</sup> Kukkonen 2018 s, 252.

<sup>96</sup> Kukkonen 2016 s, 90.

<sup>97</sup> Tapani ym. 2019 s, 543 ja Könkkölä&Linna 2020 s, 584.

<sup>98</sup> Kukkonen 2018 s, 152.

<sup>99</sup> Könkkölä - Linna s, 586-587.

vaikuttaneet hänen asemaansa. Huomattavaa maksukyvyttömyysmenettelyn tiedonantovelvollisuuden ja itsekriminointisuojan kannalta on rikosprosessin samanaikaisuusvaatimus, menettelyssä vaadittujen tietojen yhteysvaatimus rikosasiaan, menettelyssä annettavien tietojen relevanttiusvaatimus rikosasiassa ja tietojenantovelvollisuutta tehostava pakko.<sup>100</sup>

Eri maksukyvyttömyysmenettelyissä itsekriminointisuojaista säädetään eri tavoin ja osassa menettelyistä suojaista ei säädetä lainkaan. Ellei erityistä sääntelyä ole, itsekriminointisuojaista annetaan sitä koskevien yleisten säännösten perusteella. Viime vaiheen suojaista antavat vuoden 2016 alusta voimaan tulleen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25§:n 2 momentti, jonka mukaan itsekriminointisuojaista loukatun hankitut todisteet kuuluvat todistelussa ehdottoman hyödyntämiskiellon piiriin.<sup>101</sup> Yksityishenkilön velkajärjestelyä koskevassa maksukyvyttömyyslainsäädännössä ei ole lainkaan säännöksiä itsekriminointisuojaista. Rikosprosessin ollessa vireillä voi tässä maksukyvyttömyysmenettelyssä itsekriminointisuojaista rikkomisen vapauttaa velallisen rikosvastuusta henkilökohtaisen vastuuvapausperusteen nojalla. Itsekriminointisuojaista loukkaavalla tavalla hankittu todistelu voi mennä hyödyntämiskieltoon oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25§:n 2 momentin perusteella.<sup>102</sup> Itsekriminointisuojaista ei kuitenkaan estä tietojen käyttämistä todisteena rikosprosessissa, jos tiedot itsekriminointisuojaista piiriin kuuluvasta rikoksesta saadaan olennaisilta osin, syyksilukemiseen riittävältä osalta, muualta kuin sanktiouhkaisesta menettelystä tai ilmoitusvelvollinen on pätevästi ja vapaaehtoisesti tietoisena oikeuksistaan luopunut oikeudestaan itsekriminointisuojaista.<sup>103</sup>

Kun itsekriminointisuojaista tarkastellaan velallisen petosta koskevassa kontekstissa, ovat seuraavat kysymykset olennaisia:

- 1) Miten itsekriminointisuojaista antamisen edellytyksiä eli rikosprosessin samanaikaisuusvaatimusta, menettelyssä vaadittujen tietojen yhteysvaatimusta rikosasiaan, menettelyssä annettavien tietojen relevanttiusvaatimusta rikosasiassa sekä tietojenantovelvollisuutta tehostavaa pakkoa tulkitaan ja sovelletaan maksukyvyttömyysmenettelyiden kontekstissa?

---

<sup>100</sup> Kukkonen 2018 s,154.

<sup>101</sup> Kukkonen 2015b s, 263.

<sup>102</sup> Kukkonen 2018 s,158.

<sup>103</sup> Kukkonen 2015b s, 256.

- 2) Miten rikosprosessin ulkopuolisessa menettelyssä hankittuja todisteista voidaan käyttää syyksilukevan tuomion perusteena eli mitä edellytyksiä todisteiden hyödyntämiselle on asetettavissa?
- 3) Millä edellytyksillä itsekriminointisuoja muodostaa rikosoikeudellisessa merkityksessä vastuuvapausperusteen ja miten tällainen peruste sijoitetaan rikosoikeuden systematiikkaan?<sup>104</sup>

Aihepiirin kannalta keskeiset korkeimman oikeuden ratkaisut ovat: KKO 2009:27, KKO 2009:80, KKO 2010:41 ja KKO 2012:16. Tapani on tiivistänyt näiden ratkaisujen itsekriminointisuojaan käsittelevän keskeisen sisällön seuraavasti. Ratkaisussa KKO 2009:27 katsottiin A:n syyllistyneen törkeään velallisen petokseen, koska hän oli jättänyt ilmoittamatta omaisuuttaan vannoessaan pesäluettelo oikeaksi henkilökohtaisessa konkurssissaan. B oli puolestaan osallistunut A:n omaisuuden todellisen alkuperän peittämiseen ja häivyttämiseen ja hänet oli lainvoimaiseksi jääneellä hovioikeuden tuomiolla tuomittu rangaistukseen törkeästä kätkemisrikoksesta. Myöhemmin korkein oikeus purki tämän ratkaisun ennakkopäätöksellään KKO 2009:80 ja hylkäsi A:han kohdistetun syytteen törkeästä velallisen petoksesta. Korkeimman oikeuden perustelujen mukaan A:lla oli ollut oikeus kieltäytyä ilmoittamasta omaisuuttaan, koska tiedonantovelvollisuutta täyttäessään hän olisi joutunut myötävaikuttamaan oman syyllisyytensä selvittämiseen vireillä olevassa rikosoikeudenkäynnissä. Syytteen hylkääminen perustui siis itsekriminointisuojan antamiseen A:lle. Tämän jälkeen B vaati, että hovioikeuden lainvoimaiseksi jäänyt häneen kohdistunut syyksilukeva tuomio puretaan. B:n purkuhakemus ei kuitenkaan menestynyt, sillä korkeimman oikeuden enemmistö hylkäsi hakemuksen ratkaisulla KKO 2010:41. Enemmistön perustelujen mukaan itsekriminointisuoja näyttäisi olevan rinnastettavissa anteeksiantoperusteeseen ja tässä tapauksessa kyse on vain A:ta suojaavasta vastuuvapausperusteesta, eikä B voi saada hyväkseen sen tuottamaa suojaa.<sup>105</sup>

Ratkaisussa KKO 2012:16 oli puolestaan kyse siitä, että A:ta syytettiin neljästä törkeästä velallisen petoksesta. Perusteena syytteisiin oli se, että A oli jättänyt ulosotto ja konkurssimenettelyissä ilmoittamatta omaisuuttaan. Salaamisen kohteena oli kaikissa neljässä syytekohdassa ollut A:n tosiasiallisesti omistama puolikas K:n tilaan kohdistuvasta vuokraoikeudesta ja vuokra-alueelle rakennetuista rakennuksista. Tapauksessa B:tä syytettiin avunannosta A:n rikoksiin, sillä perusteella, että B oli edistänyt A:n rikollisia

---

<sup>104</sup> Tapani/Keskeiset rikokset 2018b s,834.

<sup>105</sup> Tapani/Keskeiset rikokset 2018b s,834-835.

tekoja ryhtymällä näennäiseen, 20.12.2001 päivätyyn asiakirjan mukaiseen sopimusositukseen, jossa A luovutti B:lle puolet K:n tilaan kohdistuvasta vuokraoikeudesta ja tilalle rakennetuista rakennuksista, vaikka mainitun omaisuuden tosiasiallinen omistusoikeus oli säilynyt A:lla. Lisäksi A:n väitettiin salanseen ulosotto ja konkurssimenettelyissä muita omaisuuseriä. A vetosi korkeimmassa oikeudessa siihen, että hänellä oli ollut oikeus olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen ja olla ilmoittamatta omaisuuttaan itsekriminointisuojan perusteella. B kiisti valituksessaan korkeimmassa oikeudessa oman syytensä vedoten A:n oikeuteen olla ilmoittamatta itsekriminointisuojan perusteella omaisuutta. B:n valituksen mukaan hän ei voinut syyllistyä hänen syykseen luettuun avunantorikokseen, koska A ei itsekriminointisuojaansa perusteella voinut syyllistyä rikokseen. Ratkaisussa A sai itsekriminointisuojan perusteella suojaa osittain tekojen ajallisen ulottuvuuden ja rikosprosessin samanaikaisuuden perusteella. Tässäkin tapauksessa B jäi vaille vastuuvapautta avunannosta A:n rikoksiin, kuten myös ratkaisussa KKO 2010:41.

On myös esitetty kanta, että tilanteessa, jossa velallinen syyllistyy rikokseen velallisen petoksen muodossa vasta maksukyvyttömyysmenettelyssä (käsitellään tarkemmin luvussa 5.4 velallisen petos), velallisen ei kuulu saada suojaa itsekriminointia vastaan. Velallinen ei silloin ole tilanteessa, että hänen täytyisi antaa tietoja aikaisemmista rikoksistaan, vaan salaamalla tai antamalla virheellisiä tietoja maksukyvyttömyysmenettelyssä hän vasta syyllistyy rikolliseen menettelyyn. Tällöin velallinen ei vaikene salatakseen rikoksensa, vaan omaisuutensa. Myöskään hyödyntämiskielto ei tässä tapauksessa ole voimassa.<sup>106</sup> Itsekriminointisuojan ja velallisen petoksen tunnusmerkistön mukaisten tekojen arvioinnissa voi kuitenkin syntyä sekava tilanne varsinkin silloin, kun velallinen joutuu ensin ulosottomenettelyyn ja sen jälkeen velkajärjestelymenettelyyn, sen epäonnistuttua konkurssimenettelyyn ja lopulta konkurssin rautessa takaisin ulosottomenettelyyn. Näissä menettelyissä velallisen tietojenantovelvollisuudesta ja itsekriminointisuojusta on säädetty eri tavoin. Voi olla vaikeaa ratkaista, onko edeltävässä menettelyssä tapahtunut sellainen rikos, johon liittyvät tiedot seuraavassa menettelyssä kuuluvat itsekriminointisuojan piiriin.<sup>107</sup>

---

<sup>106</sup> Könkkölä - Linna 2020 s,589.

<sup>107</sup> Kukkonen 2015b s, 263.

## 5.2 Velallisen epärehellisyys

Velallisen epärehellisyys säädetään rangaistavaksi rikoslain 39 luvun 1§:ssä. ”Velallinen, joka

- 1) hävittää omaisuuttaan,
- 2) ilman hyväksyttävää syytä lahjoittaa tai muuten luovuttaa omaisuuttaan,
- 3) siirtää omaisuuttaan ulkomaille saattaakseen sen velkojensa ulottumattomiin taikka
- 4) lisää perusteettomasti velvoitteitaan

ja siten aiheuttaa maksukyvyttömäksi tulemisensa tai oleellisesti pahentaa maksukyvyttömyyttään, on tuomittava velallisen epärehellisyydestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Velallisen on aiheutettava jollakin tunnusmerkistössä mainitulla tekotavalla maksukyvyttömyys tai pahennettava oleellisesti maksukyvyttömyyttä. Velallisen epärehellisyyssäännöksessä mainitut teot eivät siis ole rangaistavia, jos ne eivät vaikuta velallisen maksukykyyn eli kykyyn suoriutua velvoitteistaan.<sup>108</sup> Velallisen epärehellisyyden valmistelua ei ole säädetty rangaistavaksi.<sup>109</sup>

Velallisen epärehellisyyden tunnusmerkistö täyttyy omaisuuden ilman hyväksyttävää syytä tapahtuvalla siirtämisellä pois velallisen varallisuuspiiristä ilman täyttä vastiketta tai perusteettomien velvoitteiden syntyhetkellä. Edellytyksenä tunnusmerkistön täyttymiselle on, että rikoksen täytäntöönpanotoimi on tehty maksukyvyttömyyden aikana tai maksukyvyttömyys tai sen oleellinen pahentuminen aiheutuu välittömästi teon seurauksena.<sup>110</sup> Velallisen epärehellisyyden rangaistavuus ei edellytä velallisen maksukyvyttömyysmenettelyä, vaan rangaistavuuden edellytyksenä on, että teot ajoittuvat taloudelliseen kriisitilanteeseen. Jos velallisen varallisuusasemaa huonontava teko on suoritettu ennen taloudellista kriisitilaa, se ei tule rangaistavaksi, vaikka teon lopulliset seuraukset ilmenisivätkin myöhemmin velallisen ollessa kriisitilassa.<sup>111</sup> Lievimmän asteista taloudellista kriisitilaa on luonnehdittu maksujen kasaantumiseksi. Maksujen

<sup>108</sup> Tapani/Keskeiset rikokset 2018a s, 806.

<sup>109</sup> Kukkonen 2014 s, 839.

<sup>110</sup> Kukkonen 2014 s, 839.

<sup>111</sup> Tolonen 2000 s, 115-116.

kasaantumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa velallisella on satunnaisesti niin paljon maksuja, ettei hän todennäköisesti selviydy niistä täysin normaalilla tavalla. Vakavimmillaan taloudellisessa kriisissä on kyse suoranaisestä maksukyvyttömyydestä. Jos velallisen maksujen kasaantuminen muuttuu jatkuvaksi siten, ettei velallinen pysty maksamaan erääntyneitä velkojaan kohtuullisen ajan kuluessa, on velallinen tullut maksukyvyttömäksi.<sup>112</sup> Maksukyvyttömyyden aiheuttaminen sellaisenaan ei ole rangaistavaa, vaan oleellista on selvittää normaalin liiketaloudellisesti perustellun menettelyn ja rangaistavan kriisikäyttäytymisen erot.<sup>113</sup>

Velallisen epärehellisyystunnusmerkistön tulkinnassa käytetään taloustieteellistä käsitteistöä ja argumentaatiota. Tunnusmerkistö sisältää sellaisia tunnusmerkistötekijöitä, joita tulkitaan siviilioikeudellisten sääntöjen ja liike-elämän vakiintuneiden laillisten toimintatapojen sekä yhtiö-, kirjanpito- ja vero- oikeuden normistojen avulla. Rikosvastuun laajuutta arvioitaessa joudutaan vaikeaan rajanvetoon laillisen ja laittoman kriisikäyttäytymisen sekä velkojia hyödyttävän ja velkojien suojaa loukkaavan taloudellisen riskinoton välillä.<sup>114</sup>

Velallisen epärehellisyys-tunnusmerkistö on teko- ja seurausrikosten yhdistelmä. Siinä kielletään aiheuttamasta tunnusmerkistössä kuvatuilla teoilla maksukyvyttömyyttä tai sen oleellista pahentamista. Tunnusmerkistön täytyminen edellyttää, että velallinen tunnusmerkistössä aktiiviseen muotoon kirjoitetulla menettelyllään tekee kielletyn teon. Tunnusmerkistössä tämä tekeminen on kuvattu sanoilla ”hävittää”, ”lahjoittaa”, ”luovuttaa”, ”siirtää” ja ”lisää”. Tunnusmerkistö ei ole puhdaspiirteinen tekorikos, koska tunnusmerkistössä lueteltujen tekojen tulee aiheuttaa seuraus. Rikosvastuuta ei siis synny silloin, jos velallisen teko ei vaikuta haitallisesti velallisen maksukykyyn.<sup>115</sup>

Katson, että velallisen epärehellisyys-säännöksessä mainitut teot: 1) hävittää omaisuuttaan, 2) ilman hyväksyttävää syytä lahjoittaa tai muuten luovuttaa omaisuuttaan, 3) siirtää omaisuuttaan ulkomaille saattaakseen sen velkojiensa ulottumattomiin taikka, 4) lisää perusteettomasti velvoitteitaan, voidaan jo sellaisenaan, ilman aiheuttamisvelvoitetta, luokitella velkajärjestelylain 7§:n myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönniksi, jotka

---

<sup>112</sup> Heinonen 1966 s, 26.

<sup>113</sup> Tolonen 2000 s, 115-116.

<sup>114</sup> Kukkonen 2018 s, 45-46.

<sup>115</sup> Kukkonen 2018 s,46-47.



velkajärjestelyprosessin aikana toteutuessaan aiheuttaisivat velkajärjestelyn hylkäämisen tai maksuohjelman raukeamisen.

Käytännön esimerkkinä velallisen epärehellisyyden ja velkajärjestelyn myötävaikutusvelvollisuuden yhteydestä voisi mainita perinnöstä luopumisen, jota on käsitelty jo velkajärjestelyhakemuksen hylkäämistä ja maksuohjelman raukeamista käsittelevien lukujen yhteydessä. Perinnön saamiseen ja siitä luopumiseen liittyvät asiat ovat usein esillä velallisen kanssa käytävissä neuvotteluissa velkajärjestelyä haettaessa ja prosessin aikana. Velalliselle on perittävän kuollessa syntynyt varallisuusarvoinen oikeus perintöön. Perinnöstä luopumisesta säädetään perintökaaren (40/1965) 17 luvun 2a§:ssä ja sen mukaan perillisellä ja testamentinsaajalla on oikeus luopua oikeudestaan perittävän kuoltua, jolleivät he ole jo ryhtyneet sellaisiin toimiin, että heidän on katsottava ottaneen perinnön vastaan. Luopuminen on tehtävä kirjallisesti. Luopumisen sitovuudesta perillisen ja testamentinsaajan velkoihin säädetään konkurssilaissa (120/2004) ja ulosottokaarissa (705/2007). Velallinen voi luopua perinnöstään myös ollessaan konkurssissa tai ulosotossa. Perintökaaren 7 luvun 11§:n mukaan perillisen oikeus vaatia lakiosaansa ei siirry hänen velkojilleen. Perinnöstä luopuminen on rinnastettu rikoslain 39 luvun 1§:n mukaiseen omaisuuden lahjoittamiseen.<sup>116</sup> Velkajärjestelyssä olevan velallisen osalta perinnöstä luopuminen on mahdollista, eli velallinen voi velkajärjestelyn yhteydessä luopua pätevästi perinnöstään. Perinnöstä luopumista voidaan kuitenkin pitää velkajärjestelyssä olevan osalta toimenä, jolla velallinen itse heikentää maksukykyään verrattuna siihen, mitä se olisi voinut olla, jos perinnöstä luopumista ei olisi tapahtunut. Perinnöstä luopumista voidaan pitää myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyöntinä. Perinnöstä luopuminen muodostaa esteen velkajärjestelyn myöntämiselle tai muodostaa raukeamisperusteen jo aloitetulle velkajärjestelylle. Perinnöstä luopumista velkajärjestelyn esteenä tulee arvioida tapauskohtaisesti.<sup>117</sup> Perinnöstä luopuminen on mahdollista tehdä velkojia sitovasti eikä kyseessä välttämättä ole esteperuste. Perinnöstä luopuminen on voinut tapahtua niin aikaisessa vaiheessa, ettei velallisen toimen merkitys myöhempisiin velkojen järjestelymahdollisuuksiin ole ollut nähtävissä. Perinnön arvo on voinut olla niin vähäinen, että luopumista ei voida pitää velallisen taloudellisen aseman sopimattomana heikentämisenä. Velkajärjestelyn esteperuste ei tule kysymykseen myöskään tilanteessa,

---

<sup>116</sup> Kukkonen 2018 s. 48.

<sup>117</sup> HE 180/1996 vp. s. 36.

jossa velallinen voi osoittaa, että perittävä on ollut tietoinen hänen velkaantumisestaan ja tuonut esiin, ettei hän halua omaisuutensa menevän velallisen velkojien hyväksi.<sup>118</sup>

Velallisen epärehellisyys tunnusmerkistön mukainen teko kattaa tekijän aktiivisen tekemisen, mutta voiko tunnusmerkistö täytyä joissakin tapauksissa myös laiminlyönnillä? Laiminlyönnin rangaistavuudesta säädetään rikoslain 3 luvun 3§:ssä. Rikosoikeudellinen vastuu voi säännöksen mukaan perustua joko siihen, että rikossäännöksessä on nimenomaisesti määrätty laiminlyönti rangaistavaksi tai siihen, että tekijä jättänyt estämättä tunnusmerkistön mukaisen seurauksen syntymisen, vaikka hänellä on ollut erityinen oikeudellinen velvollisuus estää sen syntyminen. Tällainen säännöksessä edellytetty erityinen oikeudellinen velvollisuus voi perustua 1) virkaan, toimeen tai asemaan, 2) tekijän ja uhrin väliseen suhteeseen, 3) tehtäväksi ottamiseen tai sopimukseen, 4) tekijän vaaraa aiheuttaneeseen toimintaan tai 5) muuhun niihin rinnastettavaan syyhyn.<sup>119</sup> Velallisen luovuttaessa omaisuutta ja heikentäessä varallisuusasemaansa velallisen epärehellisyys tunnusmerkistöissä kuvatuilla tekotavoilla kysymyksessä on vain harvoin konkreettinen fyysinen omaisuuden siirtäminen varallisuuspiirin ulkopuolelle. Kysymyksessä on usein luonnollisen henkilön tekemä oikeustoimi tai päätös jostakin hävittämiseen, lahjoittamiseen, luovuttamiseen, siirtämiseen tai lisäämiseen liittyvästä oikeustoimesta, jonka seurauksena velallisen varallisuusasema heikkenee. Laiminlyönnin merkitys tulee esille esimerkiksi tilanteissa, joissa velallinen ei vaadi vahingonkorvausta, vaikka on siihen oikeutettu. Tämä laiminlyönti voi vaikuttaa velallisen varallisuusasemaan.<sup>120</sup> Rikoslain 39 luvun 1§:n velallisen epärehellisyys tunnusmerkistössä ei ole mainintaa laiminlyönnistä, vaan kaikkien 1-4 kohdassa mainittujen tekotapojen tunnusmerkit on kirjoitettu aktiiviseen muotoon. Aktiivisen tekemisen lisäksi tunnusmerkistössä käytetään ilmaisua ”aiheuttaa maksukyvyttömäksi tulemisensa”. Tämä aiheuttaminen kuitenkin toteutetaan tunnusmerkistössä kuvatuilla aktiiviseen muotoon kirjoitetuilla tekotavoilla, joten voidaan sanoa, että velallisen epärehellisyys tunnusmerkistössä ”aiheuttaminen” ei sisällä passiivista menettelyä eli laiminlyöntiä.<sup>121</sup>

---

<sup>118</sup> Koskelo - Lehtimäki 1997 s, 78-79.

<sup>119</sup> Tapani - Tolvanen ym. 2019 s,220.

<sup>120</sup> Kukkonen 2018 s, 47.

<sup>121</sup> Kukkonen 2018 s, 49.

Kuten jo aiemmin on mainittu, velallisen epärehellisyys tunnusmerkistö täyttyy omaisuuden ilman hyväksyttävää syytä tapahtuvalla siirtämisellä pois velallisen varallisuuspiiristä. Edellytyksenä tunnusmerkistön täyttymiselle on, että rikoksen täytäntöönpanotoimi on tehty maksukyvyttömyyden aikana tai maksukyvyttömyys tai sen oleellinen pahentuminen aiheutuu välittömästi teon seurauksena. Velallisen epärehellisyys rangaistavuus ei edellytä velallisen maksukyvyttömyysmenettelyä (kuten myöhemmin käsiteltävässä velallisen petoksessa on edellytyksenä), vaan rangaistavuuden edellytyksenä on, että teot ajoittuvat taloudelliseen kriisitilanteeseen.

Voimassa olevat rikoslain 39 luvun velallisen epärehellisyys ja velallisen petoksen tunnusmerkistöt on systematisoitu Heinosen väitöskirjatutkimuksen pohjalta 1.1.1991 voimaan tulleen rikoslain kokonaisuudistuksen I vaiheessa.<sup>122</sup> Velallisen epärehellisyys ja velallisen petoksen osalta on ollut tunnusmerkistöjen välisiä soveltamisepäselvyyksiä, jotka näyttävät johtuvan suurelta osin velallisen varallisuuspiiriin kuuluvaan omaisuuteen liittyvistä näyttökysymyksistä eivätkä niinkään tunnusmerkistöjen systematiikasta.<sup>123</sup> Velallisen epärehellisyys tunnusmerkistöön kuuluvat tekijän täytäntöönpanotoimet ovat todellisia taikka kokonaan tai osittain valeoikeustoimia, joilla velallinen huonontaa varallisuusasemaansa ja aiheuttaa maksukyvyttömyytensä tai sitä oleellisesti pahentaa. Velallisen petoksen tunnusmerkistöön kuuluvat rikoksen täytäntöönpanotoimet ovat hyödyn tavoittelutarkoituksessa velallisen maksukyvyttömyysmenettelyssä tekemiä varallisuusasemaan liittyvien merkityksellisten tietojen salaamisia tai virheellisten tietojen antamisia. Tietojen salaaminen tai virheellisten tietojen antaminen maksukyvyttömyysmenettelyssä ja varallisuusasemaa huonontavat oikeustoimet eivät täyty tekijän samalla teolla. Siviilioikeudelliset kysymykset on ratkaistava ennen kuin rikosoikeudellinen ratkaisutoiminta voidaan perustaa siihen, onko teon kohteena ollut omaisuus kuulunut velallisen varallisuuspiiriin, onko se luovutettu varallisuuspiiristä ilman käypää vastiketta tai onko tehty varallisuuspiiriin kuuluvaan omaisuuteen liittyviä keinotekoisia järjestelyjä.<sup>124</sup> Velallisen epärehellisyys tunnusmerkistöön kuuluvat tekijän täytäntöönpanotoimet ovat todellisia taikka kokonaan tai osittain valeoikeustoimia, joilla velallinen huonontaa varallisuusasemaansa ja aiheuttaa maksukyvyttömyytensä tai sitä oleellisesti pahentaa. Velallisen petoksen tunnusmerkistöön kuuluvat rikoksen täytäntöönpanotoimet ovat hyödyn tavoittelutarkoituksessa velallisen

---

<sup>122</sup> Kukkonen 2014 s.836.

<sup>123</sup> Kukkonen 2014 s.850.

<sup>124</sup> Kukkonen 2014 s. 850.

maksukyvyttömyysmenettelyssä tekemiä varallisuusasemaan liittyvien merkityksellisten tietojen salaamisia tai virheellisten tietojen antamisia. Tietojen salaaminen tai virheellisten tietojen antaminen maksukyvyttömyysmenettelyssä ja varallisuusasemaa huonontavat oikeustoimet eivät täyty tekijän samalla teolla. Esimerkiksi tietojen salaaminen tai virheellisten tietojen antaminen maksukyvyttömyysmenettelyssä ei toteuta samanaikaisesti velallisen tekemää yksipuolista todellista oikeustointa tai valeoikeustointa. Tavoitellessaan valeoikeustoimen uskottavuutta tekijä tuskin päättää samanaikaisesti tietoja maksukyvyttömyysmenettelyssä ilmoittaessaan luovuttavansa omaisuutta yksin omistamastaan ja hallinnoimastaan yhtiöstä omaan varallisuuspiiriinsä.<sup>125</sup>

### 5.3 Törkeä velallisen epärehellisyys

Törkeästä velallisen epärehellisyydestä säädetään rikoslain 39 luvun 1a§:ssä seuraavasti: ” Jos velallisen epärehellisyydessä

- 1) tavoitellaan huomattavaa hyötyä,
- 2) aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa velkojille tai
- 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti

ja velallisen epärehellisyys on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava *törkeästä velallisen epärehellisyydestä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.”

Velallisen epärehellisyyden törkeä tekomuoto on rakenteeltaan samanlainen kuin muutkin törkeät varallisuusrikosten tekemuodot. Tunnusmerkistössä luetellaan tyhjentävästi vaihtoehtoiset edellytykset, joiden perusteella velallisen epärehellisyyttä voidaan pitää törkeänä. Lisäksi teon on oltava myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.<sup>126</sup> Ensimmäisenä kvalifiointiperusteena säännöksessä mainitaan se, että rikoksella tavoitellaan huomattavaa hyötyä. Pelkkä tavoittelu riittää, toteutumista ei säännöksessä vaadita. Huomattavuuden vertailukohtana voidaan käyttää muiden omaisuus- ja vaihdantarikosten törkeiden tekemuotojen soveltamiskäytäntöä.<sup>127</sup> Alemmat oikeudet ovat soveltaneet epäyhtenäisesti

---

<sup>125</sup> Kukkonen 2014 s,851

<sup>126</sup> Kukkonen 2018 s, 125.

<sup>127</sup> Tolonen 2000 s, 118.

huomattavan hyödyn määrittelyä. Esimerkiksi Vaasan hovioikeuden ratkaisussa 12.12.2006 nro 1746 huomattavana hyötynä pidettiin 21 800 euroa. Helsingin hovioikeus näyttää noudattaneen noin 8000 euron rajaa, kun taas Rovaniemen hovioikeus on eräässä ratkaisussaan katsonut, ettei 8397, 60 euron määräinen hyöty ollut huomattava.<sup>128</sup> Toisena kvalifiointiperusteena mainitaan huomattavan tai erityisen tuntevan vahingon aiheuttaminen velkojille. Huomattavalla vahingolla tarkoitetaan velkojien yhteenlaskettua suurta taloudellista menetystä. Erityisen tuntevan vahingon tarkastelussa pääpaino kohdistuu rikoksen vaikutuksella yksittäisen velkojan varallisuusasemaan. Teon seuraukset voivat olla velkoja taloudelliset olosuhteet huomioiden erityisen tuntevia myös silloin kun aiheutettu vahinko ei ole rahallisesti arvioituna erityisen suuri. Kolmantena kvalifioimisperusteena on teon erityinen suunnitelmallisuus. Velallisen epärehellisyyttä voidaan pitää törkeänä, jos teon suunnitelmallisuus on erityisen perusteellista, yksityiskohtaista tai pitkälle vietyä.<sup>129</sup> Suunnitelmallisuus voi liittyä rikoksen tekemiseen tai sen selvittämisen vaikeuttamiseen. Merkitystä on rikoksen tekemisellä pitkän ajan kuluessa, siihen liittyvien osatekojen määrällä ja pyrkimyksellä saada ne näyttämään laillisilta ja normaaliin liiketoimintaan kuuluvilta. Erityisesti pitkäaikaiset valmistelutoimet, valeoikeustoimet, erityistä taitoa ja vaivannäköä edellyttävät täytäntöönpanotoimet sekä neuvonantajien ja välikäsien käyttäminen antavat viitteitä teon suunnitelmallisuudesta.<sup>130</sup>

#### **5.4 Velallisen petos**

Velallisen petoksesta säädetään rikoslain 39 luvun 2§:ssä seuraavasti:

”Velallinen, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä konkurssi-, ulosotto-, velkajärjestely- tai saneerausmenettelyssä

- 1) salaa omaisuuttaan,
- 2) ilmoittaa kokonaan tai osittain perusteettoman taikka valeoikeustoimeen perustuvan velvoitteen,
- 3) antaa muun väärän tai harhaanjohtavan tiedon velkojien kannalta merkityksellisestä seikasta, tai

---

<sup>128</sup> Kukkonen 2018 s,126-127.

<sup>129</sup> Tolonen 2000 s, 119.

<sup>130</sup> Kukkonen 2018 s, 131.

4) jättää ilmoittamatta velan,

on tuomittava *velallisen petoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Jos velallinen oikaisee erehdyttävän tiedon tai muuten ehkäisee tekonsa vaikutuksen menettelyyn, ennen kuin hän vahvistaa pesäluettelon oikeaksi tai erehdyttävä tieto muuten vaikuttaa menettelyyn, ei tekoa pidetä velallisen petoksena.”

Velallisen petos on rangaistavaa vain konkurssi-, ulosotto-, velkajärjestely- ja saneerausmenettelyssä ja sen velallisen petossäännöksen tarkoituksena on suojata velkojen taloudellisia etuja nimenomaan maksukyvyttömyysmenettelyssä.<sup>131</sup> Jos velallisen maksuvaikeudet ovat johtaneet insolvenssimenettelyyn, on velkojien edun mukaista saada kaikki velallisen realisoitavissa olevat varat käytettäväksi todellisten velkojen tyydyttämiseen. Velallisen petoksessa velallinen toimillaan estää velkojiaan pääsemästä realisoimaan velallisen omaisuutta täysimääräisesti.<sup>132</sup> Velallisen petoksen tunnusmerkistön mukainen teko täyttyy sanamuodon mukaisesti jo erehdyttävän tiedon antamisella tai tarpeellisen tiedon ilmoittamatta jättämisellä maksukyvyttömyysmenettelyssä. Velallisen petoksen tunnusmerkistö ei sisällä seuraustunnusmerkkiä eikä se edellytä vahinkoseurausta kuten velallisen epärehellisuuden tunnusmerkistö edellyttää.<sup>133</sup>

Kuten velallisen epärehellisyys, myös velallisen petos on tekorikos. Tekorikoksissa rangaistusuhka kohdistuu tekoihin, jotka ovat luonteeltaan aktiivista tekemistä eli toimintaa tai toiminnan laiminlyöntiä. Rikosoikeudellinen tekokäsite viittaa siten sekä toimintaan, että laiminlyöntiin.<sup>134</sup> Rikosoikeudellisesti merkityksellisiä tekoja voidaan toteuttaa aktiivisella tekemisellä tai passiivisuudella, eli laiminlyömällä toiminta.<sup>135</sup> Velallisen petosrikoksessa rikosvastuun syntymisen edellytyksenä on oikeudettoman taloudellisen hyödyn hankkimistarkoitus sekä menettelykohtaisesti merkityksellinen tietojenantovelvollisuuden rikkominen. Tunnusmerkistön täyttymiseen riittää se, että velallinen rikkoo tahallisesti ja aktiivisesti tietojenantovelvollisuuttaan antamalla vääriä merkityksellisiä tietoja tai salaamalla merkitykselliset tiedot, eli jättämällä ne antamatta.<sup>136</sup> Velallisen petoksen

---

<sup>131</sup> Tapani/ Keskeiset rikokset 2018b s, 833.

<sup>132</sup> Tolonen 2000 s, 119.

<sup>133</sup> Kukkonen 2014 s, 840.

<sup>134</sup> Korkka-Knuts ym. 2020 s, 102.

<sup>135</sup> Korkka-Knuts ym. 2020 s, 104.

<sup>136</sup> Kukkonen 2018 s,136.

valmistelua ei ole säädetty rangaistavaksi.<sup>137</sup> Velallisen petoksen tyypillisin tekotapa on omaisuuden salaaminen. Lain esitöiden mukaan omaisuuden salaaminen merkitsee sitä, että velallinen jättää rikossäännöksessä tarkoitettussa täytäntöönpano- tai selvitysmenettelyssä ilmoittamatta omaisuutta, jonka hän on tällaisessa menettelyssä velvollinen ilmoittamaan.<sup>138</sup> Velkajärjestelymenettelyssä velallinen on velkajärjestelyä hakiessaan, mutta myös maksuohjelman keston aikana, velvollinen selvittämään kaikki taloudellista asemaansa koskevat ja muut velkajärjestelyn kannalta tarpeelliset seikat tuomioistuimelle ja velkojille. Velallinen ei saa antaa vääriä tai harhaanjohtavia tietoja taloudellisesta asemastaan.<sup>139</sup> Tietoja, jotka velallinen on velkajärjestelyssä velvollinen antamaan, olen käsitellyt tarkemmin kappaleessa *3.1.1 Velkajärjestelyn kannalta tarpeellinen tieto*. Rikoslain 39 luvun 2§:n velallisen petoksen tulkintaongelmat liittyvät lähinnä siihen, mitä tarkoitetaan käsitteellä *velkajärjestelymenettelyssä*. Syyllistyykö velallinen velallisen petokseen, jos hän jättää velan ilmoittamatta velkajärjestelymenettelyssä, mutta menettelyä ei aloiteta? Miten arvioidaan varojen salaamista maksuohjelman aikana?<sup>140</sup>

Velallisen petoksen tunnusmerkistön rangaistavuus edellyttää jotakin tunnusmerkistössä mainittua maksukyvyttömyysmenettelyä. Maksukyvyttömyysmenettelyissä voidaan olettaa velallisten pääasiallisesti olevan tietoisia siitä, mitä tietoja hänet edellytetään antamaan tuloista, varoistaan ja veloistaan.<sup>141</sup> Näin ajattelen tilanteen olevan velkajärjestelymenettelyssä erityisesti silloin kun velkajärjestelyä haetaan talous- ja velkaneuvojan avustamana. Jos velallinen kuitenkin väittää erehtyneensä maksukyvyttömyysmenettelyä koskevien säännösten sisällöstä tai esimerkiksi siitä, milloin hänellä on tietyn menettelyn perusteella velvollisuus antaa tietoja, kyse on lähtökohtaisesti rikoslain 4 luvun 2§:n kieltoerehdyksestä. Kieltoerehdystilanteen ollessa käsillä tekijä on rangaistusvastuusta vapaa, jos hän erehtyy pitämään tekoa sallittuna ja erehdystä on pidettävä ilmeisen anteeksiannettavana. Kieltoerehdyksellä on kaksi perusmuotoa. Tekijä ei joko ymmärrä tekoaan oikeusjärjestyksen kieltämäksi tai hänellä on väärä käsitys jonkin oikeuttamisperusteen sisällöstä.<sup>142</sup> Tietämättömyys kiellosta on käsillä, kun tekijältä puuttuu tieto siitä, että teko on kokonaisuutena jonkin oikeusjärjestykseen kuuluvan normin

<sup>137</sup> Kukkonen 2014 s. 839.

<sup>138</sup> Tapani/Keskeiset rikokset, 2018b s. 833 ja HE 66/1988 vp. s.164.

<sup>139</sup> Koskelo - Lehtimäki 1997 s. 90.

<sup>140</sup> Tapani/ Keskeiset rikokset, 2018b s. 845.

<sup>141</sup> Tapani/Keskeiset rikokset, 2018b s. 852.

<sup>142</sup> Korkka-Knuts ym. 2020 s. 295.

vastainen. Erehdyksen ei tarvitse kohdistua normin rikosoikeudelliseen luonteeseen, vaan olennaista on mieltääkö tekijä toimintansa kielletyksi yleisemmällä tasolla. Jos tekijä esimerkiksi tekoa suunnitellessaan ymmärtää sen kielletyksi, hän ei toimi kieltoerehdyksen vallassa, vaikka ei mieltäisi teon olevan juuri rikosoikeudellisesti kielletty.<sup>143</sup> Esimerkkinä voidaan ajatella tilannetta, että velallinen hakee velkajärjestelyä yhdessä talous- ja velkaneuvojan kanssa ja talous- ja velkaneuvoja kertoo mitä tietoja velallisen tulee ilmoittaa hakiessaan velkajärjestelyä. Tästä huolimatta velallinen ilmoittaa tietonsa väärin tai jättää jotakin tarpeellisia tietoja ilmoittamatta, tietämättä kuitenkaan, että kyseinen normirikkomus johtaa velkajärjestelyn hylkäämisen tai maksuohjelman raukeamisen lisäksi rikosoikeudelliseen vastuuseen. Tässä tapauksessa velallinen ei toimi kieltoerehdyksen vallassa. Voidaan siis sanoa, että velallinen kykenee ainoastaan hyvin poikkeuksellisesti vetoamaan menestyksellisesti siihen, että hänen erehtymistään jonkin tiedonantovelvollisuuden sisällöstä ja ulottuvuudesta voidaan pitää ilmeisen anteeksiannettavana.<sup>144</sup>

#### *5.4.1 Velallisen petos velkajärjestelyssä- teon ajallinen ulottuvuus ja aktiivinen teko rikosvastuun syntymisen edellytyksenä*

Vaikka velallisen petos on tekorikos ja rikosoikeudellisesti tekorikos sisältää myös teon laiminlyönnin, ei velallisen petoksen tunnusmerkistössä ole laiminlyöntivastuuseen viittavia ilmaisuja, vaan kaikkien 1-4 kohdissa mainittujen teko tapojen tunnusmerkit on kirjoitettu aktiivisen tekemisen muotoon. Tekotavat on kirjoitettu muotoon ”salaa”, ”ilmoittaa”, ”antaa” tai ”jättää”. Tunnusmerkistö edellyttää sanamuotonsa mukaisesti aktiivista tekoa erityisesti sen vuoksi, että maksukyvyttömyyslainsäädännön tietojenantovelvollisuutta koskevat määräykset korostavat velallisen teon aktiivisuutta. Rikosvastuu syntyy yleensä vain tahallisesta teosta ja tuottamuksellinen teko tulee kysymykseen vain rikoslain 39 luvun 4§:n velallisen vilpillisyydessä tai rikoslain 39 luvun 5§:n velallisrikkomuksessa<sup>145</sup>, joita olen käsitellyt tarkemmin luvussa 5.6 *velallisen vilpillisyys ja velallisrikkomus*.

<sup>143</sup> Korkka-Knuts ym. 2020 s, 296

<sup>144</sup> Tapani/Keskeiset rikokset, 2018b s, 852.

<sup>145</sup> Kukkonen 2018 s, 136.



Velallisen petoksen tunnusmerkistön täytyminen edellyttää, että teko loukkaa velkojien etua. Velallisen petoksen tunnusmerkistö voi, maksukyvyttömyysmenettelystä riippuen, täytyä eri vaiheissa. Teko ei ole rangaistava, jos velallinen oikaisee väärän tiedon tai muuten ehkäisee tekonsa vaikutuksen, ennen kuin virheellinen tieto vaikuttaa maksukyvyttömyysmenettelyyn.<sup>146</sup> Rikoslain 39 luvun 2 §:n petossäännöksen 2 momentti, jossa säädetään erehdyttävien tietojen oma-aloitteisesta oikaisemisesta tai muuten tekonsa vaikutusten ehkäisemisestä korostaa maksukyvyttömyysmenettelyyn vaikuttavaa tekoa. Tunnusmerkistön täyttymistä ei tällä tavalla voi enää jälkikäteen estää teon jo vaikutettua maksukyvyttömyysmenettelyyn. Esimerkiksi konkurssimenettelyssä velallinen ei välttä rikosoikeudellista vastuuta, jos hän oikaisee tiedon vasta sen jälkeen, kun hän on allekirjoituksellaan vahvistanut pesäluettelon oikeaksi.<sup>147</sup> Tapanin mukaan tässä on kysymys eräänlaisesta systeemitulkinnasta, jonka mukaan jokaisessa täytäntöönpanomenettelyssä on omia erityispiirteitä, jotka vaikuttavat eri maksukyvyttömyysmenettelyjen ajalliseen ulottuvuuteen rikoslain 39 luvun 2 §:n soveltamisessa.<sup>148</sup>

Velallisen aktiivisen toiminnan ja laiminlyönnin sekä tunnusmerkistön ajallisen ulottuvuuden kannalta ovat korkeimman oikeuden ratkaisut KKO 2004:112, KKO 2009:63 sekä KKO 1998:164 mielenkiintoisia. Ratkaisussa KKO 2004:112 on kysymys varsinaisen oikeudenkäyntivaiheen jälkeen maksuohjelman keston aikana velalliselle asetetusta oma-aloitteisesta velvollisuudesta ilmoittaa velkojille maksukyvyssä tai velkajärjestelyn kannalta merkityksellisissä olosuhteissa tapahtunut olennainen paraneminen. Tapauksessa A:lle on 27.6.1996 vahvistettu 1.6.1996 - 31.5.2001 väliseksi ajaksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa tarkoitettu maksuohjelma. Maksuohjelmaehdotuksen perusteluissa olevan määräyksen mukaan A oli velvoitettu ilmoittamaan nettotuloissaan tai muissa varallisuusoloissaan tapahtuvista oleellisista muutoksista kuukauden kuluessa velkojilleen. Maksuohjelman vahvistamista koskevaan päätökseen oli liitetty ilmoitus velalliselle velkajärjestelyn merkityksestä ja maksuohjelman laiminlyönnin seurauksista. Ilmoitukseen oli sisältynyt määräys siitä, että velallisen on ilmoitettava velkojille maksukyvyssään tai velkajärjestelyn kannalta merkityksellisissä olosuhteissa tapahtuvasta olennaisesta paranemisesta. Vuonna 1999 A:n kuukausittaiset nettotulot olivat nousseet noin 2000 markkaa. Lisäksi A on saanut eräästä yhtiöstä osinkoa 30 000 markkaa. Tapauksessa

---

<sup>146</sup> Tolonen 2000 s, 120.

<sup>147</sup> Kukkonen 2014 s, 840.

<sup>148</sup> Tapani 2005b s, 20.

on kysymys siitä, onko A edellä kuvatulla menettelyllään syyllistynyt rikoslain 39 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettuun velallisen petokseen.

Säännöksestä velallisen petoksesta ei suoraan ilmene, tarkoitetaanko velkajärjestelymenettelyllä vain maksuohjelman vahvistamista edeltävää aikaa eli velkajärjestelyasian oikeudenkäyntivaihetta, niin kuin alemmat oikeudet ovat katsoneet, vai myös maksuohjelman kesto. Se mitä velkajärjestelymenettelyllä tässä yhteydessä tarkoitetaan, ei ilmene selvästi myöskään velallisen petosta koskevasta hallituksen esityksestä (HE 182/1992 vp). Korkein oikeus päätyi ratkaisussaan siihen, että velkajärjestelymenettelyssä-termi kattaa sekä velkajärjestelyasian oikeudenkäyntivaiheen että maksuohjelman keston.

Korkein oikeus perusteli ratkaisuaan seuraavasti:

- 1) Rikoslain 39 luvun 2 §:ssä tarkoitetuissa eri täytäntöönpanomenettelyissä velallisen petoksen tunnusmerkistö voi täytyä eri tavoin. Näin ollen täytäntöönpanomenettelyitä on tarkasteltava toisistaan erillään; jokaisessa täytäntöönpanomenettelyssä on omia erityispiirteitä, jotka vaikuttavat siihen, millainen juridis-tekninen merkityssisältö termeille annetaan sovellettaessa Rikoslain 39 luvun 2 §:ää.
- 2) Korkein oikeus korosti, että velallisen petossäännöksellä turvataan sitä, että velallisen kaikki varat käytetään täytäntöönpanomenettelyssä velkojien tyydyttämiseksi.
- 3) Kolmanneksi korkein oikeus painotti, että velallinen on velkajärjestelylain 7 §:n 3 momentin mukaan velvollinen ilmoittamaan maksuohjelman aikana velkojille tai heidän edustajilleen, mikäli hänen maksukyvyssään tai muissa velkajärjestelyn kannalta merkityksellisissä olosuhteissa on tapahtunut olennainen paraneminen. Ilmoitus on tehtävä kuukauden kuluessa muutoksesta.
- 4) Korkein oikeus kiinnitti huomiota siihen, että velkajärjestelylain 61 §:n 1 momentin mukaan hakemus maksuohjelman raukeamisesta voidaan tehdä ennen kuin syyteoikeus rikoksesta on vanhentunut, jos hakemuksen perusteena on rikoslain 39 luvun 2 tai 3 §:ssä tarkoitettu menettely. Korkein oikeus totesi, että mainitulla raukeamissäännöksellä ei olisi käytännön merkitystä, jos 61 §:n 1 momentissa ei tarkoitettaisi velallisen menettelyä myös maksuohjelman aikana. Korkeimman

oikeuden mukaan lainsäätävä näyttäisi jopa lähteneen siitä, että velallisen petos täytyisi nimenomaan maksuohjelman aikana velallisen salatessa omaisuuttaan.

- 5) Korkein oikeus painotti sitä, että velkajärjestelylain omat oikeussuojamekanismit eivät turvaa riittävästi velkojien taloudellisia etuja tilanteessa, jossa velallinen laiminlyö ilmoitusvelvollisuutensa. Vaikka velalliseen voidaan kohdistaa velkajärjestelylain omia sanktioita, tämä ei sulje pois rangaistusvastuuta.<sup>149</sup>

Näin ollen edellä kuvatussa ratkaisussa korkein oikeus totesi, että velallisen petoksen tunnusmerkistössä käytetty termi velkajärjestelymenettelyssä kattaa myös maksuohjelman, jossa on mahdollisuus salata omaisuutta laiminlyömällä lisäsuoritusvelvollisuus, vaikka lakiin ei enää sisälly nimenomaista informointivelvollisuutta. Tällä perustella ratkaisu on ristiriidassa lain esitöiden, oikeuskäytännön ja -kirjallisuudessa vakiintuneen tulkinnan kanssa, jonka mukaan velallisen petoksen tunnusmerkistössä omaisuuden salaamisella tarkoitetaan velalliselle asetetun nimenomaisen informointivelvollisuuden laiminlyöntiä.<sup>150</sup>

Aktiiviseen muotoon kirjoitetun velallisen petoksen tunnusmerkistön kannalta mielenkiintoiseksi tilanteen tekee se, että vielä ratkaisussa KKO 2009:63 edellä kuvattu korkeimman oikeuden tulkinta (KKO 2004:112) pidettiin voimassa, vaikka velkajärjestelylakiin ei enää vuonna 1.1.2003 alkaen sisältynyt varsinaista aktiivista ilmoitusvelvollisuutta ja velallisella ei siis enää ole aktiivista ilmoitusvelvollisuutta maksukykynsä paranemisesta. Kyseisessä korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2009:63 A oli työskennellyt yksityishenkilön velkajärjestelyn maksuohjelman aikana läheistensä omistamassa osakeyhtiössä, joka harjoitti kiinteistöjen kauppaa, kunnostusta ja vuokrausta. Hän ei ollut kuitenkaan nostanut säännöllistä palkkaa tekemästään työstä. A oli myös hankkinut pojaltaan alihintaiseksi katsotulla kaupalla omistukseensa erään toisen osakeyhtiön osakkeita, joiden luovuttamista ulkopuoliselle rajoitti yhtiöjärjestyksessä oleva lunastuslauseke. Syyttäjä vaati A:lle rangaistusta törkeästä velallisen petoksesta väittäen A:n salanneen omaisuuttaan velkajärjestelymenettelyssä. A ei ollut ilmoittanut velkojilleen, että hänen maksukykynsä oli parantunut, eikä hän ollut maksanut lisäsuorituksia. Tapauksessa arvioitiin ensinnäkin sitä, miten velallisen petoksen tunnusmerkistön tulkintaan vaikuttaa 1.1.2003 voimaan tullut yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 7 §:n 3 momentin

<sup>149</sup> Tapani 2005b s, 20.

<sup>150</sup> Tapani/KKO:n ratkaisut kommentein II 2009, 2010.

muutos. Toiseksi otettiin kantaa maksukyvyyn paranemisen arvioinnissa hyödynnettäviin kriteereihin. Tapauksessa velallinen tuomittiin törkeästä velallisen petoksesta. Perusteluna korkein oikeus käytti seuraavaa: lisäsuoritusvelvollisuutta koskevien säännösten lähtökohtana on se, että lisäsuoritusvelvollisuuden täyttäminen on osa maksuohjelmaan perustuvaa maksuvelvollisuutta. Lisäsuoritus tulee täyttää oma-aloitteisesti, mutta velkojan pyynnöstä velallisen tulee lisäksi antaa riittävät tiedot sen laskemisen perusteista. Mikäli velallinen jättää maksamatta lain mukaisen lisäsuorituksen, hän tosiasiallisesti salaa velkojilta varojensa lisääntymisen, jos hän ei muullakaan tavoin ilmoita sitä. Velallisen petos voi lainmuutoksen jälkeenkin toteutua siten, että velallinen laiminlyö laissa säädetyn lisäsuoritusvelvollisuutensa.<sup>151</sup> Tapanin<sup>152</sup> mukaan rikoslain 39 luvun 2 §:n sanamuoto ei näyttäisi asettavan rangaistavuuden edellytykseksi sitä, että velallinen laiminlyö velkajärjestelymenettelyssä laissa nimenomaisesti säädetyn informointivelvollisuuden. Velkajärjestelymenettelyssä velkajärjestelylain 7§:n 3 momentti ja 35a § muodostavat normatiivisen kontekstin, jossa velkojalle syntyy perusteltu luottamus saada velalliselta lisämaksusuoritus tiettyjen edellytysten täytyessä. Tällaisessa tilanteessa maksuvelvollisuuden laiminlyönnin voidaan katsoa pitävän sisällään väitteen siitä, että maksuvelvollisuuden synnyttävää perustetta ei ole lainkaan olemassa. Koska tämä ei pidä paikkaansa, kyse on itse asiassa velkojan näkökulmasta olennaisen eli maksukyvyyn paranemista koskevan seikan salaamisesta.

Vanhemmassa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1998:164 käsitellään velallisen rangaistava teon (velallisen petos) rikosvastuun rajoja velkajärjestelyssä eli teon ajallista ulottuvuutta. Tapauksessa velallinen oli jättänyt ilmoittamatta velkojaan velkajärjestelyhakemuksessa ja peruuttanut hakemuksensa ennen kuin velkajärjestelyn aloittamisesta tehtiin päätös. Velallisen petoksen tunnusmerkistössä kuvatut teot ovat rangaistavia vain maksukyvyttömyysmenettelyissä, mikä vaikeuttaa rikosvastuun rajojen määrittelyä.

Keskeinen kysymys edellä kuvatussa tapauksessa oli, mitä ilmaisulla ”velkajärjestelymenettelyssä” tarkoitetaan rikoslain 39 luvun 2 §:ssä. Mainitusta rikoslainkohdasta ei suoraan ilmene, mitä velkajärjestelylain mukaista

---

<sup>151</sup> Kukkonen 2018 s, 137.

<sup>152</sup> Tapani/KKO:n ratkaisut kommentein II 2009, 2010.

käsittelyvaihetta ilmaisulla ”velkajärjestelymenettelyssä” tarkoitetaan. Velkajärjestelylain 8 §:n 1 momentin mukaan velkajärjestely tulee vireille velallisen hakemuksesta. Saman lain 3 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan velkajärjestelyn alkamisella tarkoitetaan sitä ajankohtaa, jona tuomioistuin on tehnyt päätöksen velkajärjestelyn aloittamisesta. Selvää johtoa kysymyksen ratkaisuun ei siis ole saatavissa mainittua rikoslain kohtaa eikä myöskään velkajärjestelylakia koskevista hallituksen esityksistä.<sup>153</sup> Velkajärjestelylain 50 §:n mukaan velkajärjestelyä koskeva hakemus on laadittava vahvistetun kaavan mukaisesti. Asianomaisessa lomakkeessa velallisen edellytetään ilmoittavan muun muassa velkansa. Sen jälkeen, kun päätös velkajärjestelyn aloittamisesta on tehty, mitään erityistä velkojen ilmoittamismenettelyä ei lain mukaan enää ole. Siten on ilmeistä, että rikoslain 39 luvun 2 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu velan ilmoittamatta jättäminen voi sinänsä tapahtua jo ennen kuin päätös velkajärjestelyn aloittamisesta on tehty. Keskeiseksi kysymykseksi jää kuitenkin, voidaanko velan ilmoittamatta jättäminen rangaista velallisen petoksena, jos varsinaiseen velkajärjestelyyn ei lainkaan ryhdytä.

Ratkaisussaan korkein oikeus perusteli kantaansa rikoslain 39 luvun 2 §:n 1 momentin 4 kohdan säännöksellä suojataan velkojen oikeuksia. Vaikka jo velkajärjestelyhakemuksen jättämiseen liittyy eräitä velkojienkin kannalta merkittäviä oikeusvaikutuksia, kysymyksessä olevan säännöksen keskeisimpänä tarkoituksena kuitenkin on velkojen suojaaminen varsinaisessa velkajärjestelyssä sisällöltään puutteellisesta velkajärjestelyhakemuksesta ehkä aiheutuvilta oikeudenmenetyksiltä. Siten velkajärjestelyn aloittaminen on nyt kysymyksessä olevassa tapauksessa ollut rangaistavuuden edellytys. Kun A on peruuttanut velkajärjestelyhakemuksensa ja sen käsittely on jäänyt sillensä, eikä velkajärjestelyä ole aloitettu, syyte velallisen petoksesta on hylättävä. A:han kohdistettu syyte hylätään ja hänet vapautetaan tuomitusta rangaistuksesta.

Kyseessä olevat tapaus on mielenkiintoinen myös tehokkaan katumisen näkökulmasta. Rikoslain 5 luvun 2 §:n 1:n toisessa osassa säädetään tehokkaasta katumisesta. Tehokas katuminen tulee kysymykseen vain rikostyypeissä, jotka edellyttävät erillistä seurausta. Säännöksen alaisissa tilanteissa teko on päättynyt, eli tekijä on tehnyt kaiken, minkä voidaan katsoa kuuluvan täytäntöönpanoon, mutta seuraus ei ole vielä syntynyt. Näin ollen rikos ei ole vielä täyttynyt. Tehokkaan katumisen on perustuttava tekijän vapaaseen päätökseen. Tämä edellytys aiheuttaa toisinaan tulkintavaikeuksia. Milloin tekijä on toiminut

---

<sup>153</sup> ks. HE 182/1992 ja HE 183/1992

vapaaehtoisesti? Ellei toiminta ole ollut vapaaehtoista, onko jokin estänyt rikoksen?<sup>154</sup> Rikoslain 39 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan teosta ei tuomita rangaistukseen, jos velallinen oikaisee erehdyttävän tiedon tai muuten ehkäisee tekonsa vaikutuksen menettelyyn, ennen kuin hän vahvistaa pesäluettelon oikeaksi tai tieto muuten vaikuttaa menettelyyn. Säännöksessä voidaan katsoa olevan kyse tehokkaaseen katumiseen rinnastettavasta menettelystä. Jos kenenkään velkojan edut eivät ole kärsineet teon johdosta, velallisen petos ei ole rangaistava. Tapauksessa velallinen ei kuitenkaan itse oikaissut erehdyttävää tietoa. Näin ollen korkeimman oikeuden omaksuma kanta mahdollistaa sen, että velallinen tekee tietoisesti puutteellisen hakemuksen saadakseen lisää aikaa omaisuusjärjestelyihin. Kun velallinen myöhemmin peruuttaa hakemuksensa, korkeimman oikeuden omaksuman kannan mukaan velkojien edut eivät ole ehtineet vaarantua. Ei ole kuitenkaan mahdotonta, että velallinen, jolla on suurien velkojen lisäksi myös omaisuutta, kykenee monimutkasiin omaisuusjärjestelyihin. Vaikka tällainen menettely ei oikeudellisesti vaikuta takaisinsaantimahdollisuuteen, voi pesän asioiden myöhempi selvittely tosiasiallisesti vaikeutua ja velkojien edut vaarantua.<sup>155</sup>

Velallisen petoksen osalta voidaan yhteenvedonomaaisesti sanoa, että teon tunnusmerkistö velkajärjestelyn näkökulmasta täyttyy silloin kun velallinen tietoisesti ja aktiivisesti jättää jonkin tiedonantovelvollisuuden sisältyvän tiedon antamatta. Ajallisesti tekojen tulee tapahtua velkajärjestelyn aloittamispäätöksen antamisen jälkeen tai maksuohjelman keston aikana.

## 5.5 Törkeä velallisen petos

Velallisen törkeästä petoksesta säädetään rikoslain 39 luvun 3§:ssä seuraavasti:

”Jos velallisen petoksessa

1) tavoitellaan huomattavaa hyötyä tai

2) velallinen vahvistaa väärän tai harhaanjohtavan tiedon tuomioistuimessa oikeaksi

ja velallisen petos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä velallisen petoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.”

<sup>154</sup> Korkka-Knuts ym. 2020 s, 326.

<sup>155</sup> Tapani/Korkeimman oikeuden ratkaisut kommentein II 1998, 1999.

Ensimmäisenä velallisen petoksen kvalifiointiperusteena mainitaan huomattavan hyödyn tavoittelu. Pelkkä huomattavan hyödyn tavoittelu riittää, toteutumista ei säännöksessä vaadita. Tässäkin huomattavuuden vertailukohtana voidaan käyttää muiden omaisuus ja vaihdantarikosten törkeiden tekumuotojen soveltamiskäytäntöä.<sup>156</sup> Tätä on käsitelty jo velallisen epärehellisyyden törkeää tekumuotoa käsittelevän kappaleen yhteydessä. Huomattavan hyödyn käsitteen tarkastelun osalta tässä yhteydessä on lisäksi mainittava tuoreempi korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2019:93 ja sitä koskevat Kallion kommentit. Ratkaistavana olleessa tapauksessa kyse oli huomattavan hyödyn arvioinnista. Tätä arvioitaessa sovelletaan yleistä mittapuuta eli kysymys on objektiivisesta arviosta (HE 66/1988 vp, s. 135). Korkein oikeus painotti ratkaisuihin KKO 2015:52 ja KKO 2016:39 viitaten, että rikoksen kohteena olevan taloudellisen arvon suuruuteen perustuvia ankaroittamisperusteita koskevan tulkinnan tulee lähtökohtaisesti olla samanlaista toisiaan vastaavissa eri rikoksissa. Esimerkiksi anastetun omaisuuden arvoon liittyvää varkauden ankaroittamisperustetta on perusteltua soveltaa samalla tavalla kuin tavoitellun hyödyn määrään liittyvää petoksen ankaroittamisperustetta (KKO 2019:46, kohta 9). Lisäksi korkein oikeus totesi, että erittäin arvokasta omaisuutta rikoksen törkeän tekumuodon tunnusmerkistötekijänä arvioitaessa kysymys on rahassa mitattavan arvon määrittämisestä, jolloin tulkinnan tulee lähtökohtaisesti olla sama riippumatta omaisuuden laadusta tai asianomistajan taloudellisesta asemasta (KKO 2018:47, kohta 10).

Seuraavaksi korkein oikeus analysoi konkreettisesti taloudellisen arvon suuruuteen perustuvia ankaroittamisperusteita eri rikoksissa ja peilasi ratkaistavana olevaa tapausta aiempaan ratkaisukäytäntönsä (kohdat 8–10). Korkein oikeus huomautti, ettei ratkaisussa KKO 2015:5 noin 10 000 euron suuruista hyötyä pidetty törkeää petosta koskevassa rangaistussäännöksessä tarkoitettuna huomattavana hyötynä. Noin 9 500 euron arvoista omaisuutta ei puolestaan pidetty törkeää varkautta koskevassa rangaistussäännöksessä tarkoitettulla tavalla erittäin arvokkaana (KKO 2019:46). Ratkaisussa KKO 2007:102 veropetoksella saatua noin 14 500 euron suuruista hyötyä ei myöskään pidetty huomattavana. Sen sijaan törkeää kavallusta koskevassa ratkaisussa KKO 2019:33 katsottiin, että 17 333 euroa oli rikossäännöksessä tarkoitettu suuri määrä varoja. Johtopäätöksensä korkein oikeus totesi yksiselitteisesti, että tässä tapauksessa petoksella tavoiteltuja 10 000 euron ja 13 000 euron taloudellisia hyötyjä ei voitu pitää rikoslain 36

---

<sup>156</sup> Tolonen 2000 s, 121.

luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla huomattavina. Näin ollen korkein oikeus hylkäsi syytteet törkeistä petoksista ja luki A:n syyksi kaksi perusmuotoista petosta.<sup>157</sup>

Toisena kvalifiointiperusteena mainitaan väärän tai harhaanjohtavan tiedon oikeaksi vahvistaminen tuomioistuimessa. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi pesäluettelon vahvistamista oikeaksi tuomioistuimessa. Hallituksen esityksen mukaan vahvistaminen ei tarkoita esimerkiksi velallisen oikeudelle antamaa kirjelmään liittyvää ilmoitusta jonkin velan olemassaolosta. Vahvistamisella tarkoitetaan nimenomaista kannanottoa tuomioistuimessa tietyn tiedon oikeellisuuteen.<sup>158</sup> Kvalifiointiperusteiden lisäksi edellytetään, että teko on kokonaisarvostelussa törkeä. Kokonaisarvosteluun vaikuttavat teon motiivi ja suunnitelmallisuus, teon ajallinen jatkuvuus ja mahdollinen välikäsien käyttö. Teon törkeyttä on oikeuskäytännössä arvioitu usein tarkastelemalla tekoa siihen liittyvien lieventävien ja ankaroittavien seikkojen muodostamana kokonaisuutena.<sup>159</sup>

## 5.6 Velallisen vilpillisyys ja velallisrikkomus

Rikoslain 39 luvun 4§:ssä säädetään velallisen vilpillisyydestä seuraavasti:

” Jos velallinen tekee 2 §:ssä tarkoitetun teon ilman hyötymistarkoitusta joko tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta, hänet on tuomittava *velallisen vilpillisyydestä* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.”

Rikoslain 39 luvun 5§:ssä säädetään velallisrikkomuksesta seuraavasti:

”Jos velallisen petos tai velallisen vilpillisyys, huomioon ottaen velallisen antaman väärän tai harhaanjohtavan tiedon vähäinen merkitys velkojien kannalta taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on tuomittava *velallisrikkomuksesta* sakkoon.”

Velallisen petosrikosten voidaan katsoa kirjoitetun neljään eri törkeysluokkaan. Perustunnusmerkistön ja törkeän tekemuodon lisäksi rikoslain 39 luvussa ovat lievinä tekemuotoina 4§:n velallisen vilpillisyys ja 5§:n velallisrikkomus.<sup>160</sup> Velallinen voi

<sup>157</sup> Kallio/Korkeimman oikeuden ratkaisut kommentein 2019 II. 2020.

<sup>158</sup> Kukkonen 2018 s,179.

<sup>159</sup> Tolonen 2000 s, 121 ja Kukkonen 2018 s, 182.

<sup>160</sup> Kukkonen 2018 s, 183.



menetellä velallisen petossäännöksessä kuvatulla tavalla ilman hyötymistarkoitusta joko tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta.<sup>161</sup> Velallisen vilpillisyyden tunnusmerkistö korostaa velallisen velvollisuutta toimia huolellisesti tietoja antaessaan, koska velallisen antamalla tiedoilla on maksukyvyttömyysmenettelyissä tärkeä merkitys. Tästä syystä velallisen vilpillisyys on rangaistavaa ilman hyötymistarkoitusta joko tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta tehtynä.<sup>162</sup>

Velallisrikkomus on velallisen petoksen tai velallisen vilpillisyyden lievä tekomuoto. Teon vähäisyydellä tarkoitetaan velallisen antaman väärän tai harhaanjohtavan tiedon velkojan kannalta vähäistä taloudellista merkitystä.<sup>163</sup>

Velkajärjestelyssä velallinen voi syyllistyä rikoslain 39 luvun 4 tai 5§:n rikoksiin samoin edellytyksin velallisen petokseen. Tunnusmerkistön mukaisia edellytyksiä on käsitelty aiemmin luvussa 5.4 Velallisen petos. Velallisen vilpillisyyden ja velallisrikkomuksen tunnusmerkistön täyttymisen edellytykset ovat lievemmat, eivätkä edellytä hyötymistarkoitusta ja näin ollen tunnusmerkistön mukainen menettely voi johtua myös huolimattomuudesta. Oman kokemukseni perusteella ajattelen, että velkajärjestelyssä moni velallinen voisi syyllistyä kyseessä oleviin rikoksiin. Työssäni törmään esimerkiksi usein siihen, että velkajärjestelyä hakevat velalliset huolimattomuuttaan tai jopa tietämättömyyttään unohtavat ilmoittaa kakki velkansa.

## 5.7 Velkojansuosinta

Rikoslain 39 luvun 6§:ssä säädetään velkojan suosinnasta seuraavasti:

”Jos velallinen, joka tietää itsensä kyvyttömäksi täyttämään velvoitteensa, suosiakseen tiettyä velkojaa muiden velkojien kustannuksella

1) maksaa ennaikaisesti velan olosuhteissa, joissa maksu ei ole tavanomainen,

---

<sup>161</sup> Tolonen 2000 s, 121.

<sup>162</sup> Kukkonen 2018 s, 183-184.

<sup>163</sup> Tolonen 2000 s, 122.

2) antaa velkojan saatavasta vakuuden, josta ei ollut sovittu tai jota velallinen ei ollut luvannut velkasuhteen syntyessä,

3) käyttää velvoitteen täyttämiseen epätavallista maksuvälinettä olosuhteissa, jotka huomioon ottaen maksua ei voida pitää tavanomaisena, taikka

4) ryhtyy muuhun sellaiseen velkojan asemaa parantavaan järjestelyyn,

hänet on tuomittava *velkojansuosinnasta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Velkojat tarvitsevat suojaa siltä varalta, että velallinen pyrkii maksuvaikeustilanteessa muiden velkojien kustannuksella suosimaan tiettyä velkojaa. Rikosvastuun syntyminen edellyttää tietyn velkojan suosimistarkoituksen lisäksi sitä, että velallinen tietää itsensä kyvyttömäksi täyttämään velvollisuutensa. Velallisen kyvyttömyys täyttää velvoitteitaan voi syntyä silloinkin, kun velallinen ei vielä ole maksukyvytön, jos maksukyvyttömyyden syntyminen on varmasti odotettavissa. Tunnuksmerkistön täyttyminen ei edellytä maksukyvyttömyysmenettelyä. Jos velallinen kykenee suorittamaan kaikki velvoitteensa, velkojat eivät ole 6§:ssä tarkoitetun suojan tarpeessa, vaikka velallinen olisikin suosinut yhtä velkojistaan.<sup>164</sup>

Velkojansuosinnan tunnusmerkistö on tyypiltään tekorikos, joka edellyttää velalliselta tarkoituksellista muiden velkojien kustannukselle tehtyä tekoa.<sup>165</sup> Velkojansuosinnan rangaistavuus edellyttää siis tahallisuutta. Velallisen tulee mieltää 1) ylivelkaisuutensa, 2) tuleva maksukyvyttömyytensä ja se, että 3) yhden velkojan suosiminen huonontaa muiden velkojien asemaa. Velan maksun ennaikaisuutta tai epätavallisuutta ei tarvitse mieltää, vaan riittää, että velallinen on tietoinen tosiasiallisista teko-olosuhteista.<sup>166</sup> Tunnuksmerkistö ei edellytä seurauksen aiheutumista, vaan tietyissä tarkoituksessa tehty teko riittää. Kaikki tekotavat ”maksaa”, ”antaa”, ”käyttää” ja ”ryhtyy” on kirjoitettu aktiivisen tekemisen muotoon. Nämä tunnuksmerkistön tekotavat eivät täyty pelkästään passiivisella menettelyllä.<sup>167</sup> Velkojansuosinnan tunnuksmerkistössä yritystä ei ole säädetty rangaistavaksi, joten täytäntöönpanotoimeen ryhtyminen ei vielä riitä rikosvastuun

<sup>164</sup> Kukkonen 2018 s, 185 ja Tolonen 2000 s, 122-123.

<sup>165</sup> Kukkonen 2018 s, 189.

<sup>166</sup> Tolonen 2000 s, 124.

<sup>167</sup> Kukkonen 2018 s, 189.

syntymiseen. Velkojansuosinnan tunnusmerkistön rikosvastuu syntyy heti kun 1-4 kohdassa mainittu teko on kokonaisuudessaan tehty.<sup>168</sup>

Velkojansuosintarikoksessa on kysymys tosiasiallisesta velallinen-velkoja suhteesta, jossa velallinen tekee tunnusmerkistössä kuvatun teon suosiakseen jotakin toista velkojaa muiden kustannuksella. Velkojansuosintaa koskevassa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2009:70 oli kysymys velkojansuosintarikoksen tunnusmerkistön täyttymisestä ja siitä, ettei tapauksessa käsitelty teko voinut tulla rangaistavaksi velallisen epärehellisyytenä. Tapauksessa A oli X Oy:n toimitusjohtajana tietäen yhtiön kyvyttömäksi täyttämään velvoitteensa ja suosiakseen tiettyä velkojaa muiden kustannuksella ryhtynyt yhden velkojan asemaa parantaviin järjestelyihin. Tapauksessa katsottiin, että yhtiön velat ovat olleet todellisia, eikä yhtiön varojen käyttäminen niiden maksamiseen ole voinut rikoslain 39 luvun 1 §:ssä (velallisen epärehellisyys) tarkoitettulla tavalla huonontaa yhtiön varallisuusasemaa. Tämän vuoksi A ei ole voinut syyllistyä syyttäjän alun perin esittämässä vaihtoehtoisessa rangaistusvaatimuksessa tarkoitettuun velallisen epärehellisyyteen.

Edellä esitetystä korkeimman oikeuden ratkaisusystematiikasta poiketaan muun muassa ratkaisussa KKO 2005:68. Ratkaisussa KKO 2005:68 omaisuuden luovutus oli kirjattu osakaslainaksi ja myöhemmin väitettiin, että kysymys oli palkasta. Teko täytti velallisen epärehellisyyden tunnusmerkistön, vaikka tekijällä olisikin ollut oikeus nostaa varoja palkkana. Rikosvastuu velallisen epärehellisyydestä syntyi, vaikka kyseessä oli tosiasiaassa vastaavaan työhön perustuvasta saatavasta. Tilanteessa velallisen varallisuusasema ei ollut huonontunut. Ratkaisevaa tapauksessa oli se, ettei palkanmaksuun liittyviä kirjauksia ollut tehty varojen luovutushetkellä eikä muitakaan varojen luovutukseen liittyviä laillisia velvoitteita ollut suoritettu. Tämän perusteella katsottiin, ettei varojen luovutukseen ollut hyväksyttävää syytä.<sup>169</sup>

Edellä kuvatun perusteella voidaan sanoa, että velallisen epärehellisyys rikos ja velkojansuosintarikos voivat joissakin tapauksissa aiheuttaa tulkintaepäselvyyksiä. Kumpikaan tunnusmerkistö ei edellytä maksukyvyttömyysmenettelyä ja kummassakin tapauksessa velkojien oikeuksia loukataan. Olennaista on velkojien oikeuksien loukkaaminen maksukyvyttömyystilanteessa. Se mikä tekee velkojansuosintaa muistuttavan

---

<sup>168</sup> Kukkonen 2018 s, 206.

<sup>169</sup> Kukkonen 2018 s, 186.

teon velallisen epärehellisuuden tunnusmerkistön täyttäväksi teoksi näyttää olevan se, että varojen luovutushetkellä ei varojen luovutukseen liittyviä laillisia velvoitteita ja kirjauksia ollut suoritettu.

## 6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmassani minun oli tarkoitus selvittää vastaus seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten ja milloin tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuus velvoittavat yksityishenkilön velkajärjestelyyn hakeutunutta velallista?

-Millaisia toimia tai toimimattomuutta velalliselta vaaditaan?

2. Mitä velalliselle voi seurata velvollisuuksien rikkomisesta?

3. Millaisia rikosoikeudellisia takeita on yksityishenkilön velkajärjestelyn tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuudella?

-Mitkä velallisen rikokset ovat kytköksissä velallisen velkajärjestelylain mukaisiin tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuksiin?

Ensimmäinen tutkimuskysymys liittyy velkajärjestelylain mukaisten tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuksien sisältöön, ja loput kysymykset koskevat velvollisuuksien noudattamatta jättämisen seurauksia.

Velallisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuus vaikuttavat ja rajoittavat velallisen toimia eri tavoin velkajärjestelyprosessin eri vaiheissa. Tekojen ajallisella ulottuvuudella prosessissa on velvollisuuksien noudattamisen näkökulmasta suuri merkitys. Velvollisuuksien voidaan katsoa alkavan jo silloin kun velallinen jättää velkajärjestelyhakemuksen tuomioistuimeen ja jatkuvan maksuohjelman päättymiseen ja saakka ja joissain tapauksissa myös sen jälkeen.

Velallinen on velkajärjestelylain 6§:n mukaisen tiedonantovelvollisuuden nojalla velvollinen hakemuksessaan antamaan kaiken velkajärjestelyn kannalta oleellisen tiedon. Tuomioistuin voi myös pyytää velalliselta tällaista tarpeellista tietoa hakemuksen tultua vireille ja velallisella on velvollisuus tietojen antamiseen. Tiedonantovelvollisuus velvoittaa velallista myös selvittäjän osalta ja niin, ettei tämä saa antaa vääriä tai harhaanjohtavia tietoja taloudellisesta asemastaan.

Velkajärjestelylain 7§:n mukaisen myötävaikutusvelvollisuuden osalta velallisen velvollisuudet alkavat joko hakemuksen jättämisestä tai velkajärjestelyn

aloittamispäätöksestä ja jatkuvat aina velkajärjestelyn maksuohjelman päättymiseen saakka. Jo hakemuksen jättämisestä velallisen varojen käyttö rajoittuu.

Velallinen saa velkajärjestelyä haettuaan ennen maksuohjelman vahvistamista käyttää varojaan vain välttämättömiin elinkustannuksiin ja niihin menoihin, jotka hän on oikeutettu suorittamaan 12 §:n 2 momentin nojalla. Velallinen ei saa heikentää taloudellista tilannettaan käyttämällä varojaan muihin tarkoituksiin kuin välttämättömiin menoihin, joita ovat asumiskustannukset ja välttämättömät elinkustannukset. Myötävaikutusvelvollisuuden nojalla velallinen ei myöskään saa tehdä uutta velkaa, ellei se ole hänen toimeentulonsa turvaamiseksi välttämätöntä.

Velkajärjestelyn alkamisesta eli siitä, kun tuomioistuin on antanut päätöksensä seuraa velkajärjestelyn piiriin kuuluvia velkoja koskeva maksukielto. Velallinen ei siis saa myötävaikutusvelvollisuutensa nojalla maksaa velkajärjestelyn piiriin kuuluvia velkojaan, eikä asettaa sellaisesta velasta vakuutta. Maksukielto jatkuu siihen saakka, kunnes velkajärjestelyn maksuohjelma on vahvistettu. Myötävaikutusvelvollisuutensa perusteella velallisen tulee velkajärjestelyn aikana hoitaa talouttaan niin, että menot maksetaan ajallaan eikä maksuohjelman toteuttamista hankaloittavia maksurästejä enää synny. Velallisen on myötävaikutusvelvollisuutensa perusteella maksuohjelman aikana ja vielä kaksi vuotta sen päättymisen jälkeen esitettävä selvitys velkojan pyynnöstä 35 a §:ssä tarkoitetun lisäsuoritusvelvollisuuden perusteena olevista seikoista ja täyttää lisäsuoritusvelvollisuutensa.

Velallisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuksien noudattamatta jättämisen seuraukset riippuvat siitä, missä vaiheessa prosessia ne tapahtuvat. Myös tässä tapauksessa tekojen ajallisella ulottuvuudella on suuri merkitys. Ennen maksuohjelman vahvistamista velvollisuuksien laiminlyönnit voivat johtaa hakemuksen hylkäämiseen velkajärjestelylain 10§: 8 kohdan perusteella. Maksuohjelman vahvistamisen jälkeen ja osittain myös sen päättymisen jälkeen tapahtuneet velvollisuuksien laiminlyönnit voivat johtaa maksuohjelman raukeamiseen velkajärjestelylain 42§:n 4 momentin 1, 2 ja 3 kohdan perusteella. Maksuohjelma rautessa velkojilla on oikeus vaatia maksua saatavastaan niiden alkuperäisten ehtojen mukaisesti. Velkajärjestelyn 10§:n 8 kohdan hylkäämisperusteiden ja velkajärjestelylain 42 §:n 4 momentin raukeamisperusteiden soveltamisen osalta voidaan sanoa, että ne suojaavat pääasiallisesti velkojan oikeuksia velallisen ”väärinkäytöksiä”

kohtaan, mutta eivät ole täysin ehdottomia, vaan niiden soveltamisessa käytetään kokonaisuutena velallisen ja velkojan näkökulmasta. Päätösten perusteita tarkastellaan aina kokonaisuutena velallisen ja velkojan näkökulmasta. Velallisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti voi johtaa edellä kuvattujen hakemuksen hylkäämisen tai maksuohjelman raukeamisen lisäksi myös rikoslain 39 luvussa säädettyjen velallisen rikosten tunnusmerkistöjen täyttymiseen ja näin ollen rikosoikeudelliseen vastuuseen. Velkajärjestelylain omat oikeussuojamekanismit eivät välttämättä aina turvaa riittävästi velkojien taloudellisia etuja tilanteessa, jossa velallinen laiminlyö velvollisuutensa. Näin ollen, vaikka velalliseen voidaan kohdistaa velkajärjestelylain omia sanktioita, tämä ei sulje pois rikosoikeudellista rangaistusvastuuta.

Näkemykseni mukaan voidaan sanoa kaikkien rikoslain 39 luvun velallisen rikosten olevan jollain tavalla kytköksissä velkajärjestelylain tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuuteen. Tarkoitin tällä sitä, että velallisen velkajärjestelylain mukaisten velvollisuuksien laiminlyönti, joka johtaa seurauksiin (hakemuksen hylkääminen tai maksuohjelman raukeaminen) täyttää monesti myös jonkin velallisen rikoksen tunnusmerkistön. Tämän lisäksi kyseessä olevilla rikoslain- ja velkajärjestelylain säännöksillä suojattavat oikeushyvät ovat samoja, niillä pyritään suojaamaan pääasiallisesti velkojien oikeuksia. Näkemykseni mukaan velallisen rikosten jaottelu kolmeen kategoriaan 1) velallisen epärehellisyys rikokset, 2) velallisen petosrikokset ja 3) velkojan suosinta rikokset muodostavat sisällöllisesti samanlaiset kokonaisuudet kuin velallisen tiedonanto- ja myötävaikutusvelvollisuus yksityishenkilön velkajärjestelyssä.

Tulkintani mukaan voidaan sanoa velkajärjestelyhakemuksen 10§:n 8 momentin hylkäämisperusteen olevan yhteydessä kaikkiin velallisen rikoksiin, sillä hylkäämisperusteet liittyvät joko velallisen oman varallisuusaseman huonontamiseen velkojiensa vahingoksi tai omaan varallisuusasemaan liittyvien tietojen antamisvelvollisuuden rikkomiseen tai jonkin velkojan suosimiseen muiden velkojien kustannuksella.

Näkemykseni mukaan voidaan sanoa velkajärjestelylain 42§:n 4 momentin mukaisten raukeamisperusteiden myös olevan sisällöltään samanlaisia kuin velallisen rikokset. Tulkintani mukaan edellä mainitun lainkohdan 1. kohdan raukeamisperuste on yhteydessä velallisen epärehellisyteen. Molemmissa tapauksissa edellytyksenä on, että velallinen pyrkii parantamaan omaa varallisuusasemaansa maksukyvyttömyystilanteessa. 2. kohdan

raukeamisperuste puolestaan on yhteydessä velallisen petosrikosten, eli velallisen petoksen sekä velallisen vilpillisyyden ja velallisrikkomuksen tunnusmerkistöön. Kaikissa tapauksissa on kyse velallisen omaan varallisuusasemaan liittyvien tietojen antamisvelvollisuuden rikkomisesta maksukyvyttömyysmenettelyssä. 3. kohdan raukeamisperuste on sen verran laaja, että tulkintani mukaan sen voidaan katsoa olevan yhteydessä kaikkiin velallisen rikoksiin.